Linnéuniversitetet
Kalmar Växjö

Kompendium i förvaltning och djurskydd m.m.

3:e upplagan

Helena Striwing

2024

Textredaktör: Sirkku Sarenbo
Omslagsfoto: *Kalmar slott* © Sirkku Sarenbo
© 2024 Helena Striwing
ISBN: 978-91-8082-170-4.

Förord till 3:e upplagan

Kompendiet riktar sig i första hand till studenter på djurskyddskurserna, men kan också vara av intresse för myndigheter som handlägger djurskyddsärenden och/eller ärenden enligt lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter. Den första upplagan uppkom med anledning av de många ändringarna i lagstiftningen samt i ansvarsfördelningen i vissa frågor som berör djur. Länsstyrelsen övertog bl. a. huvudmannaskapet av lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter från Polismyndigheten 1 juni 2018. Länsstyrelsen i Norrbottens län bemyndigades meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av de uppgifter som länsstyrelserna ska utföra enligt lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter. Den 18 juni 2018 började Länsstyrelsen i Norrbottens läns föreskrifter till lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter 2018:29 gälla, men de ersattes av Länsstyrelsen i Norrbottens läns föreskrifter till lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter (25FS 2022:2 A1) den 1 februari 2022. Länsstyrelsen verkställer idag sina egna beslut om omhändertagande enligt djurskyddslagen, och administrerar de uppkomna kostnaderna. Förvaltningslagen började gälla 1 juli 2018, djurskyddslagen 1 april 2019 och kontrollförordningen, (EU) 2017/625, 14 december 2019.

Den tredje upplagan av kompendiet utgör en omarbetning av andra upplagan från 2020. Det har införts viktiga ändringar i lagstiftning som berör djur. Till exempel trädde grovt djurplågeri i kraft 1 juli 2022, och sedan 1 januari 2023 råder märknings- och registreringskrav på katter födda 1 januari 2008 och senare.

Den 28 februari 2024 publicerade Statskontoret rapporten 2024:3 Hund under kontroll. Förslag för att stärka myndigheternas verksamhet enligt tillsynslagen och viss verksamhet enligt djurskyddslagen. Den 18 juni 2024 publicerades Promemoria Komplettering till Statskontorets rapport Hund under kontroll. Promemorian innehåller bland annat förslag till lagändringar, och ändringarna i både tillsynslagen och djurskyddslagen föreslås träda i kraft 1 april 2025.

Därtill har en statlig utredning SOU 2023: 27 Kamerabevakning för ett bättre djurskydd resulterat i lagförslag om kamerabevakning på slakterier, och den föreslås träda i kraft 1 juli 2025. Lagtextbilagorna har utgått i denna upplaga.

Sirkku Sarenbo
Docent och universitetslektor
Programansvarig, Magisterprogram inom djurskydd, 60 hp
Linnéuniversitetet

FÖRKORTNINGAR

BrB	Brottsbalk (1962:700)
DelgL	Delgivningslag (2010:1932)
DF	Djurskyddsförordning (2019:66)
DL	Djurskyddslag (2018:1192)
DSM	Djurskyddsmyndigheten
Dnr	Diarienummer
Ds	Departementsserien av offentliga utredningar
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FR	Förvaltningsrätten
FL	Förvaltningslag (2017: 900)
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971: 291)
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HD	Högsta domstolen
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen/-männen
JO	JO:s ämbetsberättelse
KamR	Kammarrätt
LSt	Länsstyrelse
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OL	Ordningslag (1993:1617)
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
PolL	Polislag (1984: 387)
Prop	Regeringens proposition (äldre: Kungl Maj:ts)
PSL	Patientsäkerhetslag (2010:659)
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
RR	Regeringsrätten
SFS	Svensk författningssamling
SJVFS	Statens jordbruksverks författningssamling
SkadestL	Skadeståndslag (1972:207)
SOU	Statens offentliga utredningar

Innehållsförteckning

Kap.	Innehåll	Sida
1.	**Introduktion till djurskyddslagstiftningen**	**8**
1.1.	Djurskyddets historia	8
1.2.	Djurrättegångar	9
1.3.	Ett logiskt sätt att nalkas ämnet ”djurskydd”: brott för alla respektive brott för vissa	10
1.4.	Regelsystemet	12
1.5.	Ägare och djurhållare	13
2.	**Djurskyddslagen (2018:1192)**	**15**
2.1.	Inledning	15
2.2.	Tamdjur och djur av tamdjursart	16
2.3.	Försöksdjur	16
2.4.	Syftet med lagen och dess portalparagrafer	16
2.5.	Viktiga förstärkningar	17
2.6.	Förbud mot att överge djur av tamdjursart	17
2.7.	Lidande får inte förekomma och tillförsel av verksamt preparat inom kritisk tidsrymd	18
2 kap.	Allmänna bestämmelser om hur djur ska hanteras, hållas och skötas Transport av djur	18 19
3 kap.	Tävling med och offentlig förevisning av djur	20
4 kap.	Vård av djur och operativa ingrepp Djurhälsopersonal Några tillåtna ingrepp utan veterinärmedicinska skäl Brottsbalkens företräde Ringa brott Sällskapsdjur hos privatpersoner Utlämnande av uppgift om att person finns vid vårdinrättning	20 20 20 21 21 22 22
5 kap.	Slakt och annan avlivning av djur	22
6 kap.	Förprövning och tillstånd	23
7 kap.	Djurförsök Klassificering av djurförsök Lekmannaledamöternas ställning Den centrala djurförsöksetiska nämnden Sveriges 3R-center	24 25 26 26 26
8 kap.	Offentlig kontroll och myndigheternas uppgifter Rådgivning och information Skyldigheten att anmäla överträdelser av regelsystemet m.m. Kommunikation och formalia omkring förelägganden Dokumentation av uppgifter Parts rätt till insyn Beslut måste vara tydligt formulerade Vite Rätt att få upplysningar och handlingar och rätt till tillträde Hästpass Handräckning	27 27 27 29 30 30 30 32 33 33 34

9 kap.	Djurförbud och omhändertagande Nödavlivning av djur Omhändertagande av djur Kostnadsansvar vid omhändertaganden och ”särskilda skäl” Märkning och registrering av katter Avkomma till omhändertagna djur Försäljning, annan överlåtelse och avlivning	35 37 37 38 39 40 40
10 kap.	Straff och andra sanktioner	40
11 kap.	Överklagande	41
3.	**Djurplågeri och veterinärens roll i djurskyddsärenden**	**42**
3.1.	Uppsåt och oaktsamhet	42
3.2.	Djurplågeri, 16 kap. 13 § BrB	44
3.3.	Grovt djurplågeri	45
3.4.	Lidande	45
3.5.	Veterinär medverkan i djurskyddsärenden	46
3.6.	Veterinärens utlåtande och intyg	48
3.7.	Några formuleringsförslag och språkliga fallgropar	49
3.8.	Litteratur och lästips	50
4.	**Förvaltningslagen (2017:900)**	**51**
4.1.	Förvaltningslagen	51
4.2.	Enhetlig behandling av förvaltningsärenden	51
4.3.	Subsidiaritet och andra undantag	51
4.4.	God förvaltning och grundläggande rättsprinciper	52
4.5.	Service, tillgänglighet och samverkan	53
4.6.	Allmänna krav på handläggningen av ärenden	53
4.7.	Försenad handläggning	53
4.8.	Tolkning, översättning, ombud och biträde	54
4.9.	Jäv	54
4.10.	Hur ärenden inleds och åtgärder för att rätta brister i en framställning	55
4.11.	Hur ankomstdagen för handlingar bestäms	56
4.12.	Beredning av ärendet	57
4.13.	Kommunikation	58
4.14.	Myndigheternas beslut	59
4.15.	Beslutets innehåll	59
4.16.	Motivering av beslut	60
4.17.	När beslut får verkställas	60
4.18.	Rättelse och ändring av beslut	61
4.19.	Överklagande	61
4.20.	Överklagandetid	62
4.21.	Övriga åtgärder	62
5.	**Hunden, katten och lagen**	**66**
5.1.	Allmänt om regelbeståndet	66
5.2.	Lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter	67
5.3.	Strikt ansvar	69
5.4.	Vållandeansvar	70
5.5.	Tillsynslagen och förvaltningslagen	70
5.6.	Anmälan från Polismyndigheten till länsstyrelsen m.m.	71
5.7.	Parter med flera	71

5.8.	En studie av överklagade beslut	72
5.9.	Kostnadsansvar för omhändertagna djur	73
6.	**Referenshantering, plagiering, och hantering av domar m.m.**	**74**
6.1.	Viktiga författningar	74
6.2.	Domstolarna	74
6.3.	Hur referera?	74
6.4.	Förkortningar	74
6.5.	Blockcitat	76
6.6.	Användning av hakparentes, […]	76
6.7.	Stor eller liten bokstav?	77
6.8.	Några tankar på temat ”plagiering” GTP och annan generativ AI	78 81
6.9.	Viktig information om domar	82
6.10.	Fakta om våra personnummer	83
7.	**Hur löser man ett juridiskt problem?**	**84**
7.1.	EU-domstolens domar	86
7.2.	Europakonventionen (EKMR)	86
8.	Några tankar på temat ”språkbehandling”	88
9.	**Terminologi**	**94**

1. Introduktion till djurskyddslagstiftningen

1.1 Djurskyddets historia

Vårt första straffstadgande om grym behandling mot kreatur tillkom år 1857 (1857:61) och trädde i kraft 1858. Straffstadgandet utgjorde ett skydd för äganderätten, dvs. den som dödade eller förstörde någon annans egendom som en häst, en ko, en hund kunde straffas. Idag benämns brott av detta slag för ”skadegörelse” och ”grov skadegörelse” beroende på egendomens värde. Unikt för tidsandan var, att det nya brottet även inkluderade grymhet mot egna kreatur som en straffbar handling, något som var mycket progressivt vid en tidpunkt, då mannen alltjämt hade husbondeansvar och rätt att tukta hustru, barn och tjänstefolk.
De skyddade djuren var först begränsade till ”kreatur” som i stort sett sammanföll med vad vi idag kallar ”lantbruksdjur”, men också med tiden hundar och katter.

Grunden för kriminaliseringen var att värna om människors sinnesfrid och vårt behov av att lita på att en viss ordning och reda rådde. Brott mot det allmänna, ”*delicta publica*”, kunde inte tolereras. Vid den här tidpunkten uppfattades sådana brott som sedlighetsbrott och omfattade en betydligt vidare krets av gärningar som fylleri, förargelseväckande beteende med mera och inte som begreppet sedlighet senare kom att uppfattas, som begränsat till sexualbrott av olika slag.

En viktig ändring gjordes 1900, då fängelsestraff infördes i straffskalan, men endast om omständigheterna var synnerligen försvårande. Den viktigaste ändringen i 1857 års straffstadgande skedde 1907, då begreppet ”kreatur” ersattes med ”djur”. Detta innebar, att inte bara tama djur i människans vård avsågs utan straffskyddet kom från och med 1908 att gälla även de vilda djuren. Begreppet ”djur” täckte även fåglar och fiskar och denna lagändring förklarar därför de domar som började dyka upp de närmaste åren, som gällde grym behandling av matfiskar som gädda, ål etcetera

Efter en lång stegvis utveckling fick vi det straffstadgande, *djurplågeri*, som vi har idag. Från 1921 övergick man till att beskriva de gärningstyper, som alltjämt är desamma (”annorledes” motsvaras idag av ”på annat sätt”). Med andra ord är det ingen slump, att vårt gällande djurplågeribrott återfinns i Brottsbalkens 16:e kapitel med rubriken, ”Brott mot allmän ordning”. Detta kan ses som ett arv från förr. Idag reflekterar vi knappast över dess rötter, ett skydd för allas vår sinnesfrid, utan betraktar det som ett straffskydd, helt och hållet inriktat på djurens väl och ve.

Begreppet ”otillbörligt lidande” var i kraft under ca 20 år och togs bort och ersattes av ”otillbörligen utsätter djur för lidande” vid halvårsskiftet 1966. Fängelsemaximum för djurplågeri hade bestämts till 2 år. Den sista lagändringen (1972:629) trädde i kraft 1973, då brottet tillfördes rekvisitet ”grov oaktsamhet”. Fram till denna tidpunkt hade djurplågeri enbart varit ett uppsåtligt brott.

Vi hade stora problem med vår slakthantering under 1800-talet och långt in på 1900-talet. Slakten var ett slags nisch där människor var så vana vid ”grymhet” att slakten

fortgick i traditionella former utan hinder av straffstadgandet. Problemen var stora på slakterierna, där den dansk-amerikanska svinslakten var bruklig. Svinen stacks och avblodades vid medvetande hängandes i ett ben. Bondesamhällets hemslakt var också mycket grym och så även renslakten i norr. Slutligen fick vi en slaktlag 1937, som föreskrev att djur skulle bedövas före slakt.

Tid efter annan har denna lag, som tillkom under ett känsligt historiskt skede, då nazismen var på framväxt i Tyskland, misstänkliggjorts av företrädare för judiska och muslimska grupperingar, för att ha en dold agenda av judefientligt slag. Så var det inte. Våra egna grymheter var motiv nog för lagen. I Regeringsformen intar religionsfriheten en särställning bland våra sex friheter. Den kan i likhet med förbuden mot dödsstraff, tortyr med mera enbart ändras i samma form som gäller för ändring i grundlag, samma beslut av två riksdagar med mellankommande val. Övriga friheter som till exempel yttrandefrihet, föreningsfrihet, demonstrationsfrihet kan ändras av riksdagen genom vanlig lag. Religionsfriheten är vad som kallas *en absolut rättighet*, något som ibland används som argument för krav på befrielse från bedövningstvånget vid religiös slakt.

Judarna var knappast någon stor folkgrupp i Sverige från 1930 till 1940-talet. Statistiken uppges vara något svårtolkad och bygger på uppgifter om antal judar vid olika tidpunkter. Enligt en utlänningsräkning som gjordes i februari 1939 fanns 3 420 personer i Sverige som betecknades som ”judar”, varav många hade invandrat till Sverige före 1930. Härefter sjönk antalet något men var omkring 1941 drygt 3 000 personer enligt Müssener (2011 s. 45 och 46).

Djurskyddstanken började inte med en djurskyddslag utan med ett straffstadgande som med tiden moderniserades. Vår första djurskyddslag trädde i kraft 1945 och vi var inte först. Våra grannländer hann före oss med detta, liksom Tyskland 1933.

Det tidigare begreppet ”otillbörligt lidande” har visat sig vara seglivat. Man kan fortfarande, 2024, se det i stämningsansökningar och domar. Tänk dock på att det inte längre är korrekt att använda.

Under tidigt 1900-tal gjordes vissa punktinsatser, bland annat en menageriförordning, som trädde i kraft 1918 och en möjlighet för polismyndighet att omhänderta djur, som var utsatta för djurplågeri.

1.2 Djurrättegångar

Begreppet ”djurrättegångar” står för en i första hand europeisk företeelse, som förekom under 1200 – 1800-talet och utgör en märklig del av vår rättshistoria. Djur intog partsställning, åtal riktades direkt mot djuret för vissa allvarligare brott, som djuret ansågs ha begått. Några exempel på dessa bisarra föreställningar är, hästar som råkade i sken i samband med att de drog landåer med följd att en passagerare eller kusk kom till skada eller dödades, då landån välte eller slog in i en vägg eller träd etcetera Andra exempel är grisar, som strövade omkring fritt i det medeltida samhället och som ibland kunde attackera främst små barn med dödlig utgång som

följd. Med detta synsätt följde en rad juridiska frågor, som måste lösas som hur djur skulle delges kallelse till rättegång, förordnandet av försvarare för djuren med mera Som sådana förordnades ofta tidens mest framstående jurister. Trots dessa rättssäkerhetsgarantier slutade det sorgligt för djurens del, som i många fall dömdes till döden. En rättegång av detta slag, som förekom så sent i tiden som 1906, var ett mål i Schweiz mot en hund, dennes husse och ytterligare en medgärningsman, som åtalades för ett rånmord. Medan männen, för övrigt far och son, dömdes till livstidsstraff, dömdes hunden till döden. Redan under de första århundradena skedde en uppdelning när det gällde lagföringen av djuren mellan kyrkan och den världsliga rättsordningen. I huvudsak blev det så, att kyrkan ansvarade för att vidta åtgärder mot insekter och djur, som uppträdde i stora skaror och främst angrep odlingar och grödor men också ålar och blodiglar. Från kyrkans sida uttalades förbannelser och djuren uppmanades att ge sig av.

Den som är intresserad av detta rättsområde, rekommenderas att läsa E. P. Evans (1831-1917) ”*The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals”*, 2009. Boken är nyutgiven på The Lawbook Exchange, Ltd. I Norden var vi inte så upptagna av dessa djurrättegångar, som var vanligare i Centraleuropa, men vi hade vår beskärda del i form av rättegångarna om tidelag, där även djuret inbegreps i domen. Till att börja med dömdes både förövare och djur till döden. Efterhand mildrades straffen, så att inga avrättningar utfördes efter 1778 utan dödsstraffen omvandlades till fängelse. Det blev också vanligare, att djuret skulle föras bort från orten, där brottet ägt rum för att ingen skulle påminnas om detta. Ni som vill veta litet mer om ämnet hänvisas till Striwings ”*Djur som brottsoffer*”, 1998.

1.3 Ett logiskt sätt att nalkas ämnet ”djurskydd”: brott för alla respektive brott för vissa

Vi har mot bakgrund av hur ämnet utvecklats, två separata filer för djurskyddet, dels djurplågeristadgandet, dels djurskyddslagen. Dessa filer har viktiga beröringspunkter. I djurplågeristadgandet föreskrivs:

> Om någon uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande, dömes för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år.

Grovt djurplågeri gäller sedan den 1 juli 2022 (SFS 2022:116). Straffskalan är från fängelse sex månader till högst fyra år.

Djurplågeri kan förövas av vem som helst, förutsatt uppnådd straffmyndighetsålder, 15 år, vid brottets begående, när det gäller misshandel och överansträngning, som begås genom aktiviteter av något slag. Brottet kan drabba både tama och vilda djur. Vanvård innebär att en djurägare och djurhållare underlåter att vidta de åtgärder som djurskyddslagstiftningen kräver som att utfodra, vattna, klöv- och hovverka, rasta, rengöra stall, boxar och utrymmen, se till att djur som är sjuka eller beter sig avvikande får vård, att svårt sjuka djur avlivas med mera

Djurhållare anses någon vara som inte äger djuret utan ”på annan grund innehar eller förfogar över djuret”. Detta gäller även i DL (2018:1192).

En person som ska fullgöra de uppräknade skyldigheterna har handlingsplikt, och intar också garantställning varmed avses att personen i fråga ansvarar gentemot samhället för att de olika skyldigheterna fullgörs. Någon i denna position kan endast undgå sitt ansvar för underlåtenhet genom att delegera olika arbetsuppgifter till någon annan, som är kompetent att fullgöra dessa. Med ansvar ska också följa nödvändiga resurser och tillräckliga beslutsbefogenheter. Först när den ursprungligt handlingspliktige förvissat sig om att allt detta är på plats kan denne förlita sig på delegationen. När man bekantat sig med detta synsätt är det många gånger inte särskilt svårt att se och inse, när en djurägare gett någon ett uppdrag som inte uppfyller kraven. Ett exempel är när en minderårig anförtrotts rastning av en stor, stark och kraftfull hund. Andra exempel är när någon som står inför ett överhängande beslut om djurförbud, överlåter sin gris- eller nötkreatursbesättning till en 80–90-årig anhörig, som inte längre är i stånd att köra bil, är bosatt på annan ort än där djurhållningen bedrivs e. dyl. Ansvar för handlingsplikterna ligger i sådana fall kvar på djurägaren (djurhållaren). I huvudsak berör djurskyddslagen djurägare och djurhållare. Man blir inte att betrakta som djurhållare för de vilda fåglarna, som man matar vid fågelbordet. Däremot finns motstridiga domar i denna fråga vad gäller herrelösa och förvildade katter:

1. ”katten är ett husdjur även när den inte hålls i fångenskap” och därmed är DL tillämplig enligt prop. 1987/88:93 s. 48, Jordbruksverket och länsstyrelserna. Övergivna och förvildade katter omhändertogs med stöd i 32 § DL/idag 9 kap. 6 § DL (2018:1192), då de anses vara utsatta för lidande. Genom att mata övergivna och förvildade katter blev man att anse som djurhållare för dessa (några domar finns i denna riktning).

2. ”En katt som är övergiven eller förvildad ”hålls inte”; den kan förvärvas genom så kallad ockupation. Den som enbart matar sådana katter får inte ansvar som djurhållare för dessa enligt Hovrätten för Västra Sverige, Avd. 5, rotel 52, dom 2002-04-19, mål B 2542:01). I KR:s dom (Kammarrätten i Göteborg 2005-10-19 Mål nr 220-05;) om individuellt tillstånd enligt 21 § TL för att avliva katt anförs att det saknar betydelse om djurskyddslagen (DL) är tillämplig eller inte.

3. HR för Västra Sverige dom 2018-01-16, mål nr B 3428-17. Ägare till en katt blir man först om man utfodrat samt inhyst katterna; förfogat över dem.

"Hovrätten konstaterar härvid att katter, oavsett om de är borttappade eller övergivna och därmed förvildade, är husdjur enligt djurskyddslagen, (se bland annat prop. 1987/88:93 s. 49-50, SOU 2011:75 Ny djurskyddslag s. 489-490 och Diesen, Djurens juridik, upplaga 1, 2016, s. 120).” "Äganderätten till lös egendom som saknar ägare förvärvas genom att egendomen tas i besittning. Ett sådant s.k. originärt fång kallas ockupation. Den som tar hand om en förvildad katt förvärvar äganderätt till

katten genom ockupation på samma sätt som den som plockar åt sig en tidning i en tågkupé blir ägare till tidningen (se Malmström och Ramberg, "Civilrätt", 24 upplagan, Liber, s. 79 och Striwing och Åslund, "Djurskydd, fakta och tips", Libris 2005, s. 214 ff).” ”Som tingsrätten angett har han emellertid tagit hand om katterna bland annat genom att ge dem mat både inom- och utomhus, anordna en kattlucka och bereda dem sovplats inne i bostaden. NN har härigenom innehaft och förfogat över katterna på ett sätt som gör att han ändå har haft ett vårdansvar för dem.”
I nu gällande djurskyddslag (2018:1192) har kattens rättsställning klarlagts. Då katten är ett husdjur, som normalt sett inte lever vilt i vår natur, anses den vara utsatt för lidande om den inte hålls av någon. Den ska därför omhändertas av länsstyrelsen enligt 9 kap. 5 och 6 §§ DL. Sedan den 15 juni 2020 gäller en ny föreskrift, SJVFS 2020:8, L 102, föreskrifter och allmänna råd om hållande av hundar och katter;
Att katter ska märkas och registreras infördes i tillsynslagen från och med 2023, och gäller katter födda den 1 januari 2008 eller senare.

1.4 Regelsystemet

Följande regler (regelsystem) hör till ”djurskyddslagstiftningen”:

- EG (EU)-förordningar inom ämnet sedan 1995, då Sverige blev medlem av EU
- Djurskyddslagen (2018:1192)
- Djurskyddsförordningen (2019:66)
- Föreskrifter utfärdade av Jordbruksverket

Med ett gemensamt namn kallas dessa för ”författningar”. Våra nationella regelsystem anses komplettera EU-förordningar enligt 1 kap. 5 § DL (inte tvärtom). Som ett resultat av den reform som inleddes 2015 med målet att avlasta Polismyndigheten så kallade djurärenden och att renodla dess arbetsuppgifter till kärnverksamhet, har länsstyrelsen från och med den 1 juni 2018 övertagit ansvaret för att verkställa sina egna beslut enligt djurskyddslagen (2018:1192), DL. Från och med samma tidpunkt har länsstyrelsen även övertagit huvudmannaskapet för lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter. I tillsynsförordning (2007:1240) för hundar och katter finns nu gemensamma bestämmelser om märkning och registrering av hundar och katter. Den 1 juli 2018 trädde en ny förvaltningslag i kraft (2017:900) och den 1 april 2019 vår nuvarande djurskyddslag (2018:1192), som i stort sett baseras på SOU 2011:75.

Första kapitlet DL har fått en ny paragraf, 4 a § och i 8 kap. har bland annat införts rätt meddela föreskrifter om uppgiftsskyldighet till organ eller fysisk person som delegerats uppgifter, om avgiftsskyldighet och återkallelse av kompetensbevis, 6 a §, 8 §, 9 a-b §§ (SFS 2021:175). Ändringar görs i 10 kap. Straff och andra sanktioner (SFS 2022:117), som trädde i kraft den 1 juli 2022. Här föreskrivs om sanktionsavgifter i 6 a § till 6 i § och ändrad ordalydelse i 10 kap. 6 § om ringa gärningar.

Riksdagen beslutar om lagar och en lag kan bara upphävas eller ändras genom en annan lag. Regeringen kan besluta om förordningar inom sitt eget i regeringsformen angivna kompetensområde eller efter delegation från riksdagen. Delegationen förutsätter att riksdagen bemyndigat regeringen att besluta om ytterligare föreskrifter och även gett regeringen rätt att ge delegation åt annan myndighet (i detta fall Jordbruksverket) att besluta om ytterligare regler (föreskrifter). Se till exempel: 1 kap. 5 § sista stycket DL och 1 kap. 1 § DF med flera.

1.5 Ägare och djurhållare

DL och DF gäller både den som äger djur och den som på annan grund innehar eller förfogar över djur (prop. 1987/88:93 s. 55). Detta gäller även i DL (2018:1192). Ofta benämns dessa ”djurhållaren”, i synnerhet när ansvaret för djurens skötsel är det centrala. Djurhållaren har en skyldighet (handlingsplikt) att fortlöpande sköta djuren i enlighet med djurskyddslagstiftningen och denna juridiska konstruktion med ”handlingsplikt” som att förse djur med foder, vatten, stall, skydd, behandling vid skada och sjukdom, tillsyn med mera utgör en nödvändig grund för att man ska kunna ådra sig straffansvar för passivitet och underlåtenhet. I djurplågeristadgandet benämns detta ”vanvård”. Man kan bara vanvårda det man är skyldig att vårda.

Den som har handlingsplikt intar också så kallad ”garantställning”, varmed avses en skyldighet gentemot samhället att se till att regelsystemet efterlevs. Personer som inte har handlingsplikt kan inte straffas för underlåtenhet men däremot för brott som misshandel och misshandel till döds av djur (djurplågeri), överansträngning och skadegörelse om någon annan än förövaren äger djuret. Dessa brott yttrar sig i oönskad aktivitet som vi alla kan göra oss skyldiga till, både mot egna och andras djur och i vissa fall, när tillfälle ges, även mot vilda djur. Tyvärr inte helt ovanliga fall är att igelkottar sparkas till döds och att föremål som tomflaskor och stenar kastas på änder och svanar med mera.

Handlingsplikt kan uppstå på tre sätt:

1) som föreskriven skyldighet i lag, till exempel för djurägare och djurhållare i djurskyddslagen, för föräldrar och vårdnadshavare i föräldrabalken (1949:381), och för arbetsgivare i arbetsmiljölagen (1977:1160).
2) genom avtal, i enkel form: ”Jag tar hand om din hund medan du är på semester”. I anställningsförhållanden, där ansvar för arbetsmiljö kan följa av organisatorisk ställning men också uppkomma genom delegation. Frågan aktualiserades i Mora tingsrätts dom 2020-05-25 i mål B 1512-17, där VD för Orsa Rovdjurspark friades medan parkchefen bedömdes ansvarig för arbetsmiljöbrott, vållande till annans död, framkallande av fara för annan, till villkorlig dom och 180 dagsböter. Dessutom ålades företaget en företagsbot på 2,5 miljoner kronor.

   Föräldrar/vårdnadshavare enligt föräldrabalken, FB är främst att betrakta

som *skyddsgaranter* för barn i deras vårdnad. Härmed menas att de är skyldiga att avvärja olika slags risker som kan hota barnet. I dess yttersta konsekvens kan den ansvariges brister medföra att skyldigheten överförs genom en domstols avgörande om att barnet ska omhändertas enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Arbetsgivare intar också ställning som skyddsgarant enligt arbetsmiljölagen (1977:1160) men också i andra situationer som övervakningsgarant, då den egna verksamheten kan ge upphov till olika risker för andra än de anställda, människor och miljö.

Föräldrars och vårdnadshavares ansvar som *övervakningsgaranter* för sina barn har kommit i blickpunkten de senaste åren. Barn erbjuder sig att utföra grova våldsbrott som mord och skjutningar åt gängkriminella, eller så lockas de med märkeskläder, smartphones och andra eftertraktade saker att hjälpa till med leveranser, utplacering av vapen och andra ärenden. Vuxna måste ta reda på varifrån sakerna kommer och inte nöja sig med svar som ”lånat av en kompis”. Kontakt med Polismyndigheten och socialtjänsten kan bli nödvändig.

Hundägare och hundförare har enligt tillsynslagen (2007:1150) ansvar som *övervakningsgaranter* för sina hundar med skyldighet att förebygga att den risk hunden kan utgöra för andra och annat avvärjs. En stor och stark hund som till exempel oprovocerat beter sig aggressivt mot andra hundar kräver särskilda överväganden av den ansvarige om den framförs på ställen där hundmöten kan förutses. Vissa risker kan förebyggas genom att hunden hålls i kort koppel och bär munkorg. Den typiska skadan som är rimligt förutsebar är att den aggressiva hunden sätts i tillfälle att skada en annan hund om inte dessa försiktighetsåtgärder vidtas. Det ansvar som det innebär att vara skyddsgarant eller övervakningsgarant kan inte överlåtas (delegeras) till vem som helst. Det åligger den ursprungligt ansvarige att förvissa sig om att delegaten har tillräckliga förutsättningar. I fallet med den aggressiva hunden spelar den fysiska förmågan, kroppskrafterna roll.

3) den som skapar en riskfylld situation, till exempel eldar, gräver en grop, har handlingsplikt förebygga att skada uppstår.

2. Djurskyddslagen (2018:1192)

2.1 Inledning

Djurskyddslagen, DL, (2018:1192) är lång, indelad i 11 kapitel. Den är en ramlag som anger en lägsta standard (minimilag) som måste uppfyllas. Tillspetsat uttryckt, sämre än så här får det inte vara. Som ramlag kompletteras den av djurskyddsförordningen (2019:66). Även DF är lång, indelad i 11 kapitel som tematiskt följer djurskyddslagens kapitel. Vidare kompletteras lagen av föreskrifter, samtidigt som lagen kompletterar sådana bestämmelser i EU-förordningar (EU-bestämmelser) som faller inom lagens tillämpningsområde. Vilka dessa grundförordningar är ska regeringen tillkännage i Svensk författningssamling (1 kap. 5 §).

Djurskyddslagen (DL) gäller djur som hålls av människan och viltlevande försöksdjur. Då övergivna och förvildade djur inte hålls av någon gäller inte lagen för dessa med följande undantag. Det har särskilt uttalats att 9 kap. 4 och 6 §§ ska tillämpas även på dessa djur av tamdjursart förutsatt att de inte ingår i en etablerad population (1 kap. 2 § sista stycket). Mink anges som ett exempel på en sådan djurart som kan leva i en etablerad population utan några djurskyddsproblem på grund av sin art och är närmast att jämställa med vilda arter (prop. 2017/18:147 s. 307). Däremot anses katter inte höra hit. För de flesta arter, bland annat katter, bör man utgå från att djuret lider när det inte hålls av människan (prop. 2017/18:147 s. 62).

Utredningen om sanktioner vid brott mot djur lade fram sitt betänkande, SOU 2020:7 i februari 2020. I fortsättningen benämns den ”Sanktionsutredningen”. Förslagen har lett till lagstiftning:

- Grovt djurplågeri, med en straffskala från lägst sex månaders fängelse till högst fyra år (SFS 2022:116) gäller från den 1 juli 2022.
- Kontrollmyndigheterna ska vidta lämpliga åtgärder enligt 8 kap. 5 § DL med anledning av överträdelser av lagen eller de EU-bestämmelser som lagen kompletterar. De är skyldiga att alltid anmäla överträdelser till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten där djur utsatts för lidande eller sådana överträdelser då det inneburit en konkret risk för djurs lidande, eller det annars finns särskilda skäl.
- Länsstyrelsen ska besluta om djurförbud enligt 9 kap. 1 § punkt 5. för den som genom en dom som vunnit laga kraft eller genom ett strafföreläggande:
  - har befunnits skyldig till djurplågeri eller grovt djurplågeri enligt 16 kap. 13 § brottsbalken, eller
  - har befunnits skyldig till brott enligt 10 kap. 1-5 §§ eller ålagts företagsbot för ett sådant brott, punkt. 6. om djurförbud är befogat från djurskyddssynpunkt.
- Genom ett beslut som en kontrollmyndighet har meddelat enligt punkt 7. med stöd av 10 kap. 6 a § har ålagts en sanktionsavgift, under förutsättning att ett djurförbud är befogat från djurskyddssynpunkt.

Djurförbud ska dock inte beslutas om det är sannolikt att den omständighet som annars ska leda till djurförbud inte kommer att upprepas.

- Med ringa gärning i 10 kap. 6 § avses en gärning om den är av *mindre betydelse* med hänsyn till det intresse som straffbestämmelsen är avsedd att skydda.
- Till böter eller fängelse i högst två år döms för överträdelser av vissa EU-bestämmelser om transport och avlivning av djur (10 kap. 3 §) och till böter för övriga EU-bestämmelser som lagen kompletterar (10 kap. 4 § DL); ej bestämmelser om myndighetsutövning eller mot förordning (EU) 2017/626. Ändringarna trädde i kraft den 1 juli 2022 (SFS 2022:117).

2.2 Tamdjur och djur av tamdjursart

Begreppet husdjur har ersatts med tamdjur och djur av tamdjursart. Med detta menas ”djur som av tradition hålls av människan och som inte normalt lever vilt i den svenska naturen” (prop. 2017/18:147 s. 63). Dessa djur har tidigare benämnts husdjur och omfattat de djur som människan hållit av tradition men också exotiska arter. I propositionen (2017/18:147 s. 60) klarläggs att någon som tillfälligt lägger ut mat åt djur, för den skull inte blir djurhållare. Detsamma gäller vid vittjande av fällor och andra tillfälliga kontakter med vilda djur. Katter och renar anses vara hållna av människan trots att de strövar omkring.

2.3 Försöksdjur

Några exempel på viltlevande försöksdjur är björnar, vargar och mårdhundar som förses med halsband med radiosändare och fiskar som märks med chips m.m. Omfattande undantag från djurskyddslagens krav på skötsel, tillförsel av foder och vatten, stallutrymmen m.m. gäller för dessa djur.

Försöksdjur definieras som djur som används eller är avsedda att användas i djurförsök och även djur som har använts eller har varit avsedda att användas i djurförsök och som förvaras på en anläggning eller i ett annat förvaringsutrymme för försöksdjur (1 kap. 3 §). Ändamålen för djurförsök anges i 1 kap. 4 §. Avgränsningen mellan djurförsök och förvaltningsåtgärder beträffande vilda djur ska utredas vidare (prop. 2017/18:147 s. 64).

2.4 Syftet med lagen och dess portalparagrafer

Lagens inledande paragraf lyder:
”Denna lag syftar till att säkerställa ett gott djurskydd och främja en god djurvälfärd och respekt för djur.” Som synes är denna portalparagraf allmänt hållen och saknar därför som väntat straffsanktion. God djurvälfärd innebär att djuren ska må bra fysiskt och psykiskt. Djur har ett inneboende värde utöver det instrumentella värdet (prop. 2017/18:147 s. 54). I 2 kap. 1 § föreskrivs att ”Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Djur som används i djurförsök ska inte anses vara utsatta för onödigt lidande eller sjukdom vid användningen om denna har

godkänts av en djurförsöksetisk nämnd." Även denna paragraf saknar straffsanktion.

Vidare fastslås i 2 kap. 2 § att djur ska hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att 1. deras välfärd främjas, 2. de kan utföra sådana beteenden som de är starkt motiverade för och som är viktiga för deras välbefinnande (naturligt beteende), och 3. beteendestörningar förebyggs. Denna paragraf saknar också straffsanktion men här öppnas möjlighet för regeringen eller efter delegation Jordbruksverket, att meddela föreskrifter om villkor för eller förbud mot viss djurhållning.
En viktig tumregel att minnas är att den första bestämmelse i djurskyddslagen som det är straffbart att överträda är 2 kap. 4 §. Alla bestämmelser som föregår denna bestämmelse saknar straffsanktion.

Vissa beteendestörningar har tolkats som djurens sätt att uttrycka frustration över brister i deras miljö, t.ex. hästar som ägnar sig åt krubbitning, svansbitning grisar emellan, fjäderplockning, ett slags självskadebeteende som höns kan ägna sig åt.

I 2 kap. DF (2019:66) anges översiktligt vad som gäller om höns för äggproduktion, rävhållning, bete och utevistelse för nötkreatur, undantagsregler m.m. Innehållet ansluter till de frågor som regleras i 2 kap. DL (2018:1192) och Jordbruksverket har anförtrotts uppgiften att utfärda föreskrifter om flertalet frågor.

2.5 Viktiga förstärkningar

Ett allmänt kompetenskrav uppställs som gäller den som håller djur och den som på annat sätt tar hand om djur (2 kap. 3 §). Med den vida formuleringen omfattas veterinärer, djursjukvårdare, transportörer och personer som mer tillfälligt har hand om något djur, kanske tar hand om en katt eller en hund eller tillsyn av en papegoja under en vecka åt en god vän. Föreskrifter kan utfärdas i fall där särskild kompetens eller utbildning krävs eller för viss verksamhet med djur (2 kap. 10 § DF 2019:66). Särskilda kompetenskrav gäller redan bland annat för hovslagare och för handel med zoohandelns djur.

2.6 Förbud mot att överge djur av tamdjursart

I lagen har också intagits ett uttryckligt förbud mot att överge ett djur av tamdjursart, vilket innebär att det är tillämpligt på katter (2 kap.8 §). Straffskalan är böter till fängelse i högst två år. Lagen gäller också övergivna och förvildade katter, som antas vara utsatta för lidande och som därför ska omhändertas av länsstyrelsen. Det har förekommit att djur övergivits men i många fall har det hittills visat sig svårt att styrka. Så var dock inte fallet i ett mål där en man, som avhysts från sin bostad, lämnade kvar en katt, som han enligt egen uppgift gav tillsyn till att börja med men sedan lämnade med mat framställd på fat. Hur det var med vattentillgång mindes han inte. Förhoppningen var att någon ganska snart skulle komma till lägenheten och upptäcka katten. När den påträffades var den avliden och uttorkad. Domen blev villkorlig dom och 60 dagsböter (Norrtälje tingsrätt 2013-01-15, mål B 1463-12. Laga

kraft har inte kontrollerats).

Om katter och renar uttalas, att de bör anses som hållna av människan trots att de strövar omkring. Även djur som hålls lösgående får viss tillsyn och omsorg (prop. 2017/18:147 s. 58).

Djuret som påträffas så svårt sjukt eller skadat att det bör avlivas får avlivas enligt 9 kap. 4 § av veterinär eller polisman (även annan). Ansvarig för djuret ska underrättas, eller länsstyrelsen. Djur *ska omhändertas* enligt 9 kap. 5 § eller *omedelbart* enligt 9 kap. 6 § om det är utsatt för lidande och 1. det bedöms utsiktslöst att lidandet avhjälps, 2. ägaren är okänd eller inte kan nås, eller 3. det i övrigt bedöms vara absolut nödvändigt från djurskyddssynpunkt (prop. s. 227 f, s. 233 och 236). I propositionen klarläggs att någon som tillfälligt lägger ut mat åt djur, för den skull inte blir att anse som djurhållare. Detsamma gäller vid vittjande av fällor och andra tillfälliga kontakter med vilda djur.

2.7 Lidande får inte förekomma och tillförsel av verksamt preparat inom kritisk tidsrymd

En väsentlig skärpning i 3 kap. DL har införts i 1.tävlings- och träningssammanhang, vid prover, 2. ljud- och bildinspelningar och 3. andra föreställningar och förevisningar för allmänheten, som innebär att **inget lidande** tolereras. Prover kan t.ex. vara olika bruksprov för blivande tjänstehundar. Överträdelse är straffsanktionerad med böter till fängelse i högst två år.

Föreskrifter får meddelas om 1. till 3. och ifråga om prover, även om undantag från förbudet att träna och använda djur vid prover på ett sådant sätt att de utsätts för lidande (3 kap. 1 §). I djurskyddsförordningen (3 kap. 8 § DF 2019:66) har undantag gjorts för grytanlagsprov för hundar där levande grävling används.

Djur som tränas för eller deltar i en tävling eller ett prov får inte utsättas för dopning eller andra otillbörliga åtgärder som kan påverka djurets prestationsförmåga eller temperament. Föreskrifter får meddelas om förbudet. Förbudet är straffsanktionerat med böter till fängelse i högst två år. Dopning och andra otillbörliga åtgärder kan avse såväl att höja prestationsförmågan hos ett djur, som att sänka den, kanske för att kugga ut en konkurrent. Tidigare har det krävts att man kunnat styrka att djuret var påverkat. Nu ska det räcka med att det går att styrka att visst preparat tillförts djuret inom en sådan tidrymd att det kan ha påverkat djuret i samband med tävlingen eller provet.
Härefter behandlas djurskyddslagens kapitel var för sig.

2 kap. Allmänna bestämmelser om hur djur ska hanteras, hållas och skötas

Kapitlet handlar om tillsyn, foder och vatten, bindning och fixering, stall, förvaringsutrymmen och hägn, inredning och utrustning. Mer återfinns i 2 kap. DF

2019:66. DL upptar förbud mot sexuella handlingar med djur och att utföra avel med sådan inriktning att den kan medföra lidande för föräldradjuret eller avkomman. För flertalet av bestämmelserna gäller att överträdelser är straffsanktionerade med böter till fängelse i högst två år. Förbudet mot sexuella handlingar med djur trädde i kraft den 1 april 2014. Det är enbart ett uppsåtligt brott och har resulterat i ett mindre antal rättsfall sedan ikraftträdandet. Om djuret utsatts för lidande, som går att styrka, ska som hittills åtal för djurplågeri ha företräde. Enligt en utredning som dåvarande Djurskyddsmyndigheten (DSM) genomförde förekom 227 fall under 1970-talet och fram till 2005 och av dessa fall avsåg ca 80 % hästar. Som motiv till förbudet anges respekt för djurets särart och att användning av djur för sexuella ändamål inte är i linje med hänsyn till djurens välfärd och den respekt mot djuret som är grundläggande i all djuromsorg, oavsett lidande eller inte (prop. 2013/14:41 s. 36, 64).

Transport av djur

Kapitlet avslutas med en bestämmelse om transport av djur. Transportmedel ska vara lämpliga för ändamålet och ge varje djur skydd mot värme och kyla samt stötar, skavning och liknande. I den utsträckning som behövs ska djuren hållas skilda från varandra. Den som transporterar djur ska ha tillsyn över djuren och vidta de åtgärder som behövs för att djuren under pålastning, transport och urlastning inte ska skadas eller orsakas lidande. Se (SJVFS 2019:7 saknr L 5) om transport av levande djur.

Detaljerade föreskrifter om transporter av levande djur finns i (EG) nr 1/2005 av den 22 december 2004 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden. Denna och anslutande ändringsdirektiv kan också hämtas på Jordbruksverkets hemsida.

En transportör dömdes för djurplågeri och brott mot djurskyddslagen (1988:534) samt Jordbruksverkets föreskrifter för att han en viss dag i juni 2018, då det rådde stark värme, transporterat grisar till ett slakteri. Han hade hämtat sammanlagt 200 grisar trots att fordonets kapacitet var 100 grisar. Grisarna var också större än vanligt. Vid ankomsten till slakteriet, där han fick vänta ca en timme befanns två grisar ha avlidit, troligen av värmeslag, då höga temperaturer uppmättes i deras kroppar. En tredje gris var så medtagen att den fick avlivas. Transportören var erfaren och utbildad för uppdraget. Han befanns ha varit grovt oaktsam och dömdes till villkorlig dom för djurplågeri och till 40 dagsböter för brotten mot djurskyddslagen och Jordbruksverkets föreskrifter (Kalmar tingsrätt, 2019-11-19, mål nr B 278-19. Domen har vunnit laga kraft).

Den lag som läggs till grund för domen är den som gällde vid tidpunkten för brottet. I juni 2018 hade ännu inte nuvarande djurskyddslag trätt i kraft. Detta är helt i enlighet med legalitetsprincipen, som fastslår att det måste finnas både en lag och ett straff angivet vid tidpunkten för brottet. Denna rättssäkerhetsprincip ger förutsebarhet och medför att rätten inte får tillämpa en brottsbeskrivning på ett fall

som inte täcks av dess ordalydelse (Brottsbalken 1 kap. 1 §, BrB).

3 kap. Tävling med och offentlig förevisning av djur

Kapitlet består endast av två paragrafer, som redan behandlats under rubriken ”Lidande får inte förekomma”. Kompletterande bestämmelser finns i 3 kap. DF (2019:66) om tävlingsveterinär och offentlig förevisning av djur.

4 kap. Vård av djur och operativa ingrepp

Kapitlet inleds med en paragraf om den särskilda vård som djurhållaren är skyldig tillse att ett sjukt eller skadat djur får. Krav ställs också på särskild observans när ett djur genom sitt beteende visar tecken på ohälsa. Vård ska då ges eller andra lämpliga åtgärder vidtas. Om skadan eller sjukdomen är så svår att djuret utsätts för allvarligt lidande som inte kan lindras, ska djuret avlivas. Vård ska vid behov ges av veterinär eller någon annan som tillhör djurhälsopersonalen. Överträdelse av denna paragraf är straffsanktionerad med böter till fängelse i högst två år.

Djurhälsopersonal

De yrkeskategorier som avses med djurhälsopersonal framgår av lag (2009:302) om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård. Hit hör veterinärer och djursjukskötare (kräver legitimation), hovslagare (godkännande krävs). En prövning kan också ske av personer med vissa av de för närvarande 22 legitimationsyrken som förekommer inom human hälso- och sjukvård i 4 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659). Förutsatt att viss utbildning genomgås, kan dessa yrkesutövare inordnas i djurhälsopersonalen. Dessutom finns särskilda regler för tillgodoseendet av den fria rörligheten inom EU av människor med olika yrken. Jordbruksverket legitimerar djurskötare, djurfysioterapeut och veterinärer.

Operativa ingrepp på djur och injektioner åt djur förutsätter att de är befogade av veterinärmedicinska skäl och ska göras under bedövning. Undantag gäller för verksamhet som godkänts av en djurförsöksetisk nämnd.

Jordbruksverket har rätt att utfärda föreskrifter, även om undantag och om tillförsel av hormoner och om förbud mot att ge djur hormoner eller andra ämnen för att påverka djurets egenskaper i annat syfte än att förebygga, påvisa, lindra eller bota en sjukdom eller ett sjukdomssymtom. En viktig föreskrift är (SJVFS 2023:21, sak nr D 35/L 41) om veterinärs ordination av läkemedel, djurhållares registrering av uppgifter samt operativa ingrepp som djurhållare får utföra.

Några tillåtna ingrepp utan veterinärmedicinska skäl

Det är tillåtet att kastrera djur och att avhorna nötkreatur och getter även om det inte finns veterinärmedicinska skäl. Handjur av ren får kastreras utan bedövning och utan anlitande av veterinär eller djurhälsopersonal (4 kap. 1 § DF 2019:66). Vissa åtgärder får inte företas av någon annan än veterinär och andra av djurhälsopersonal.

Jordbruksverket har utfärdat Föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2023:20 saknr D 34) om den som utan att tillhöra djurhälsopersonalen yrkesmässigt utövar verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård samt om veterinärs tillhandahållande av läkemedel till sådana personer.

Den som gått en kurs i läkemedelshantering och avhorning får utan veterinärs ordination:
1. avhorna kalvar som är yngre än åtta veckor under förutsättning att kalvarna har fått lokal bedövning och annan smärtlindring.
2. I anslutning till avhorningen ge subkutana injektioner med läkemedel för lokal bedövning och subkutana eller intramuskulära injektioner med läkemedel för allmän smärtlindring.

Avhorning som begrepp används för både avhorning och hornavkortning, där yttersta hornspetsen avlägsnas, som till skillnad från avhorning görs i en smärtokänslig del.

I Hovrätten för Övre Norrland 2024-01-21 mål B 802-13 redogörs för viktiga omständigheter för bedömningen. Ingreppet bedömdes som avhorning men ringa, och medförde ogillat åtal. RB 31 kap. 2 och 10 §§ tillämpades och förklarar varför någon återbetalningsskyldighet till staten inte föreligger.

Brottsbalkens företräde
I 10 kap. 8 § DL föreskrivs att ansvar enligt 1-5 §§ inte ska utdömas om gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken. I praktiken kommer detta att innebära att företräde ges åt brottet djurplågeri och grovt djurplågeri vid de överträdelser som är straffsanktionerade.

Ringa brott
I 10 kap. 6 § fastslås också att vissa gärningar, om de är att anse som ringa, inte ska föranleda straff. En gärning är att anse som ringa om den framstår som av *mindre betydelse* med hänsyn till det intresse som straffbestämmelsen är avsedd att skydda.

När ett åtal ogillas för att brottet bedöms som ringa brukar detta kunna utläsas av domskälen. Ett exempel är åtal för att en katt saknade rent dricksvatten sedan kvinnan som ägde katten förts till sjukhus för diabetes. Åtalet ogillades (Attunda tingsrätt 2019-05-17, mål B 11230–18).

Nya bestämmelser om sanktionsavgifter har tillkommit i 6 a – 6 i §§. 10 kap. 4 § får läsas noggrant då det framgår vilka överträdelser som kan medföra straff mot bakgrund av vad som föreskrivs i 10 kap. 3 §. Straffansvar enligt 10 kap. 5 § avser föreskrifter som regeringen eller annan myndighet, det vill säga Jordbruksverket har meddelat med stöd av däri angivna lagrum.

Sällskapsdjur hos privatpersoner
I det aktuella fallet rörde det sig om ett sällskapsdjur, en katt, i ett privat hem. Dessa djur ska inte kontrolleras rutinmässigt men däremot om det anmäls till länsstyrelsen, att sådana djur inte hålls och sköts enligt djurskyddslagstiftningen, ska kontroll göras. Detta regleras i 8 kap. 12 § DL och i 8 kap. 14 § uppställs ett särskilt aktsamhetskrav, som ska iakttas så att minsta skada och intrång orsakas. Sedan den 1 april 2019 har också hälso- och sjukvårdspersonal och personal inom kommunal socialtjänst rätt att göra anmälan till Polismyndigheten och länsstyrelsen om missförhållanden för djur som hålls av vårdtagare, om situationen är sådan att rättelse inte kan uppnås genom samråd med vårdtagaren (10 kap 20 a § OSL).

Utlämnande av uppgift om att person finns vid vårdinrättning
Att en person är intagen vid en vårdinrättning anses vara en uppgift om personliga förhållanden, hänförlig till hälso- och sjukvårdssekretessen (25 kap. 1 § OSL). En särskild skyldighet har föreskrivits i 6 kap. 15 § patientsäkerhetslagen (2010:659) för vårdinrättningar att utlämna uppgift om att viss person finns vid inrättningen om uppgiften efterfrågas i ett särskilt fall av domstol, en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket. Det kan tyckas vara ett förbiseende att länsstyrelsen inte medtagits bland de behöriga.
Personen behöver inte vara känd med namn utan tillräckligt är att denne kan beskrivas. Ett exempel är någon som är misstänkt för brott och som skadat sig i samband med brottet och därför kan förväntas ha sökt sig till en akutmottagning. Sekretessen gäller i övrigt och inrättningen får inte avslöja vid vilken avdelning den efterfrågade är inlagd. Vissa omedelbara omhändertaganden enligt 9 kap. 6 § DL har visat sig bero på att djurets ägare insjuknat och förts akut till vårdinrättning. När omständigheterna klarlagts har besluten upphävts.

Jordbruksverket får meddela föreskrifter om flertalet bestämmelser. Under 2019 har också merparten av de föreskrifter som angavs i 2018 års upplaga av detta kompendium ersatts av nya föreskrifter och allmänna råd. En ny kontrollförordning, (EU) 2017/625 trädde i kraft 2019-12-14. Samtidigt upphävdes (EG) 854/2004 som handlade om kontrollverksamhet på slakterier m.m.

De olika föreskrifterna kan enklast hämtas på Jordbruksverkets hemsida, www.sjv.se Överträdelser av föreskrifter utfärdade av regeringen eller Jordbruksverket har inte fängelse i straffskalan utan enbart böter.

5 kap. Slakt och annan avlivning av djur
I kapitlet anges de krav som uppställs när djur ska slaktas eller avlivas. När djur förs till slakt eller när de slaktas, ska de skonas från onödigt lidande och obehag. Detsamma gäller vid annan avlivning. Ytterligare regler om officiell veterinärs skyldigheter återfinns i 5 kap. 2 § DF. Officiell veterinär ska, utöver vad som framgår av de EU-bestämmelser som lagen kompletterar, 1. förbjuda slakt, 2. besluta om

omedelbar bedövning av djuret, eller 3. vidta andra åtgärder som omedelbart krävs från djurskyddssynpunkt.

Ett djur som slaktas eller i annat fall avlivas genom avblodning ska vara bedövat. Innan djuret är dött får inte några andra åtgärder vidtas. Dessa bestämmelser gäller utöver vad som framgår av rådets förordning (EG) nr 1099/2009 av den 24 september 2009 om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning, artikel 3 och 4.1. Undantag finns i artikel 1.2 och 2 d. Ytterligare bestämmelser återfinns i Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:8, sak nr L 22) om slakt och annan avlivning av djur.

Bedövningskravet inför avlivning genom avblodning har gällt sedan 1937. Det intogs först i slaktlagen (1937:313) om slakt av husdjur m.m. och föregicks av två propositioner, prop. 1927:85 och 1937:188. Vi har tid efter annan beskyllts för att ha infört kravet på bedövning som en reaktion mot den judiska livsstilen. Det är årtalet 1937 som medfört denna ”guilt by association”, då nazismen var under kraftig framväxt i Tyskland i slutet på 30-talet. Tillkomsten av bedövningskravet byggde dock helt och hållet på våra egna slaktmetoder vid tidpunkten, den dansk-amerikanska svinslakten på slakterierna, den grymma hemslakten och i mindre mån renslakten i norr.

6 kap. Förprövning och tillstånd

Ny teknik och utrymmen för djurhållning ska förprövas. Utrymmen som stall och hägn får inte tas i bruk utan att förprövning skett om inte Jordbruksverket kan godkänna åtgärden i efterhand. Jordbruksverket kan också meddela föreskrifter. Den som uppför stall, andra förvaringsutrymmen för djur eller förprövningspliktigt hägn utan att ansöka om förprövning enligt 6 kap. 1 § DL kan åläggas att betala en särskild avgift. För åtgärder som avser nybyggnad för ett större antal djur eller utan bruk av beprövad teknik eller större om- och tillbyggnad är avgiften 24 000 kronor och för andra förprövningspliktiga åtgärder 12 000 kronor. Länsstyrelsen prövar frågor om särskilda avgifter (10 kap. 1 och 2 §§ DF).
I 6 kap. 4 § uppställs krav på tillståndsprövning av vissa verksamheter som bedrivs yrkesmässigt eller i större omfattning. Det gäller den som:

1. håller, föder upp, upplåter eller säljer sällskapsdjur eller tar emot sällskapsdjur för förvaring eller utfodring,
2. detsamma gäller hästar men här också med tillägget ”använder hästar i ridskoleverksamhet”,
3. föder upp pälsdjur

Se vidare Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2019:27) om tillståndsplikt för viss djurhållning av sällskapsdjur, häst och pälsdjur; där det bland annat framgår hur många djur av de olika djurslagen som ska anses vara av ”större omfattning”.

Tillståndsprövningen avser både sökandens lämplighet och att de anläggningar där verksamheten ska bedrivas är lämpliga från djurskyddssynpunkt.

Jordbruksverket får meddela föreskrifter om undantag från första stycket. Viktiga författningar är Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd:

(SJVFS 2019:15) om villkor för hållande, uppfödning och försäljning m.m. av djur avsedda för sällskap och hobby,
(SJVFS 2020:8) föreskrifter och allmänna råd om hållande av hund och katt;
(SJVFS 2019:17) om hästhållning, och
(SJVFS 2019:16) om uppfödning och hållande av pälsdjur

Uttryckligen fastslås i 5 § att ett tillstånd (gynnande förvaltningsbeslut) får återkallas om kraven på lämplighet i 4 § inte längre uppfylls. Tillståndet är personligt, kan inte överlåtas och saknar marknadsvärde.

Möjligheterna att återkalla för den enskilde gynnande förvaltningsbeslut är begränsade men när återkallelserätt är inskriven i författningen får det ske. Andra undantag är om en myndighet gjort förbehåll om detta och om sökanden själv fått det gynnande beslutet genom vilseledande och oriktiga uppgifter (von Essen, U. *Förvaltningsrättens grunder,* 2022 *s*. 224 till 231). Överträdelse av 6 kap. 4 § första stycket DL är straffsanktionerad med böter till fängelse i högst två år (10 kap.1 § 1. DL).

7 kap. Djurförsök
Detta kapitel i djurskyddslagen kompletteras av 7 kap. DF, som omfattar 32 paragrafer.

I den inledande paragrafen i DL slås fast att det syfte som avses med verksamheten är att djur bara får användas när syftet inte kan uppnås med någon annan tillfredsställande metod där djur inte används. Vidare ska så få djur som möjligt användas, djuren inte utsättas för större lidande än vad som är absolut nödvändigt, och djuren ska vara destinationsuppfödda.

En särskild etisk prövning ska göras när följande djurklasser ska användas i djurförsök: däggdjur, fåglar, kräldjur, groddjur, fiskar, rundmunnar och bläckfiskar" (7 kap. 29 § DF). För dessa djur uppställs krav på bedövning, men om det är nödvändigt får försöket utföras utan eller med ofullständig bedövning. Om det är möjligt med hänsyn till försökets syfte ska djuret ges smärtstillande eller lugnande medel.
I 1 kap. 4 § DL anges de ändamål som är legitima för djurförsök i fem punkter. Därutöver är också framställning tillåten av djur med förändrad arvsmassa, om gentekniska, kemiska eller andra liknande metoder använts. Djurförsök kan också vara bevarande genom avel av en stam av djur med förändrad arvsmassa med

bibehållande av djurens genetiska egenskaper i de fall där djur kan orsakas lidande. Ett av ändamålen är användning av djur i undervisning, om djuret avlivas eller utsätts för vissa operativa ingrepp, injektioner eller blodavtappning eller om djuret riskerar att orsakas lidande. Jordbruksverket har utfärdat en föreskrift (SJFVS 2019:19) om djur i undervisning.
Vad som är djurförsök måste avgränsas från vissa andra åtgärder med djur, där syftet med åtgärden spelar roll. Ett exempel är kirurgi på grisar där syftet är att höja elevens kompetens. Ett annat avgränsningsproblem gäller viltlevande djur som försöksdjur kontra förvaltningsåtgärder för viltet. Dessa frågor utreds vidare enligt regeringens intentioner (prop. 2017/18:147 s. 64), däribland grytanlagstest av hund med levande grävling, utsättning av djur för jakt och fiske och träning av hundar i vilthägn. När ett djur utsätts för ett ingrepp betraktas djuret som ett försöksdjur (det är inte en förvaltningsåtgärd). Grytanlagstest med levande grävling är ett godkänt undantag i skrivande stund maj 2024.

I Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd om försöksdjur (SJVFS 2019:9, L 150) uttrycks vad lidande är för djur som ”fysiskt eller psykiskt lidande orsakat av t.ex. smärta, obehag, ångest, rädsla, bestående skada eller förhindrande av att uttrycka naturligt beteende” (1 kap. 8 §).
Vem som helst kan inte etablera sig som uppfödare och tillhandahållare av försöksdjur. Det krävs tillstånd och prövningen avser både sökandens lämplighet och anläggningarnas lämplighet från djurskyddssynpunkt. Uttryckligen har fastslagits i lagen att tillstånd (gynnande beslut) kan återkallas om lämpligheten inte längre uppfylls.

Särskilda krav ställs på verksamheten, som ska bedrivas genom en eller flera föreståndare, en veterinär eller i vissa fall annan kvalificerad expert, tillräcklig personalstyrka med relevant utbildning samt ett djurskyddsorgan som ger råd till personalen ifråga om djurskydd och övervakar verksamheten från djurskyddssynpunkt. Reglerna ger uttryck för klara handlingsplikter för tillståndshavaren.
Den som fångar försöksdjur som är viltlevande ska ha den utbildning och kompetens som krävs för uppgiften. Djuren ska fångas in med metoder som inte utsätter dem för onödigt lidande (se 7 kap. 8 § DL).

Den som vill använda djur i djurförsök måste ha ett godkännande från etisk synpunkt från en regional djurförsöksetisk nämnd. Nämnderna ska vara minst sex stycken (7 kap. 13 § DF). Jordbruksverket har rätt att besluta i denna fråga.

Klassificering av djurförsök
Vid prövningen av försöket ska försökets betydelse vägas mot djurets lidande. Försöket ska, utifrån graden av lidande hos djuret, klassificeras i någon av kategorierna terminal, ringa svårhet, måttlig svårhet eller avsevärd svårhet. En ansökan får bifallas endast om en sådan användning av djur kan anses angelägen

från allmän synpunkt och förutsättningarna i 1 § första stycket 1-3 är uppfyllda (7 kap. 10 § DL). Beslut om etiskt godkännande ska vara tidsbegränsat och gälla i högst fem år från dagen för beslutet (7 kap. 11§ DF).

Lekmannaledamöternas ställning

Nämndernas sammansättning framgår av främst 7 kap. 14 § DF. I nämnderna som är självständiga statliga myndigheter med myndighetsutövningsrätt ingår lekmannarepresentanter som ledamöter. De är i detta sammanhang jämställda med tjänstemän och blir därigenom underkastade de särskilda regler som gäller för tjänstemän i tillämpliga delar om jäv, tystnadsplikt och tillsyn av JK och JO. De bär ansvar för sina beslut, om de inte så som anges i 30 § förvaltningslagen (2017:900) anmält skiljaktig mening vid sammanträdet där ärendet behandlats. Ett särskilt problem för lekmännen kan vara att avsätta tid för att läsa in och tillgodogöra sig underlaget för ansökningarna, ibland på svårläst fackspråk. Textvolymen tenderar också att öka. Myndigheter och deras anställda ska vinnlägga sig om att uttrycka sig lättbegripligt (Språklagen 2009:600). I anvisningarna till hur de etiska ansökningarna ska utformas understryks kravet på språklig enkelhet. Övervägande har fått göras ifråga om hur inläsningsuppgiften ska kunna underlättas (7 kap. 17 § DF och 2 kap. 14-16 §§ L 150).

Nämnden får återkalla ett godkännande (gynnande förvaltningsbeslut) om djurförsöket inte utförs i enlighet med godkännandet. Den i 2 kap. 1 § andra meningen DL fastslagna bestämmelsen ger inte immunitet från ett eventuellt åtal för djurplågeri. Om ett eller flera försöksdjur utsatts för lidande som följd av att godkännandet inte följts, kan undantagsbestämmelsen inte befria från ansvar.

Den centrala djurförsöksetiska nämnden

Utöver de regionala nämnderna finns en central djurförsöksetisk nämnd som prövar överklaganden och utvärderar djurförsök i efterhand i de fall en regional nämnd beslutat om att en sådan utvärdering ska ske. En regional nämnds bifallande beslut kan inte överklagas av någon, däremot att ett godkännande inte medgetts eller att ett godkännande återkallats. Det får vara en öppen fråga om ett godkännande som knutits till sådana villkor som sökanden inte kan acceptera, får överklagas. I ett sådant fall kan hävdas att sökanden inte uppnått fullt ut vad ansökan avsett. Efter det att överklagandet inkommit med kompletta handlingar ska frågan enligt huvudregeln avgöras inom två månader (7 kap. 23 § DF).

Sveriges 3R-center

Ett särskilt centrum, 3R-centret invigdes vid Jordbruksverket i november 2017. Centrets uppgifter är att ge stöd åt nämnderna i frågor om alternativa metoder, samverka med de lokala djurskyddsorganen, utveckla bästa praxis och att medverka i kurser, seminarier m.m. samt sprida resultat och forskningsrön även till allmänheten. Centret är knutet till den år 2013 inrättade Nationella kommittén för skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. De 3 R:n är ”reduce”, ”refine” och ”replace”.

8 kap. Offentlig kontroll och myndigheternas uppgifter

Efter en inledande bestämmelse om behöriga kontrollmyndigheter som länsstyrelserna och de författningar som ringar in deras verksamhetsområde, understryks att länsstyrelserna ska ha tillgång till djurskyddsutbildad personal i den omfattning som behövs för att myndigheten ska kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt.
Den kontrollmyndighet som regeringen bestämmer samordnar övriga kontrollmyndigheters verksamhet och lämnar vid behov råd och hjälp i denna verksamhet (8 kap. 3 § DF).
Härefter följer en redogörelse över vad som populärt brukar kallas myndighetens ”verktygslåda”.

Rådgivning och information

Kontrollmyndigheterna ska med rådgivning och information och på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter enligt lagen, föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen, de EU-bestämmelser som lagen kompletterar och de beslut som har meddelats med stöd av EU-bestämmelserna (8 kap. 4 § DL).

Skyldigheten att anmäla överträdelser av regelsystemet m.m.

Kontrollmyndigheterna ska verka för att lämpliga åtgärder vidtas vid överträdelser. Anmälan ska alltid göras till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten om djur har utsatts för lidande eller det inneburit en konkret risk för lidande eller när det annars finns särskilda skäl för anmälan (8 kap. 5 § DL).
Tips! Läs i Djur och rätt, s. 43 – 44 om offentlig kontroll med mera.

Regeringsrätten (föregångare till Högsta förvaltningsdomstolen) har fastslagit att skrivelser från en myndighet till mottagaren med 1. uppmaning att inom viss tid upphöra med något, 2. upplysning om att straffsanktion finns, 3. uppgift om att kontroll kommer att ske inom viss tid, ligger så nära ett formligt myndighetsingripande att de bör kunna överklagas (RR mål nr 2904-1994). En sådan skrivelse kan inte betraktas som enbart rådgivning. När rådgivning ges är det viktigt att djurskyddshandläggaren undviker att gå in i rollen som en konsult åt djurhållaren, som ger detaljerade och verksamhetsanpassade råd. Rådgivningen bör vara mer allmän. I skadeståndslagen (1972:207) 3 kap. 3 § har införts en bestämmelse om skadeståndsansvar för det allmänna vid felaktig information. Förutsättningarna är tämligen restriktiva men likväl har ett ansvar införts för felaktig rådgivning vid sidan av ansvar för felaktig myndighetsutövning. Ibland kan rådgivning innefatta besked om att någon annan myndighet bör kontaktas. Den som ger ett sådant råd, som kan vara rätt och befogat i sammanhanget, bör vara uppmärksam på att inte göra några uttalanden om vad denna andra myndighet kan tänkas besluta i ärendet.

JO har i ett beslut (JO 2014/15 s. 525, dnr 6281-2012) förtydligat, att länsstyrelsen i

sin verksamhet ska göra anmälan till polis eller åklagare om sådant som objektivt utgör brott mot djurskyddslagen.

En del ärenden kommer till länsstyrelsernas kännedom genom anmälningar från djurhälsopersonal som i sin yrkesutövning stöter på brister. Anmälningsskyldigheten gäller både djurhälsopersonal i allmän tjänst och privat. Om bristen är lindrig och rättas till omgående behöver anmälan inte göras (8 kap. 18 § DL).

Ett av sanktionsutredningens förslag rörde länsstyrelsens anmälningsskyldighet. Sanktionsutredningen ansåg att en absolut anmälningsskyldighet inte är det mest ändamålsenliga sättet för att öka efterlevnaden av djurskyddsbestämmelserna och föreslog därför att skyldigheten skulle omfatta de allvarligare fallen och att mindre allvarliga fall bör hanteras med framåtsyftande åtgärder som förelägganden och förbud (SOU 2020:7 s. 316, 319 f). Anmälningsskyldigheten ska koncentreras till sådana överträdelser för vilka det i vart fall förelegat en konkret risk för djurs lidande eller om det annars finns särskilda skäl (a.a. s. 321 – 327). I lagen upptogs som första fall ”om överträdelse lett till djurs lidande”. Som exempel nämns att ett djur riskerat att utsättas för svält genom ägarens underlåtenhet att sköta utfodringen men att djuren undgått lidande enbart genom att en uppmärksam granne ingripit och utfodrat dem. Andra exempel är när djur av tillfälligheter undgått att skada sig på farliga föremål i djurutrymmen eller trasiga taggtrådsstängsel. Hit hör också uppsåtliga överträdelser av förpliktelser av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt, då de som regel innebär en konkret risk för att djur i förlängningen skulle kunna utsättas för lidande (a.a. s. 323 f). Fall av upprepade överträdelser eller uppsåtliga fall som har karaktär av rent lagtrots kan inrymmas i ”särskilda skäl” (a.a. s. 327).

I kapitlet anges närmare vad den offentliga kontrollen ska inriktas på och i vilka fall avgifter ska tas ut för kontrollen. Kompletterande bestämmelser finns i 8 kap. DF.

I 8 kap. 9 § DL regleras vad som gäller om förelägganden. De får också förenas med vite. Detta gäller inte ett föreläggande som gäller förbud att ha hand om djur enligt 9 kap. 1 § och ett föreläggande om att inom en viss tid göra sig av med djur enligt 9 kap. 3 §. För överträdelse av dessa beslut föreskrivs straffsanktion från böter till fängelse i högst två år (10 kap. 1 § punkt 2.)

Av ordalydelsen i 8 kap. 9 § framgår att länsstyrelsens befogenhet sträcker sig långt. Med ”föreläggande” förstås ett beslut som en myndighet riktar till en enskild medan en ”föreskrift” är en bindande rättsregel och ”författning” ett begrepp som kan syfta på lag, förordning och föreskrifter och även användas som en sammanfattning för dessa regelbestånd. Beslutet, föreläggandet, kan överklagas till förvaltningsrätten. Det är inte straffbart att låta bli att följa ett förläggande som utfärdats med stöd i DL. Att inte följa ett föreläggande som utfärdats med stöd i TL är däremot straffbart.

Även om länsstyrelsen har fogat ett vite till ett föreläggande, kan länsstyrelsen välja att istället för att begära att vitet utdöms av förvaltningsdomstolen, avstå från detta och istället anmäla överträdelsen till åtal, förutsatt att den regel som överträtts har straffsanktion (10 kap. 7 §). Denna ändring i förhållande till vad som tidigare gällt infördes med hänvisning till HD:s bedömning i NJA 2013 s. 502 att ”en pågående prövning utgör ett hinder mot ett andra förfarande beträffande samma gärning” (prop. 2017/18:147 s. 264).

8 kap. 9 a § är ny och handlar om tillfällig eller slutlig återkallelse av kompetensbevis för personal som deltar i avlivning (SFS 2021:175).

En kontrollmyndighet har också rätt att besluta om rättelse på den enskildes bekostnad, i brådskande fall även utan föregående föreläggande (8 kap. 10 § DL).

Vidare har myndigheten eller ett kontrollorgan som anlitas i den offentliga kontrollen rätt att i den utsträckning som behövs för kontrollen på begäran få upplysningar och ta del av handlingar (8 kap. 11 § DL).

I den utsträckning som behövs föreligger tillträdesrätt till områden, anläggningar, byggnader, lokaler och andra utrymmen där det kan antas att djur hålls eller som berör djurhållningen, och där besiktiga djuren, göra undersökningar och ta prover. Tillträde till bostäder får endast ske när det kan antas att djur hålls där och
1. det kan antas att djurhållningen inte uppfyller bestämmelserna i denna lag eller i föreskrifter som har meddelats med stöd i lagen,
2. syftet är att kontrollera att tidigare konstaterade brister i djurhållningen har åtgärdats, eller
3. syftet är att kontrollera en djurhållning som kräver tillstånd enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.
En kontrollmyndighet och ett kontrollorgan har även rätt att få tillträde till områden, anläggningar, byggnader, lokaler, andra utrymmen och bostäder, när det behövs för att kontrollera att beslut om djurförbud enligt 9 kap. 1 § följs (8 kap. 12 §).

Åtgärder enligt 11 och 12 §§ ska utföras så att minsta skada och intrång orsakas (8 kap. 14 §).

Kommunikation och formalia omkring förelägganden

Något ska helt kort sägas om de procedurregler som gäller när ett föreläggande ska meddelas någon. Reglerna återfinns i förvaltningslagen (2017:900) som trädde i kraft den 2019-07-01. Viktigast är rätten för den enskilde att få del av myndighetens material som kan få betydelse för myndighetens beslut innan myndigheten fattar ett för den enskilde betungande beslut (25 § FL). Den enskilde ska erbjudas möjlighet att få ta del av materialet och yttra sig över detta inom en viss tidsfrist och upplysas om att myndigheten har rätt att besluta i ärendet även utan yttrandet. Detta är vad som menas med kommunikation.

Tanken med kommunikationen är att den enskilde ska ges möjlighet att korrigera felaktigheter och att ge sin syn på frågan. Ett betungande beslut ska inte drabba någon överraskande, även om undantagssituationer finns, då avsteg från kommunikationsprincipen får göras. Så får ske om det kan befaras att det annars skulle bli avsevärt svårare att genomföra beslutet, eller ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart (25 § första stycket FL). JO har understrukit att beslut som är omedelbart verkställbara ska delges den enskilde i anslutning till att beslutet fattas (se t.ex. JO-beslut 2014-11-21, Dnr 6408-2013; kritik mot en länsstyrelse för dröjsmål med att skriftligt underrätta parterna om beslut enligt djurskyddslagen och JO-beslut 2015-04-10 Dnr 828-2014; kritik mot en länsstyrelse för dröjsmål med att underrätta parterna om ett beslut om omhändertagande enligt djurskyddslagen).

Dokumentation av uppgifter

Uppgifter som tillförs ett ärende på annat sätt än genom en handling ska myndigheten dokumentera om de kan ha betydelse för beslutet med angivande av tidpunkt då de mottogs och av vem (27 § FL). JO har i flera ärenden understrukit vikten av att dokumentation görs och att noteringarna tillförs akten och även om betydelsen av att så sker helst samma dag som uppgifterna inkommer eller dagen därpå. Risken är annars stor för att det blir avglömt eller att informationen förtunnas (JO 2017/18 s. 552 och JO 2014/15 s.330). JO framhåller också att dokumentation bör ske på ett sådant sätt att det blir möjligt att ”följa gången i ett ärende”. Det kan till exempel innebära att myndigheten även noterar olika överväganden som gjorts utan att de resulterat i beslut (JO 2016/17 s. 191).

Parts rätt till insyn

Härutöver har den enskilde som part insynsrätt i materialet med begränsade möjligheter för myndigheten att undanhålla uppgifter för parten (10 § FL). För att uppgifter ska kunna undanhållas part krävs att synnerliga skäl föreligger, se 10 kap. 3 OSL (2009:400).

Myndigheten bestämmer hur underrättelse (kommunikation) ska ske (25 § andra stycket). Myndigheten kan också välja att kommunicera via e-post. Om uppgifter som ska kommuniceras är integritetskänsliga kan det bli aktuellt med särskilda säkerhetsåtgärder som kryptering e.dyl. om elektronisk kommunikation ska användas (JO 2016/17 s. 333).

I vissa fall ska underrättelsen ske genom delgivning enligt delgivningslagen (2010:1932) vilket då måste följas. Underrättelse och delgivning är inte synonymer.

Beslut måste vara tydligt formulerade

Enligt vår språklag (2009:600) ställs krav på myndigheternas språkbruk. I den så kallade klarspråksparagrafen (11 §) föreskrivs att ”språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.” Uttalandet anger att myndigheten har ett ansvar

för att skrivelser och beslut ska vara formulerade på ett sådant sätt att enskilda kan förstå dem. Den underliggande principen kan formuleras i termer av att ”meddelanden går på avsändarens risk”. Om vi jämför med vad som gäller i de flesta sammanhang där en viss sista dag har angetts, t.ex. för att söka en utlyst tjänst eller att söka till en viss utbildning, är det sökandens ansvar att se till att försändelsen med handlingar når mottagaren i tid. Vill man vara på den säkra sidan kan försändelsen skickas rekommenderad och med mottagningsbevis.

I 22 § FL har principen mjukats upp med vissa för den enskilde förmånliga antaganden om att en handling som inkommit genom en försändelse eller en avi om en betald postförsändelse till en myndighet eller behörig befattningshavare viss dag, ska anses inkommen närmast föregående arbetsdag, om det inte framstår som osannolikt. På motsvarande sätt ska en handling som finns i myndighetens postlåda, när denna töms för första gången på dagen, anses inkommen närmast föregående arbetsdag. Om denna underliggande princip appliceras på meddelandets innehåll tenderar otydlighet och oklarhet i hur myndigheten formulerat ett meddelande att återfalla på myndigheten så att de avsedda rättsverkningarna helt eller delvis uteblir. Ett exempel på när sådan tydlighet krävs är vid delegering av arbetsuppgift från en handlingspliktig person till någon annan.

Flera viktiga krav kan ställas på ett föreläggande enligt 8 kap. 9 § DL. De fyra viktigaste är: 1. tydlig och klar formulering, 2. kontrollerbarhet, 3. laglighet (man får inte förelägga någon att göra något som är olagligt, t.ex. sälja något som denne inte äger) och 4. faktisk möjlighet att vidta rättelse.

Viktigt är att föreläggandet (1) är formulerat så att djurhållaren direkt förstår vad som förväntas av denne, men också att föreläggandet är formulerat så (2) att dess efterlevnad är möjlig att kontrollera. Alla beslut måste formuleras med beaktande av att djurhållaren ska både (3) ha rätt att göra det som föreskrivs (åtgärden ska vara rättsenlig) och (4) rent faktiskt kunna utföra/uppfylla åläggandet (laglig rätt och faktisk möjlighet). Tiden för utförandet av åtgärden får inte vara alltför knapp utan måste stå i relation till åtgärden. Ett exempel på underkännande av ett föreläggande som inte uppfyllde punkterna 1 och 2 förekommer i en dom som avser ett föreläggande för ett par makar att utöka en hage för hästar så att större del av hagen skulle komma att utgöras av plan mark. Förvaltningsrätten konstaterade att föreläggandet var för vagt utformat, det saknade måttangivelser och var inte heller relaterat till vilket antal hästar som skulle hållas i hagen. Det stod därför inte klart för djurhållarna vad som måste utföras varför föreläggandet i denna del upphävdes (FR i Umeå 2012-02-16 Dnr 1469-11; laga kraft har inte kontrollerats).
En myndighet får inte heller enbart anta att något är på ett visst sätt. En hund hade påträffats uppbunden utomhus i samband med ett kontrollbesök hos makarna och länsstyrelsen utgick då från att denna uppbindning inte enbart var tillfällig och ingrep därför med ett föreläggande. Förvaltningsrätten upphävde även detta då några uppgifter inte framkommit som styrkte antagandet om att uppbindningen av

hunden inte enbart var tillfällig (rättsfallet ovan).

Flertalet ovan redovisade krav framgår av viteslagen (1985:206) och gäller inte enbart då ett vite fogats till ett föreläggande utan generellt för förelägganden. I 32 § FL föreskrivs att beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska innehålla en ”klargörande motivering” om det inte är uppenbart obehövligt. Det ska framgå vilka föreskrifter som tillämpats och hur olika omständigheter bedömts rättsligt. Viktigt för den enskilde är också att få veta om beslutet varit enhälligt, och om inte, även hur skiljaktiga ledamöter resonerat. Motivering kan utelämnas i vissa undantagsfall, bland annat om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse gör att beslutet brådskar. Motivering kan då ges i efterhand om den enskilde begär detta (38 § sista stycket FL).

Det händer att myndigheter omformulerar lagkraven så att i beslutet enbart konstateras att lagkraven är tillämpliga på det aktuella fallet. JO har uttalat sig mycket kritiskt om detta tillvägagångssätt som inte uppfyller de krav som kan ställas på en beslutsmotivering i FL 20 § (JO 2017/18 s. 121). Det måste vara möjligt att utläsa vilka omständigheter som myndigheten bedömt uppfylla lagkraven i det enskilda fallet. Utan sådan tydlighet blir det omöjligt för den enskilde att fullt förstå beslutet och inte heller möjligt att vid en överklagan fokusera på relevanta ställningstaganden som beslutsmyndigheten grundat sitt beslut på.

Vite

Ett vite är ett på förhand bestämt penningbelopp, som mottagaren av föreläggandet riskerar att få betala, om denne inte rättar sig efter beslutet. Vitet ska anpassas till åtgärden och vikten av att den blir utförd eller vid förbud, till att mottagaren ”upphör med något”, t.ex. inte använder ett undermåligt stall som djurutrymme. Vitet är ett påtryckningsmedel, som förutsätter att mottagaren har förmåga att följa beslutet medan viljan brister. Ett vite kan inte skapa betalningsförmåga om sådan saknas.

Alla förelägganden, med eller utan vite, måste ställas (adresseras) till viss namngiven fysisk eller juridisk person. Ett föreläggande, ställt till ”Ägaren till fastigheten Bobygge 4:1 i Årjängs kommun ”skulle underkännas av denna anledning.

Trots att länsstyrelsen använt vite i sitt beslut, kan den välja att göra polis- eller åtalsanmälan om beslutet inte efterlevs. Detta förutsätter att det är samma gärning som föreläggandet avser och att bestämmelsen är straffsanktionerad samt att länsstyrelsen avstår från att begära att vitet utdöms (10 kap. 7 § DL) hos förvaltningsrätten.
Djurförbud enligt 9 kap. 1 § och föreläggande för en enskild att inom viss tid göra sig av med djur enligt 9 kap. 3 § utgör undantag i så måtto att vite inte får användas vid beslut som rör dessa paragrafer. En överträdelse av djurförbud enligt nämnda paragrafer är straffsanktionerad i 10 kap. 1 § punkt 2. med böter och högst två års fängelse.

9 kap. 2 § handlar om olika slag av begränsningar av djurinnehav, t.ex. ifråga om antal, ålderskategorier och annat. Beslutet får tidsbegränsas eller gälla tills vidare. Vite kan användas för beslut enligt detta lagrum (8 kap. 9 §).

Ett föreläggande med vite överklagas på samma sätt som vanliga förelägganden i förvaltningsrätt, kammarrätt och Högsta förvaltningsdomstolen. Prövningstillstånd krävs redan för att målet ska tas upp i kammarrätten. I förvaltningsrätten blir länsstyrelsen, som meddelat det första beslutet, den enskildes motpart (7 a § förvaltningsprocesslagen).

Rätt att få upplysningar och handlingar och rätt till tillträde
Ett viktigt instrument för länsstyrelsen är rätten att i den utsträckning som behövs på begäran få upplysningar och ta del av handlingar och inte minst rätten att få tillträde till områden, anläggningar, byggnader, lokaler och andra utrymmen där djur hålls eller som ”berör djurhållningen ”utan att djur hålls i dessa och att där få besiktiga djuren, göra undersökningar och ta prover. Lokaler som berör djurhållningen kan vara foderförråd, förvaringsutrymmen, sadel- och selkammare, utrymmen med datoriserade tillsynsfunktioner och styrning av fodergivor, behandlingsutrymmen och sjukboxar etc.

För rätten att företa kontroller i bostäder har uttryckliga förutsättningar uppställts. En hänsynsregel har uppställts som ålägger myndigheterna att utföra kontrollen så att minsta skada och intrång orsakas (8 kap. 14 § DL). Se i övrigt rättsfallet om ringa brott, patienter på sjukvårdsinrättningar m.m.).

Den enskilde förväntas medverka genom att ställda frågor besvaras och att handlingar tillhandahålls som kontrollpersonalen får fotografera eller skriva av.

Enligt 8 kap. 15 § DL är djurhållarna skyldiga att lämna hjälp utan krav på ersättning så att kontrollen kan genomföras. Skyldigheten saknar straffsanktion.

Europeiska kommissionen och inspektörer och experter som denna utsett har samma rätt till upplysningar och tillträde som kontrollmyndigheterna.

I 8 kap. 12 § DF föreskrivs att länsstyrelsen ska kontrollera cirkus, som förevisar djur offentligt, en gång årligen i det län där cirkusen har sin hemvist, eller i det län där cirkusen reser in i landet eller där den har sin första föreställning. Kontroll ska också företas vid väsentliga förändringar av djurbestånd eller utrustning.

Hästpass
En särskild handling är hästpasset och då det ska kunna uppvisas i stort sett på förfrågan, och ska åtfölja hästen, har speciella problem uppstått i samband med verkställighet av beslut om omhändertagande av hästar, när hästägare har vägrat att lämna ifrån sig passen. Kravet på att hästar ska åtföljas av hästpass ska ses mot

bakgrund av att hästar ingår i livsmedelskedjan och att det är viktigt att veta att en häst är frisk och inte har tillförts vissa läkemedel inför en förestående slakt. Den aktuella lagstiftningen är lag (2006:806) om provtagning på djur m.m., en förordning (2006:815) med samma namn och en förordning från (EU) 215/262, gällande sedan den 1 januari 2016. Även Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 innehåller bestämmelser som är avsedda att säkerställa att bland annat viktiga krav i livsmedelshanteringen efterlevs.

Det saknas författningsstöd för att avtvinga hästägarna passen. En parallell i någon mån framgår av ett JO-beslut (2012-02-26, Dnr 5171-2008) där JO riktade allvarlig kritik mot en polismyndighet för att man i samband med ett ingripande mot en vapeninnehavare omhändertog dennes vapenlicenser. JO hänvisade till avsaknaden av författningsstöd för åtgärden i vapenlagstiftningen, som däremot tillät att vapen och ammunition omhändertogs.

När Inspektionen för vård och omsorg (IVO) inspekterar vårdgivare finns, en rätt för IVO att kräva, och en motsvarande skyldighet för vårdgivaren och hälso- och sjukvårdspersonalen att på begäran ”lämna över handlingar, prover och annat material som rör verksamheten och lämna de upplysningar om verksamheten som inspektionen behöver för sin tillsyn.” IVO har också rätt att förelägga vårdgivaren och personalen att lämna vad som krävs och vite får användas. Den som för IVO:s räkning utför en inspektion har rätt att få tillträde till lokaler och anläggningar men inte till bostäder och har rätt att tillfälligt omhänderta handlingar, prover och annat material som rör verksamheten. Vårdgivaren är skyldig att lämna den hjälp som behövs (7 kap. 20-21 §§ patientsäkerhetslag 2010:659). I dessa fall finns således ett uttryckligt författningsstöd för överlämnande av det som begärs.

Handräckning

Kontrollpersonalen har rätt till tillträde för att kunna fullgöra sina uppgifter men får inte själva ta sig den rätten mot en djurhållare som motsätter sig eller försvårar kontroll. JO har i ett ärende (Dnr 6650-2009) kritiserat en djurskyddshandläggare som gått in i en djurägares bostad utan den boendes tillstånd.

Polismyndigheten är skyldig att bistå med handräckning utan överprövning av behovet, men större vikt har lagts vid att hjälpen inte ska begäras, om inte ”särskilda omständigheter” medför att det ”kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att en polismans särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen (1984:387) behöver tillgripas”. Polismyndigheten ska kontrollera att den som begär handräckning är behörig och att åtgärden ligger inom ramen för vad polisen får biträda med. Här avses den efter omständigheterna proportionerliga våldsanvändning som får tillgripas. Med våld avses våld både mot person och egendom, t.ex. genom att bryta sig in i ett låst utrymme (prop. 2017/18:147 s. 206). Handräckning ska inte begäras rutinmässigt, ”ifall om”. Med ”särskilda omständigheter” menas att en grund av något slag finns för viss farhåga. Handräckning får också begäras om det ”annars

finns synnerliga skäl". Den tillämpliga skalan brukar anges som "skäl, särskilda skäl" och "synnerliga skäl", där synnerliga skäl får tolkas som skäl av yttersta vikt. En tänkbar situation kan vara att överhängande risk uppstår för att djur eller människor kommer till skada. Handräckning innebär inte att Polismyndigheten ersätter länsstyrelsen utan länsstyrelsens personal ska närvara vid handräckningen och utföra sina arbetsuppgifter.

En särskild undantagsbestämmelse gäller för djur som används inom Försvarsmakten. Vad undantaget omfattar framgår av 8 kap. 17 § DL och däri gjorda hänvisningar.

Utöver ovan redovisade resurser som kontrollmyndigheterna har till sitt förfogande ska också nämnas de båda råd som inrättats, där länsstyrelserna är representerade.

De två råden är, ett gemensamt råd, rådet för djurskyddskontroll sedan juli 2018 mellan Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna. Syftet är att kontrollen ska bli mer rättssäker, likvärdig och effektiv genom samarbetet (8 kap. 11 § DF). Jordbruksverket är sammankallande och får, efter att ha hört Livsmedelsverket och länsstyrelserna, besluta om formerna för rådets sammansättning och organisation. Jordbruksverket ska också senast den 31 januari varje år lämna rapport till Regeringskansliet om resultat och effekter av rådets arbete under föregående år.

Det andra rådet är det vetenskapliga rådet, som inrättades 2017 vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och som ska ge stöd åt Jordbruksverket, länsstyrelserna och Naturvårdsverket. Rådet bedriver ingen egen forskning men utvärderar olika forskningsresultat med särskilt fokus på riskvärdering. Främst gäller det de livsmedelsproducerande djuren men även sällskapsdjur, försöksdjur och djur som hålls i djurparker kan omfattas. Arbetet bedrivs i arbetsgrupper där varje grupp ägnar sig åt ett uppdrag. Som exempel på uppdrag kan nämnas slakt av fisk som regnbåge och röding, pilbågsjakt, utsättning av djur för jakt och fiske, träning av hundar i vilthägn och grytanlagstest där hund testas mot en levande grävling.

Jordbruksverket har varit kontaktpunkt enligt artikel 47.5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/63/EU av den 22 september 2010 om skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål (8 kap. 5 § DF). Sedan den 15 april 2020 är det Nationellt centrum för djurvälfärd (SCAW) vid Sveriges lantbruksuniversitet som ersatt Jordbruksverket som kontaktpunkt (2020:113).

9 kap. Djurförbud och omhändertagande

Grunderna för när djurförbud ska meddelas har utökats och avser nu även godkänt strafföreläggande för djurplågeri och grovt djurplågeri och även de brott mot djurskyddslagen som anges i 10 kap. 1-5 §§, förutsatt att ett djurförbud är befogat från djurskyddssynpunkt. För brotten som anges i paragraferna 1 till 3 är straffskalan

från böter till fängelse i högst två år medan överträdelser av de regler som anges i 4 till 5 §§ enbart har böter i straffskalan. Förbudet mot att företa sexuella handlingar med djur är straffsanktionerat i 10 kap. 2 §.
I 10 kap. 3 § återfinns under nio punkter uppräknat i olika EG-förordningar artiklar som rör transport av levande djur, hantering av djur vid uppsamlingscentraler och slakt, bedövning och fixering av djur inför slakt. Dessa EG-bestämmelser är att betrakta som EU-bestämmelser idag.

Om brottet under 10 kap. 1 § 1 och 2 begåtts med uppsåt och avsett en förpliktelse av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt, är straffet fängelse i högst två år. Den valda formuleringen betyder att straffskalan i detta fall inleds med fängelse. Den som varit föremål för upprepade beslut enligt 8 kap. 9 § (förelägganden) får meddelas djurförbud om det är befogat från djurskyddssynpunkt.
Djurförbud kan således beslutas för den som har dömts för brott mot djurskyddslagen oberoende av om det skett en eller flera gånger. Upprepade föreläggande krävs för att djurförbud ska få meddelas, dock med undantaget i 9 kap. 1§ p. 3 om det meddelade beslutet enligt 8 kap. 9 § var av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt. I detta fall räcker det med ett enda beslut.

10 kap. 4 § avser EU-bestämmelser. Mer härom i prop. 2017/18:147 s. 68 f.

Den straffrättsliga reaktionen ska i vissa fall ska ersättas av sanktionsavgifter, som kontrollmyndigheterna får besluta om. Detta gäller överträdelser av sådana EU-bestämmelser som inte aktualiserar straffansvar enligt 10 kap. 3 § DL och vissa gärningar i 4 och 5 §§ som kan leda till sanktionsavgift enligt föreskrifter som regeringen föreslås få utfärda. Nytt är också att djurförbud kan meddelas fysiska personer som ålagts sanktionsavgift 9 kap. 1 § 7. och även fysiska personer som har ålagts företagsbot 9 kap. 1 § 6. (Se SOU 2020:7 s. 234, 257 ff och 339 ff).

Djurförbud ska inte beslutas om det är sannolikt att den omständighet som annars ska leda till djurförbud inte kommer att upprepas (SFS 2022:117). Här har kravet sänkts i förhållande till vad som tidigare gällt, då det krävdes att det skulle vara ”uppenbart att ett upprepande inte kommer att inträffa” för att ett djurförbud inte skulle meddelas.

Andra nyheter är att djurförbud kan avse antalet djur någon får hålla som får begränsas och även att andra begränsningar kan beslutas i rätten att ha hand om djur samt att länsstyrelsen ska upphäva djurförbud som inte längre behövs.

Djurförbud kan avse visst slag av djur eller alla djur och det kan meddelas för viss tid eller tills vidare. Kontrollmyndigheten har rätt att få tillträde även till bostäder för att kontrollera att inga djur hålls där i strid mot meddelat djurförbud (8 kap. 12 § DL sista stycket).

Länsstyrelsen kan förelägga den som äger eller håller djur att avveckla djurinnehavet inom en viss tid i de fall där djur inte omhändertagits omedelbart.
Överträdelse av djurförbud och underlåtenhet att avveckla djurinnehav är straffsanktionerat i 10 kap. 1 § 2. Straffskalan är från böter till fängelse i högst två år.

Polismyndigheten är skyldig att snarast anmäla till länsstyrelsen om det finns anledning besluta om djurförbud för någon eller om omhändertagande av djur (9 kap. 1 § DF). Uppgifter som kan vidarebefordras utan att en pågående förundersökning eller brottsförebyggande verksamhet skadas, ska åtfölja anmälan.

Länsstyrelsen ska informera Polismyndigheten om innehållet i beslut om djurförbud, om ändringar i beslutet och om beslutet upphävs (9 kap. 3 § DF).

Nödavlivning av djur
I 9 kap. 4 § DL regleras nödavlivning av djur som påträffas så svårt sjukt eller skadat att det bör avlivas omedelbart. Djuret får avlivas av en veterinär eller polisman och i brådskande fall även av någon annan. Så får ske även om ägaren inte kan kontaktas. Ägaren eller annan ansvarig ska om möjligt underrättas om avlivningen, i annat fall länsstyrelsen.

Det är inte nödvändigt för regelns tillämpning att djuret påträffas av en veterinär eller polisman. Det är nog i flertalet fall ganska osannolikt och den språkliga konstruktionen ”påträffas” (passivum utan agent) kan tolkas som att vem ”agenten” är, dvs. vem som påträffat djuret är mindre viktigt men också att rätten att avliva djuret förs över till en veterinär eller polis under de angivna förutsättningarna. I brådskande fall får även någon annan genast avliva djuret. Denne kan vara en lekman. Den som avlivat djuret ska underrätta ägaren eller annan ansvarig eller i sista hand, länsstyrelsen.

Omhändertagande av djur
Beslut om omhändertagande av djur regleras i två paragrafer, 9 kap. 5 § som är ”normalfall” och 9 kap. 6 § som avser omedelbara omhändertaganden. I det första fallet anges tre olika grunder, att: 1. djur otillbörligt utsätts för lidande och att detta inte rättas till efter tillsägelse av kontrollmyndigheten, 2. ägaren till djuret är okänd eller inte kan nås, och 3. att ett beslut om djurförbud (9 kap. 1 §) eller avveckling av djurinnehav (9 kap. 3 §) inte följs.
Länsstyrelsen ska ansvara för att omhändertagandet verkställs.

Ett intressant fall är Kammarrätten i Göteborg, dom 2020-02-21, Mål nr 951 – 20, vari ett yrkande om inhibition avslås. Länsstyrelsen i Karlstad hade beslutat omhänderta en nötkreatursbesättning och verkställde även beslutet omedelbart med stöd i 35 § tredje stycket, förvaltningslagen (2017: 900). Motpartens yrkande om inhibition avslogs av både FR och KR, som uttalade att ”(den) gör samma bedömning som förvaltningsrätten.” Det är därför anledning återge vad FR fastslog om

avvägningsfrågan, nämligen:

”Det är inte någon tvekan om att ett omhändertagande av djuren är ett ingripande beslut med stora verkningar för bolaget. Förvaltningsrätten anser emellertid att det allmänna intresset av att djurskyddslagstiftningen efterlevs, och att djuren behandlas väl, överväger det motstående intresse som talar för att beslutet inte ska gälla omedelbart. Mot denna bakgrund anser förvaltningsrätten att det inte har framkommit tillräckliga skäl för inhibition av det överklagade beslutet. Yrkandet därom ska därför avslås.”

Det andra fallet, 9 kap. 6 §, avser beslut om omedelbart omhändertagande av djur om djuret är utsatt för lidande och 1. det är utsiktslöst att felet blir avhjälpt, 2. ägaren till djuret är okänd eller inte kan nås, eller 3. det i övrigt bedöms vara absolut nödvändigt från djurskyddssynpunkt.

Nytt är att Polismyndigheten får besluta att omedelbart omhänderta djur utan att förutsättningarna enligt första stycket 9 kap. 6 § är uppfyllda, om djuret hålls i strid med ett meddelat djurförbud. Samma befogenhet har länsstyrelsen, vilket framgår av prop. 2017/18: 147 s. 238.

Om Polismyndigheten meddelat beslut att omhänderta ett djur ska länsstyrelsen skyndsamt informeras och länsstyrelsen ska skyndsamt pröva om beslutet ska fortsätta gälla.
Det åligger den beslutande myndigheten att verkställa beslutet och i det fall denna myndighet är Polismyndigheten ska länsstyrelsen skyndsamt ta över ansvaret för att beslutet verkställs om länsstyrelsen beslutar att Polismyndighetens beslut ska fortsätta gälla.

Kostnadsansvar vid omhändertaganden och ”särskilda skäl”
I 9 kap. 9 § DL regleras kostnadsansvaret för den person som beslut om omhändertagande riktat sig mot. Länsstyrelsen och Polismyndigheten får betala ut förskott av allmänna medel för kostnader som uppkommer på grund av åtgärder enligt 5 och 6 §§. Kostnaden för sådana åtgärder ska slutligt betalas av den som åtgärderna riktats mot, om det inte finns särskilda skäl för annat.

Särskilda skäl

Ett klargörande rättsfall om innebörden i ”särskilda skäl” är följande. Polismyndigheten i Norrköping beslutade 2015 att meddela en kvinna undantag från betalningsansvaret för en del av de kostnader som uppkommit i samband med omhändertagande av hennes hund. Hennes betalningsansvar hade fastställts till 4 934 kronor. Enda skälet till att hunden omhändertogs var att hon blev frihetsberövad efter misstanke om brott och inte hade någon som kunde ta hand om hunden under tiden. När hon kort tid därefter frisläpptes gjorde hon genast anspråk på att få

tillbaka sin hund. Påföljande dag hävdes beslutet om omhändertagande och omplacering av hunden, som hon kunde hämta samma dag.

Förvaltningsrätten hänvisade till Högsta domstolens dom i mål T 1329-14, där innebörden i ”särskilda skäl” tolkats. Bland de skäl som anfördes var att om det står klart att ett ingripande saknat grund, bör djurhållaren befrias från skyldigheten att betala kostnaderna. Å andra sidan kan undantaget aldrig tillämpas så att en djurhållare kan tjäna ekonomiskt på att djuren blir omhändertagna. Djurhållaren ska med andra ord i princip alltid betala åtminstone vad han eller hon sparat in på omhändertagandet. Den enskildes ekonomiska problem eller personliga svårigheter i övrigt lär sällan utgöra särskilda skäl. Någon gång kan de inverka vid den samlade bedömningen, t.ex. om den enskilde har ett behov av att få hjälp med djuren men av kostnadsskäl drar sig för att kontakta myndigheterna. Om kostnadsansvaret är alltför strängt kan det motverka lagens syfte. I aktuellt fall var kvinnans ekonomi ansträngd och skuldsanering beviljad.

Sammantaget kom förvaltningsrätten fram till att Polismyndigheten inte haft fog för att ålägga kvinnan betalningsansvar till ett bestämt belopp. Hennes betalningsansvar borde istället begränsas till vad hon kan anses ha sparat in på att hennes hund under viss tid togs om hand av det allmänna. Polismyndigheten ansågs bäst lämpad att fastställa detta lägre belopp varför målet återförvisades till Polismyndigheten för vidare handläggning (Förvaltningsrätten i Linköping, 2016-06-07, mål nr 7241-15).

Om djur har sålts får täckning för uppkomna kostnader tas ur köpeskillingen. I första hand ska länsstyrelsens kostnader täckas. Om medel, överskott, kvarstår sedan länsstyrelsen fått sina kostnader täckta, ska Polismyndigheten så fort som möjligt, sedan den underrättats om överskottet, fakturera länsstyrelsen upp till summan av överskottet och bifoga underlag som styrker anspråket. Djurhållarens anspråk på överskott uppstår först om något av överskottet kvarstår därefter. Uppstår inget överskott ska länsstyrelsen underrätta Polismyndigheten härom. Upptäcks felbetalningar ska myndigheterna samråda och rätta till misstagen.

Märkning och registrering av katter

Det kan förutses att många omhändertaganden kommer att gälla övergivna katter som följd av deras status som ”djur av tamdjursart”, tidigare husdjur. Enligt uttalanden i prop. 2017/18:147 s. 62 är utgångspunkten att de ska anses vara utsatta för lidande då de inte hålls av någon. Katten kan, åtminstone i närmare anslutning till att dess ägare varaktigt undandragit sin omsorg om katten, vara svår att skilja från sådana katter som hålls av någon men som tillåts ströva omkring fritt. Efterhand lämnar bristen på omsorg sina omisskännliga spår. En övergiven katt kan vara mager, ha sår och skador, ohyra och vanvårdad päls m.m. På sikt kanske detta problem kommer att bli enklare att hantera sedan kravet på märkning och registrering av katter införts 2023.

Avkomma till omhändertagna djur
Beslut om omhändertagande omfattar också avkomma som det omhändertagna djuret föder under omhändertagandet. Ägarens rätt att förfoga över djuret eller dess avkomma upphör vid omhändertagandet om inte länsstyrelsen ger ägaren tillstånd till detta. Det är först i samband med att myndigheten de facto skiljer djuret från ägaren genom att det hämtas som ägarens möjlighet att vidta åtgärder som till exempel att avyttra djuret upphör.

Försäljning, annan överlåtelse och avlivning
Länsstyrelsen ska snarast besluta om djuret ska säljas, överlåtas på annat sätt eller avlivas. Om det inte går att verkställa ett beslut om försäljning eller överlåtelse, får länsstyrelsen besluta att djuret ska avlivas. Länsstyrelsen ska ansvara för att besluten verkställs.

Som framgått får länsstyrelsen och Polismyndigheten betala ut förskott av allmänna medel för kostnader som uppkommer på grund av åtgärder enligt 5 eller 6 §§. Kostnaden för sådana åtgärder ska slutligt betalas av den som åtgärden riktats mot, om det inte finns särskilda skäl för annat.

10 kap. Straff och andra sanktioner
I kapitlet görs skillnad mellan brott som har straffskala från böter till fängelse i högst två år (10 kap. 1-3 §§) och brott som enbart kan ge böter (10 kap. 4-5 §§). Det är alltså här man ska kontrollera om en viss bestämmelse i lagen har försetts med straffsanktion. I det förra fallet är preskriptionstiden fem år medan den i det senare fallet är två år (BrB 35 kap. 1 §).

Tips! För detta avsnitt rekommenderas Djur och rätt av Sarenbo & Striwing s. 46 – 48, några ord överst även om avgift när förprövning inte skett, men framför allt får ni här en samlad överblick över vad som gäller om sanktionsavgifter.

En dom i Högsta domstolen, NJA 2005 s. 33 har klarlagt rättsläget ifråga om centrala förvaltningsmyndigheters föreskrifter och dessas status. Av domen framgår att frihetsberövande straff inte kan utdömas för överträdelse av en föreskrift. Frihetsberövande och frihetsinskränkningar ska enligt Regeringsformen beslutas av riksdagen. Sanktionen för överträdelse av Jordbruksverkets föreskrifter är därför böter. Den som fälls för ett brott i vars straffskala fängelse ingår, ska åläggas att betala en avgift till Brottsofferfonden (sedan 2015 på 800 kr). Den som fälls för ett brott begånget efter den 1 februari 2023, i vars straffskala ingår strängare straff än penningböter, ska åläggas att betala en avgift till Brottsofferfonden på 1 000 kronor. Böter är ett strängare straff än penningböter.

Den inledande paragrafen, 10 kap. 1 § 2. avslutas med ”Om brottet har begåtts med uppsåt och avsett en förpliktelse av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt, är straffet fängelse i högst två år.” Med denna ordalydelse betyder det att straffskalan

inleds med fängelse, vilket innebär att brottet i själva verket är strängare än djurplågeri, vars straffskala inleds med böter. 2 § handlar om sexuella handlingar med djur och 3 § EU-bestämmelser om transport och avlivning av djur, och 4 § om brott mot övriga EU-bestämmelser.

I 5 § handlar det om brott mot föreskrifter som meddelats, stödda på de bemyndiganden som anges i paragrafen.

För samtliga brott, utom två, i 10 kap. är de subjektiva rekvisiten ”uppsåt eller av oaktsamhet”. De två undantagen som begränsats till *uppsåt* är om brott under 1 § 1. och 2. och 3 § avser en förpliktelse av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt eller sexuella handlingar med djur, 2 §.

I 10 kap. 6 § föreskrivs att om brott är att anse som ringa ska inte dömas till ansvar. Detta kan gälla alla brott utom sexuella handlingar med djur, 2 §, som aldrig betraktas som ringa.
I 10 kap. 6 a § 2 föreskrivs att regeringen får meddela föreskrifter om att en sanktionsavgift ska betalas av den som bryter mot bestämmelser i EU:s avlivningsförordning, om kompetensbevis, om skyldighet att meddela behöriga myndigheten om när djur ska avlivas och om att utse djurskyddsansvarig.

Om en straffsanktionerad bestämmelse lagts till grund för ett vitesföreläggande kan länsstyrelsen ändå välja att göra åtalsanmälan förutsatt att länsstyrelsen inte har begärt vitets utdömande (10 kap. 7§).

Om gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken ska inte dömas till ansvar enligt 10 kap. 1-5 §§ DL.

Slutligen omnämns i 9 § att föreskrifter får meddelas om att avgifter får tas ut av den som inte låter förpröva förprövningspliktiga åtgärder. Om avgiftens storlek gäller att den ska vara lägst 10 000 kronor och högst 40 000 kronor. Mer om vad som gäller om uttagande av avgift framgår av 10 kap. DF.

Sanktionsavgift beslutas av kontrollmyndigheten enligt 10 kap. 6 a § DL och ska vara minst 1 000 och högst 100 000 kronor. Den enskilde ska beredas tillfälle att få yttra sig innan avgift påförs. Om mer än två år har gått från det överträdelsen begicks utan att den enskilde erbjudits tillfälle att yttra sig får avgift inte beslutas. Beslut om meddelad sanktionsavgift kan överklagas till förvaltningsrätten.

11 kap. **Överklagande**
Kapitlet inleds med överklagan från regional djurförsöksetisk nämnd till den centrala djurförsöksetiska nämnden. Denna regel har redan behandlats i 7 kapitlet. Den centrala nämndens beslut kan inte överklagas.
Andra beslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, dvs.

förvaltningsrätten. Prövningstillstånd krävs för överklagande till kammarrätten.

Om ett beslut som en officiell veterinär meddelat, överklagas, ska den förordnande myndigheten föra det allmännas talan i förvaltningsdomstolen.

Slutligen har regeringen fått rätt att meddela föreskrifter om i vilka fall beslut som meddelas och som grundar sig på lagen, föreskrifter och EU-bestämmelser ska gälla omedelbart även om de överklagas.
Förelägganden, förbud och andra beslut som meddelats enligt den upphävda djurskyddslagen (1988:534) gäller fortfarande.

Om djurförbud finns en specialbestämmelse som innebär att det får meddelas endast om förutsättningarna för förbud föreligger enligt den upphävda lagen om de förhållanden som ligger till grund för beslutet enligt 9 kap. 1 § hänför sig till tiden före nya lagens ikraftträdande.

Av 11 kap. 2 § DF 2019:66 framgår att Jordbruksverket får meddela ytterligare föreskrifter om verkställighet av lagen och förordningen.

Ett beslut om sanktionsavgift gäller enligt 11 kap. 4 § först när beslutet fått laga kraft. Regeringen får meddela föreskrifter om i vilka fall andra beslut enligt denna lag, enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen eller enligt de EU-bestämmelser som lagen kompletterar, ska gälla omedelbart även om de överklagas. Notera i Djur och rätt s. 41 – 42 rättsläget idag när det gäller verkställighet av beslut och domar som inte vunnit laga laga kraft. HFD: ej prövningstillstånd, 27 april 2023. Stor restriktivitet råder, någon bestämmelse i DL som tillåter det finns inte och man får återfalla på 35 § förvaltningslagen.

3. Djurplågeri och veterinärens roll i djurskyddsärenden

3.1 Uppsåt och oaktsamhet

För att något ska vara ett brott krävs i vår rättsordning två betingelser. För det första ska det finnas en beskrivning av brottet i brottsbalken eller i någon annan författning utanför brottsbalken, t.ex. trafikbrottslagen, jaktlagen m.m. Den andra betingelsen är att det ska finnas ett straff föreskrivet för den som begår brottet. Detta är innebörden i den grundläggande legalitetsprincipen och uttrycks ofta på följande sätt. ”Inget brott utan stöd i lag, inget straff utan stöd i lag” (latin*: nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*). Som en konsekvens följer att en lagändring som innebär att ett brott avkriminaliseras eller att straffet sänks godtas medan en retroaktiv skärpning av straffet är oförenlig med legalitetsgrundsatsen. Det är därför viktigt att man lär sig skilja mellan vad som är brott och vad som inte är det.

För djurplågeri, 16 kap. 13 § BrB och vissa brott i DL är straffet ”böter till fängelse i högst två år”.

Vilka brott mot djurskyddslagstiftningen som har denna straffskala framgår av 10 kap. 1-3 §§. Under 1 § 1. kan man direkt se att den första paragraf i DL som har straffsanktion är 2 kap. 4 §. Slutsatsen härav blir då att 1 kap. 1 § om gott djurskydd, god djurvälfärd och respekt för djur och 2 kap. 1 och 2 §§ DL om att djur ska behandlas väl och skyddas från onödigt lidande och sjukdom och vad som kännetecknar en god djurmiljö saknar straffsanktion. Vad som är brott kräver mer specifika beskrivningar.

1 § 1.-2. uppräknade lagrum (böter till fängelse högst två år)
2 § sexuella handlingar med djur (böter till fängelse högst två år)
3 § vissa EG-bestämmelser om transport och avlivning av djur har straffsanktion (böter till fängelse i högst två år)
4 § övriga EU-bestämmelser om transport och avlivning av djur (böter)
5 § straffsanktionerade föreskrifter (böter).

Gemensamt för brotten i 1-5 §§ är att de begås med uppsåt eller av oaktsamhet med undantag för sexuella handlingar med djur, som enbart är uppsåtsbrott och uppsåtlig överträdelse av ett föreläggande som är av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt. Vid djurplågeri krävs uppsåt eller grov oaktsamhet.
Man räknar med tre olika former av uppsåt:

1. Avsiktsuppsåt (även kallat direkt uppsåt)
2. Insiktsuppsåt (även kallat indirekt uppsåt)
3. Likgiltighetsuppsåt

Dessa tre uppsåtsformer gäller både brott mot DL och vid djurplågeri. Djurplågeri var från dess tillkomst och fram till år 1973 enbart ett uppsåtsbrott. Från och med detta år kunde djurplågeri begås också av grov oaktsamhet. Avsiktsuppsåt innebär att agenten är inriktad på att åstadkomma ”effekten” som, när det gäller djurplågeri, är ”lidande”. Hit hör en kategori förövare, som använder sig av våld, stryk och aga i tron att det är ett medel för uppfostran (jfr barnmisshandel och aga). Motivet är med andra ord uppfostran, och gärningsmannen vill ge djuret en ”minnesbeta” en lärdom vid olydnad, väl medveten om att detta orsakar smärta. Sadister, lyckligtvis få, har också avsiktsuppsåt när brottet begås, men deras motiv är ett annat. De njuter av att utsätta djur och/eller människor för lidande, smärta, ångest, fruktan etc.
Insiktsuppsåt innebär att agenten inte eftertraktar ”lidandet” men förstår, dvs. har insikt om att lidandet blir en oundviklig följd av gärningen. Hit hör till exempel smitningar efter det att någon kört på och skadat ett djur. Djurhållare med djurvana, som eftersätter sina handlingsplikter, dvs. den skötsel de är skyldiga att ge djuren, gör detta med insiktsuppsåt, likgiltighetsuppsåt eller av grov oaktsamhet (se nedan).
Likgiltighetsuppsåt innebär att agenten inser att risk föreligger för effekten, ”lidandet” och är likgiltig inför dess förverkligande. Denna uppsåtsform avgränsas mot den medvetna oaktsamheten genom att i det senare fallet, agenten inser att risk för effekten, lidandet, föreligger, men räknar med att risken inte ska förverkligas. Hade agenten varit säker på att lidandet skulle infrias, hade denne avstått från gärningen. Oaktsamheten är ”omedveten” om agenten inte ens insåg, att

risken förelåg. ”Oaktsamhet” (*culpa*) är normal oaktsamhet, dvs. en lägre grad av oaktsamhet. Vid brott mot DL räcker det med ”oaktsamhet” medan det enligt straffstadgandet om djurplågeri krävs, att oaktsamheten är ”grov”. Som redan sagts, om gärningen är att anse som ringa, ska straff inte utdömas. Å andra sidan: om gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken, ska inte dömas till straff enligt 10 kap. 1-5 §§ utan brottsbalken ges företräde (10 kap. 8 § DL).

3.2 Djurplågeri, 16 kap. 13 § BrB

Brottet ”djurplågeri” har samma straffskala som brott mot uppräknade paragrafer i DL och ska därmed ha företräde, förutsatt att 1.) lidande kan styrkas liksom att 2.) oaktsamheten är ”grov”, om inte gärningen enbart bygger på uppsåtet. På dessa båda punkter skiljer sig kriterierna åt för vad som är ”brott mot DL” respektive ”djurplågeri”. Dessutom ska själva gärningen framstå som ”otillbörlig”. Observera att otillbörligheten avser gärningen, inte lidandet. Begreppet ”gärning” omfattar både handlingar och underlåtenhet. Ett modernare sätt att uttrycka otillbörligheten på är att säga ”utan goda skäl”.
Tidigare talade man om ”otillbörligt lidande”, ett uttryck, som man sedan ansåg oklart och därför utmönstrade redan under år 1966. Detta uttryck hade uppfattats som begränsande och därför fått till följd att en del fall blivit ogillade, som borde ha medfört fällande dom. Med lagändringen förtydligades, att begreppet ”otillbörligen” skulle utgöra en bestämning till gärningen, sättet på vilket lidande hade framkallats, vare sig detta skett genom en aktiv handling eller genom underlåtenhet. Att utsätta djur för lidande genom en sämre skötsel och omsorg än vad djurskyddslagstiftningen kräver, kommer i allmänhet att anses ha skett ”otillbörligen” om djuret har orsakats lidande av detta. Det ligger i sakens natur, att olika former av misshandel som regel blir att betrakta som ”otillbörliga”, då de sällan är lagliga eller kan rättfärdigas. Ett operativt ingrepp på ett djur vore misshandel om det inte fanns en rättsgrund för det.

Straffstadgandet omfattar både aktiva gärningar som misshandel och överansträngning men också vanvård, som avser försummelser av olika slag. Endast den som har handlingsplikt kan hållas ansvarig för vanvård, dvs. olika former av underlåtenhet. Den som äger djur eller på annan grund innehar eller förfogar över djur (djurhållare) har handlingsplikt och ansvarar därmed straffrättsligt för sin underlåtenhet att följa regelsystemet (se prop. 1987/88: 93 s. 55). Detta gäller även enligt DL (2018:1192). För aktiva handlingar som misshandel, överansträngning och liknande, behöver man inte vara djurhållare för att kunna åtalas. Exempel kan vara misshandel av ett djur, även ett vilt djur. Har djuret utsatts för lidande ska åtal i första hand väckas för djurplågeri. Att misshandla ett djur är som framgår att betrakta som otillbörligt.

3.3 Grovt djurplågeri

I betänkande SOU 2020:7 föreslog utredningen att ett nytt brott *grovt djurplågeri,* skulle införas. Det nuvarande djurplågeribrottet ersätts av ett brott av normalgraden och ett grovt brott. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om

gärningen

1 har inneburit allvarligt lidande för djur,
2 har begåtts i större omfattning,
3 har begåtts i syfte att nå ekonomiska fördelar, eller
4 annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Av dessa kvalifikationsgrunder ledde punkt 3 inte till lag. Regeringen hänvisade till rättspraxis och Lagrådet att det inte var brukligt att göra bedömning av svårhetsgrad på grundval av subjektiva omständigheter som syfte, avsikt, motiv, bevekelsegrunder och skuld. Sådana omständigheter kunde däremot beaktas vid påföljdsbestämningen. De kvalifikationsgrunder som intogs i lagen är 1, 2 och 4, dock att den fjärde grunden blev nummer 3 i lagtexten.

Straffskalan för djurplågeri av normalgraden ska vara oförändrad (från böter till fängelse i högst två år). För grovt djurplågeri är straffskalan lägst fängelse i sex månader och högst fyra år, lag om ändring i brottsbalken (SFS 2022:116).

3.4 Lidande

Med ”lidande” menas ”den plåga som djuret utsatts för har haft en inte blott obetydlig intensitet och varaktighet.” (prop. 1972: 122 s. 10). ”Intensitet” har att göra med graden av plåga eller smärta medan ”varaktigheten” har att göra med tidsfaktorn. Citatet är en definition av vad som menas med ”lidande” i BrB. Redan genom DL:s (1988:534) tillkomst blev också förtydligat, att begreppet ”lidande” även innefattar psykiskt lidande som ångest och inte enbart fysiskt lidande. Brott mot DL (2018:1192) kräver inte att lidande visas, men för till exempel 9 kap. 5-6 §§, omhändertagande av djur, spelar begreppet roll.

Utredningen behandlar frågan om lidande utifrån olika aspekter och pekar särskilt på att vare sig djurplågeribestämmelsen eller reglerna i djurskyddslagen är uttryckligen begränsade till vissa djurarter. Det har inte befunnits motiverat att införa en taxonomisk undre gräns i djurskyddslagen som uttryckligen utesluter vissa djurarter från lagens tillämpningsområde även om det anses att lagens bestämmelser inte bör tillämpas på alla kategorier av djur (SOU 2020:7 s. 106 f). Kunskapen om djurs förmåga att känna smärta och uppleva lidande får enligt förarbetena vara vägledande för i vilken grad lagens olika bestämmelser är tillämpliga för en viss kategori av djur (Prop. 2017/18:147 s. 61).

Utredningen har gjort en informativ sammanställning av den centrala frågan om vad lidande är för djur och vad forskning hittills visat och inte visat. Efter en kort utblick till det som behandlats ovan under rubriken ”Lidande” och till frågans behandling i SOU 2011:75, pekar utredningen på att det inte finns någon forskning som stödjer att till exempel vanvård av ett nötkreatur som människan håller enbart för att få kött skulle innebära mindre lidande för djuret än motsvarande vanvård av en hund eller

annat djur som lever nära människan (SOU 2020:7 s. 109). Sanktionsutredningen ställde frågor till SLU:s vetenskapliga råd om djurs behov och hur djur påverkades om djurens behov inte tillgodosågs. Ett intressant referat av rådets svar (a.a. s. 110-112) rekommenderas till läsning. Forskningens svar på ställda frågor kan förutses komma att få stort inflytande på begreppet ”allvarligt lidande” i brottsbeskrivningen av det grova djurplågeriet. Varje kvalifikationsgrund kommer att nagelfaras.

3.5 Veterinär medverkan i djurskyddsärenden

Veterinärer spelar en mycket viktig roll i djurskyddsärenden. Denna roll bör dock skiljas från veterinärens roll som ”djurläkare” i den kliniska verksamheten. I allmänhet råder ingen motsättning mellan djuret och djurägaren (skötaren) i dessa situationer.
I djurskyddsärenden är situationen typiskt sett annorlunda. Länsstyrelsen har som kontrollmyndighet ingripit, mer eller mindre långtgående mot djurets ägare eller skötare; båda i fortsättningen benämnda ”djurhållare”. Ingripandet beror på, att djurhållaren inte lever upp till djurskyddslagstiftningens krav och sker till skydd för djuret. Reglerna anger miniminivå, varför kontrollmyndighetens uppgift blir, att försöka förmå djurhållaren att höja nivån till godtagbar standard oavsett om det är skötseln, tillsynen av djuret eller djurets närmiljö som avses. Egendomligt är att djurhållarna ofta hävdar, att djuren har det bra och att ingripandet sker utan fog. I praktiken kan det vara och är ofta fråga om avsevärda brister. Då djuret inte kan påkalla hjälp trots att dess välfärd äventyras, råder en faktisk motsättning mellan vad djuret behöver och vad djurhållaren ger.

Veterinärer ingår i vad som kallas ”djurhälsopersonal” enligt lag (2009:302) om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård. Se härom i 8 kap. 18 § DL. Enligt detta lagrum har den personkrets, som avses här, en skyldighet att anmäla till länsstyrelsen iakttagelser, som de gör i sin yrkesutövning av att djur inte sköts i enlighet med lagstiftningen. En officiell veterinär, som arbetar som besiktningsveterinär vid ett slakteri, hör inte till djurhälsopersonalen, men har en motsvarande anmälningsskyldighet, som dock stöds på en annan förordning, (EU) nr 2017/625 som gäller sedan 2019-12-14. Det diskuterades i förarbetena till den nya djurskyddslagen om anmälningsskyldigheten skulle omfatta veterinärer inom försöksdjursområdet men någon sådan anmälningsplikt för försöksdjursveterinär infördes inte (prop. 2017/18:147 s. 211).

I brottmål kan uppdraget komma från Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten eller en domstol. Polis- och Åklagarmyndigheternas behov av veterinär assistans uppstår som regel i djurplågerimål, då rekvisitet ”lidande” behöver styrkas. En veterinär förstår oftast bättre än lekmannen vad som kan utläsas av ett djurs hull, pälsbeklädnad, rörelser och kroppshållning. En veterinär kan också engageras av den tilltalade och dennes försvarare.

Veterinärens roll i djurskyddsärendet och den rättsliga händelseutvecklingen beror

till dels på vilken kontakt veterinären haft med djuret. Veterinären kan antingen vara att betrakta som ett vittne, låt vara med speciell kompetens eller en sakkunnig. Ett vittne avlägger vittnesed, får betalt för förlorad arbetsförtjänst och reskostnad i samband med närvaro vid huvudförhandlingen i brottmålet. Vad som gäller om vittnen framgår av Rättegångsbalken (RB) 36 kapitlet. En veterinär, som varit ute i besättningen, sett och kanske behandlat djur eller på annat sätt kommit i kontakt med djuret, kommer att inta roll som ”vittne”. Trots detta ställs under rättegången typiska sakkunnigfrågor till veterinären. Vad jävsfrågan beträffar, är släktskapsjävet det primära för vittnen medan för sakkunniga den centrala frågan i stället är, att veterinärens tillförlitlighet som sakkunnig inte får förringas av att denne står i något visst förhållande till saken eller parterna.

Oavsett vem som engagerar en veterinär som vittne eller sakkunnig, någon av parterna eller domstolen, bör veterinären eftersträva att vara objektiv och relevant i sin sakkunnigroll. Veterinären förväntas inte uttala sig i skuldfrågan (i brottmål) och inte heller uttala sig om någon är trovärdig. Det är inte veterinärens roll att avgöra målet och den sakkunniges uppgifter ersätter inte domstolens bedömning. Veterinären ska vara domstolen behjälplig med att ange vad som talar för och emot att en berättelse eller olika påståenden stämmer med vad som är känt om det som har inträffat.
Den sakkunnige ska vara tydlig med vad som är fakta och iakttagelser och vilka speciella erfarenhetssatser som den sakkunnige tillämpar på dessa. Är det fråga om uppskattningar bör de allmänna grunderna för dessa redovisas så långt det låter sig göra. Om en teori, uppskattning är kontroversiell bör veterinären ange detta och om valet står mellan teori A eller B ange skälet till det egna valet, varför veterinären valt till exempel A (och inte B). Viktigt är också att hålla isär slutsatser och fakta.

Om veterinären engageras som sakkunnig av domstolen, betraktas veterinären som *offentlig sakkunnig*, får ett uppdrag av domstolen som arvoderas av allmänna medel, förväntas avge ett skriftligt utlåtande med ett vägledande omdöme och får även räkna med att redogöra för sina fynd och slutsatser vid huvudförhandlingen.

Uppdraget regleras i 40 kapitlet RB. I de allmänna domstolarna spelar muntlighetsprincipen och omedelbarhetsprincipen stor roll och leder till att **det som sägs** vid huvudförhandlingen väger tyngst med följd att huvudregeln är att veterinären kallas att inställa sig till förhandlingen.

Uppdraget kan å andra sidan ges antingen av åklagaren eller den tilltalade genom försvararen; i båda fallen räknas veterinären som *partssakkunnig* och ersätts primärt av uppdragsgivaren. Om den tilltalade fälls till ansvar, beslutar rätten om i vilken utsträckning denne ska åläggas att bidra ekonomiskt till kostnader för eget försvar. Åklagarens omkostnader ska som förundersökningskostnader stanna på staten.
Sedan den 1 mars 2024 gäller en skyldighet för den dömde att återbetala kostnader

till staten för egen försvarare, för hämtning till rätten, för provtagning och analys av blod, urin och saliv som avser honom eller henne och som gjorts för utredning av brottet. Ersättningsskyldighet gäller inte för kostnader som inte skäligen varit motiverade för utredningen och inte heller kostnader som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, av hans eller hennes ombud eller försvarare. Lagändringen har införts i 31 kap. 1 och 10 §§ rättegångsbalken (SFS 2024:58), efter en utredning om skärpt återbetalningsskyldighet i brottmål (prop. 2023/24:46, betänkande 2023/24 JuU8).

När en veterinär medverkar i ett förvaltningsmål, som handläggs i förvaltningsrätt, kammarrätt (och Högsta förvaltningsdomstolen), kommer skriftlig dokumentation att spela större roll. Många mål i dessa domstolar avgörs på handlingarna utan att parterna behöver inställa sig. I förvaltningsmål kan veterinären vara engagerad av länsstyrelsen men också av djurhållaren och även, som i brottmålen, av domstolen. Handläggningen i dessa domstolar är oftare skriftlig men muntliga förhandlingar kan förekomma. Vid sidan av medverkan i förvaltningsmålet kan länsstyrelsen behöva hjälp av en veterinär i samband med vissa kontroller, 8 kap. 12 § DL, bedömning av djurs hälsa, om de är starka nog för transport i samband med ett omhändertagande enligt 9 kap. 5-6 §§ DL och som underlag för beslut enligt 9 kap. 8 § DL om vad som ska ske med de enskilda djurindividerna.

3.6 Veterinärens utlåtande och intyg

När en veterinär skriver en rapport, ett intyg eller ett utlåtande i ett djurskyddsärende, ska veterinären följa de föreskrifter som Jordbruksverket har utfärdat om intygsskrivning i Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd om djurhälsopersonal, SJVFS 2023:19, saknr D 33, i kraft sedan den 1 november 2023. I 2 kap. 4 § föreskrivs:

> En intygsgivare får inte vara partisk eller ha något ekonomiskt intresse i det djur som intyget avser eller i något företag som berörs av intygandet.
> Med partisk enligt första stycket menas att intygsgivaren eller någon närstående kan antas ha intresse av vad som framgår av intyget i en inte oväsentlig utsträckning eller att det finns någon annan särskild omständighet som gör att hans eller hennes opartiskhet i ärendet kan ifrågasättas.

När veterinären agerar som sakkunnig, kan dessa föreskrifter följas, samtidigt som det kan vara lämpligt att utlåtandet systematiseras mer liknande vad som sker inom humanmedicinen när ett rättsintyg utfärdas. Utlåtandet brukar indelas i ett avsnitt där fynden anges och i en avslutande del, där veterinären gör ett uttalande, ”bedömer” det som uppdragsgivaren vill veta. Någon motsättning mellan detta och föreskrifterna föreligger inte. De kan mycket väl förenas. Att den sakkunnige mottagit och accepterat ett uppdrag är inte anledningen till den undersökning och utredning som den sakkunnige sedan gör. Med anledningen förstås närmast den eller de frågor som uppdragsgivaren önskar besvarade. Veterinärens arbetsinsats som ”djurdoktor” inkluderar intygsutfärdande. Både behandlingsfrågor och intygsskrivning kan bli föremål för granskning vid

Ansvarsnämnden för djurens hälso- och sjukvård (man ser fortfarande den gamla förkortningen ”VAN”). Enligt praxis ska ansvarsnämnden dock inte pröva sakkunnigutlåtanden. Nämnden handlägger inte heller ersättningskrav för påstådd felbehandling eller skador.

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) ligger i Uppsala och är en statlig myndighet med veterinärmedicinsk expertkompetens som ska ge service åt myndigheter och enskilda. Viktiga frågor för SVA är utredning av smittsamma djursjukdomar och i dess egenskap som beredskapsmyndighet att hantera utbrott av allvarliga djursjukdomar. SVA är också nationellt veterinärmedicinskt laboratorium och referenslaboratorium enligt EU:s zoonosdirektiv. Vid SVA utförs också obduktioner på djur, något som förekommer både för utredning av sjukdomar och i brottmål, då obduktionen ska tjäna samma syfte som en obduktion av ett mänskligt brottsoffer.
Påträffade döda eller avlivade exemplar av statens vilt, till exempel björn, varg och lodjur ska, när jakt inte är tillåten, också transporteras till SVA.

3.7 Några formuleringsförslag och språkliga fallgropar

1. Det är lätt att man intygar mer än vad man har kännedom om genom så kallat passivum utan agent. Ett exempel: ”Tiken har inte getts abortspruta.” Hur vet den intygsskrivande veterinären det? Kanske har djurägaren besökt någon annan veterinär som gett den så kallade sprutan.

2. ”Stoet är /inte/ dräktigt”. Bättre är att formulera sig så här: ”Jag har vid klinisk undersökning (datum) av stoet kunnat /inte/ kunnat konstatera dräktighet”.

3. Förväxla inte lidande med skador och tecken på sjukdom. Tänk på psykiskt lidande och ångest. Ett djur kan vara utsatt för lidande utan att några skador kan ses. Lidandet är ett objektivt rekvisit i djurplågerimål. Skador och tecken på sjukdom kan i många fall styrka att djuret ifråga varit utsatt för lidande.

Som alltid när två olika discipliner ska samverka, var och en med sin speciella och vedertagna terminologi, kan en del svårigheter uppstå som följd av att man använder olika begrepp och termer. I 10 kap. 6 § DL föreskrivs: Om en gärning i 1, 3, 4 och 5 §§ är att anse som ringa ska det inte dömas till ansvar.
Även om denna mening riktar sig till domstolarna, spelar den roll även för en åklagare som ska bedöma om det är processekonomiskt försvarligt att väcka åtal för ett bagatellartat avsteg. Veterinärer använder begreppen ”lindrigt” och ”måttligt”, som normativa uttryck, särskilt vanligt när djurs hull, pälsar, hovar och klövar bedöms okulärt. Om den brottsliga gärningen består i att ett djur beskrivs vara ”lindrigt till måttligt nedsmutsat” är sannolikheten stor för att en åklagare uppfattar omdömet som synonymt med ”ringa”. Veterinären måste på något sätt

markera att ”lindrigt till måttligt” inte ska uppfattas som ”ringa” enligt 10 kap. 6 § DL utan klart överskrider denna norm. En viktig omständighet bland flera är att denna nedsmutsning inte uppstått helt nyligen till exempel genom att djuret rullat sig i jord och lera som många djur gör när tillfälle ges.

Uttrycken ”lindrigt, måttligt och kraftigt” är en grov måttstock, som veterinärer använder när de gör en okulär bedömning av djurs hull, klövars och hovars status och pälsbeklädnadens skick med mera För att undvika, att en gärning med orätt avskrivs som ”ringa”, kan veterinären i intyget klargöra att den gjorda bedömningen (lindrigt till måttligt) innebär att avvikelsen är större än ringa.
Ett annat begrepp, som också kan ställa till problem är ”olyckshändelse”. För en jurist betyder begreppet ”en händelse som ingen kan lastas för”. När det används av en veterinär, som undersöker ett djur, som till exempel fastnat i ett gammalt, nedrasat, delvis överväxt nätstängsel i en beteshage blir det missvisande, då en djurhållare har handlingsplikt att undanröja faror av det här slaget i beteshagar där djur ska vistas (2 kap. 7 § DL). Det kan alltså vara en straffbar försummelse från djurhållarens sida att inte ha undanskaffat det gamla stängslet, något som juristen (lekman i fråga om djurhållning) kanske inte alls förstår. Det finns fler sådana här språkliga fallgropar, som kan leda till att ett åtal inte väcks.

Litteratur och lästips

Ds 2017:5 *Effektivare sanktioner i livsmedelskedjan*
Ds 2019:21 *Märkning och registrering av katter – ett förslag och dess konsekvenser*
JO 2010 Dnr 6650-2009 *Kritik mot en länsstyrelse och en djurskyddshandläggare, som i samband med en kontroll olovligen berett sig tillträde till en bostad.*
JO 2012 Dnr 5171-2008
JO 2013 Dnr 6281-2012
Müssener, Helmut (red.) 2011. Judarna i Sverige – en minoritets historia. *Multiethnic Papers* 53, Hugo Valentin-centrum, Uppsala universitet, Uppsala.
NJA 2005 s. 33 *Blankettstraffbudet och Skogsstyrelsens föreskrifter*
Prop. 1927:85 (Kungl. Maj:t) *Förslag till lag angående slakt av husdjur.*
Prop. 1937:188 (Kungl. Maj:t) *Förslag till lag angående slakt av husdjur.*
Prop. 1972: 122 *Kungl. Maj:ts prop. med förslag till lag om ändring i BrB*
Prop. 1987/88: 93 *Om djurskyddslag, m.m.*
Prop. 2016/17: 104 *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet.*
Prop. 2016/17: 224 *Renodling av Polismyndighetens arbetsuppgifter när länsstyrelserna tar över uppgifter på djurområdet.*

Prop. 2021/22:18 *Brott mot djur – skärpta straff och ett mer effektivt sanktionssystem*
Prop. 2017/18: 147 *Ny djurskyddslag.*

SOU 2011:75 *Ny djurskyddslag*. Landsbygdsdepartementet. Stockholm.
SOU 2015:3 *Med fokus på kärnuppgifterna – En angelägen anpassning av Polismyndighetens uppgifter på djurområdet*. Justitiedepartementet. Stockholm.

Striwing, Helena 1987. *Djurplågeri. En studie i lagstiftning och rättsfall.* Nordstedts. ISBN 91- 1-877931-X.
Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Djurskyddskontroll vid slakteri. Dnr -31-298/11, utgiven 2016.

4. Förvaltningslagen (2017:900)

4.1. Förvaltningslagen

Förvaltningslagen är en allmän lag som anger en grundläggande standard för kontakterna mellan myndigheterna och enskilda. Den trädde i kraft 2018-07-01. I den gamla lagen gjordes en åtskillnad mellan ärendehandläggning som avslutades med ett beslut och andra åtgärder som service och faktiskt handlande. När besluten riktade sig till enskilda var dessa uttryck för myndigheternas makt, särskilt tydligt om beslutet var betungande. Med myndighetsutövning menas en myndighets ”befogenhet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinpåföljd (- - -) eller annat jämförbart förhållande”.

Begreppet myndighetsutövning, som förekom på några ställen i den äldre lagen avsåg verksamhet där vissa förfaranderegler var särskilt förbehållna myndighetsutövningen; begreppet förekommer inte i den nya förvaltningslagen.

4.2 Enhetlig behandling av förvaltningsärenden

I den gällande lagen ska all ärendehandläggning ske med beaktande även av sådana förfaranderegler som hittills gällt vid myndighetsutövning. Detta får till följd att part får rätt till insyn i alla ärenden, myndighetens dokumentationsskyldighet blir litet mer uttalad och kommunikation ska som regel föregå avgöranden. Regeringen uttalar att det i flertalet fall torde vara möjligt för myndigheterna att relativt enkelt identifiera de ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild (prop. 2016/17:180 s. 50). Ändringen är inte avsedd att påverka begreppet myndighetsutövning i andra författningar.

4.3 Subsidiaritet och andra undantag

I likhet med den gamla lagen är den nya subsidiär i förhållande till annan lag eller förordning (4 §). I lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter (tillsynslagen) föreskrivs att underrättelse om vissa beslut enligt 8 § (förelägganden och förbud) och 15 § (hundförbud) enbart får ske genom delgivningsåtgärder. I dessa fall får länsstyrelsen, som sedan den 1 juni 2018 är huvudman för tillsynslagen, inte besluta att underrättelsen sker i annan form, vilket förvaltningslagen erbjuder (33 § st. 3). Exemplet visar vad ”subsidiaritet” innebär.

Förvaltningslagen gäller för handläggning av ärenden hos förvaltningsmyndigheterna och handläggning av förvaltningsärenden hos domstolarna. All verksamhet i domstolarna är inte av det dömande slaget. Ett exempel från domstol är förordnande av god man och förvaltare. Bestämmelserna i 5 – 8 §§ om grunderna för god förvaltning gäller i annan förvaltningsverksamhet, även i kommunala ärenden. Om besluten kan laglighetsprövas enligt kommunallagen (2017: 725) ska i 2 § angivna paragrafer inte tillämpas.

För myndigheter som Polismyndigheten med flera som bedriver brottsbekämpande, brottsförebyggande och brottsutredande verksamhet gäller enbart bestämmelserna om god förvaltning 5-8 §§ och 9 § st. 1 om att ärenden ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Inom andra verksamhetsgrenar vid dessa myndigheter ska lagen följas vid handläggning av förvaltningsärenden.

4.4 God förvaltning och grundläggande rättsprinciper

God förvaltning ska kännetecknа verksamheten och i lagen har lyfts in principer som redan länge tillämpats i ärendehandläggningen (5 §):

Legalitet; det ska finnas någon form av normmässig förankring för all typ av verksamhet som en myndighet bedriver. Det betyder dock inte att det ställs krav på att varje enskild åtgärd som en myndighet vidtar kan kopplas till ett specifikt bemyndigande (prop. 2016/17:180 s. 59 och 289).

Objektivitet; en myndighet får inte tillgodose eller grunda sina avgöranden på hänsyn till andra omständigheter än sådana som får beaktas enligt tillämpliga författningar. Kärnan i denna princip, som utmärker rättsstater, är att myndigheter har en skyldighet att agera sakligt och opartiskt. Jävsreglerna är en garant för denna princip (prop. 2017/18:180 s. 59 f och 289 f).

Proportionalitet; principen innebär att inga åtgärder i det allmännas intresse får vidtas utan att motstående enskilda intressen samtidigt beaktas. Det gäller inte bara beslut utan även andra ingripanden med negativa konsekvenser för den enskilde. Fokus ligger dock på ärenden där den enskilde har ett verkligt rättssäkerhetsbehov. Myndigheten ska först ta ställning till om den tänkta åtgärden uppfyller krav på lämplighet och nödvändighet. Det räcker inte enbart med att den kan antas leda till det avsedda resultatet. Den måste också vara det minst ingripande alternativet för uppnående av det avsedda resultatet.

För vissa särskilt starka allmänna intressen som till exempel att avvärja akuta hot mot samhället eller mot människors hälsa måste det få finnas ett betydande utrymme för att få ingripa även på bekostnad av enskilda intressen (prop. 2016/17:180 s. 62 f. och 289 f.).

4.5 Service, tillgänglighet och samverkan

Myndigheterna ska som hittills vara serviceinriktade och underlätta för enskilda utifrån den enskildes behov, frågans art och annat så att den enskildes rätt kan tas tillvara. Detta förutsätter att myndigheterna är tillgängliga. Skyldigheten är inte fixerad i öppethållandetider utan på teknikneutralt sätt som dock medger att den i grundlag reglerade rätten för allmänheten att ta del av allmänna handlingar upprätthålls.
JO (dnr 1098-2010) har uttalat kritik mot att flera svenska universitet angett att ansökningar om anställning skulle vara skrivna på engelska. Ett sådant krav var enligt JO inte tillåtet enligt språklagen (2009:600).

Myndigheterna ska som hittills samverka med varandra. Ett intressant uttalande görs (prop. 2016/17:180 s. 72) om gränserna för denna samverkan, som inte är helt oproblematisk. Begränsningar i nationell och EU-rättslig lagstiftning måste beaktas och i vilken utsträckning utbyte av personuppgifter får ske enligt (EU) 2016/679 (GDPR sedan den 24 maj 2018).

I vissa fall kan service och hjälp i ärendet åt den enskilde innebära att myndigheten själv hämtar in upplysningar eller yttranden från andra myndigheter (6 – 8 §§).

4.6 Allmänna krav på handläggningen av ärenden

Ärenden ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. I den äldre lagen reglerades detta litet annorlunda uttryckt i 7 § och avsåg myndighetsutövning. Nu gäller kraven generellt. Som hittills ska skriftlighet vara huvudregel men muntliga inslag kan förekomma i ett ärendes handläggning om det är lämpligt. Begär en enskild muntlig handläggning, som avslås, måste myndigheten kunna motivera varför.

Partsinsynen, en allmän rättsgrundsats, slås fast i 10 § och innebär att den enskilde som part har rätt till fortlöpande insyn i ärendet över allt som det tillförts. Någon definition på begreppet part ges inte i lagen men vad som hittills gällt ska gälla även i fortsättningen. Sekretess enligt 10 kap. 3 § OSL kan någon gång hindra insyn. För detta krävs synnerliga skäl. Den enskildes insynsrätt gäller ”material”, ett vidare begrepp än ”uppgifter”, varmed förstås även annat utredningsmaterial, till exempel föremål, iakttagelser vid syn eller besiktning och muntliga uppgifter (prop. 2016/17:180 s. 78 – 81 och 294 f).

4.7 Försenad handläggning

En nyhet i förvaltningslagen är att en skyldighet införts för myndigheten att på eget initiativ underrätta en enskild part som inlett ett ärende om att myndigheten förutser att ärendets avgörande kommer att bli väsentligt fördröjt och skälen till detta (11 §). Nytt är också att en enskild part kan kräva av myndigheten, om ärendet efter sex månader ännu inte avgjorts, att det avgörs. Myndigheten ska då inom fyra veckor

från att den skriftliga framställningen inkommit, antingen avgöra ärendet eller avslå framställningen (12 §). En sådan begäran får göras en gång av parten (och i första instans). Vid ett överklagat avslag ska överinstansen inte ta ställning till sakfrågan utan enbart bedöma om myndighetens skäl för att inte prestera ett avgörande är bärande. Om prövningsmyndigheten finner att ärendet inte är klart för avgörande, ska det avslås. Om överklagandet bifalls (49 §) ska den myndighet som meddelat avslagsbeslutet föreläggas att snarast eller inom den tid som överinstansen bestämmer avgöra det ärende som överklagandet avser (prop. 2016/17:180 s. 109 – 128).

4.8 Tolkning, översättning, ombud och biträde

Tolkning gäller både språktolkning och annan tolkning som hjälp åt enskilda med vissa funktionsvariationer. Språktolkning och översättningar kan leda till stora kostnader och det är inte heller alltid möjligt att få tolkhjälp. Det är myndigheten som beslutar om detta med beaktande av ärendets beskaffenhet och omfattning, egna resurser inom myndigheten med mera.
Den enskilde har som hittills rätt att anlita biträde eller ombud och som tidigare gällt kan myndigheten även när den enskilde företräds av ett ombud, kräva att den enskilde medverkar och inställer sig personligen, något som kan vara nödvändigt av utredningsskäl. Ett biträde har inga självständiga befogenheter och för inte partens talan men bistår med råd. Ett ombud företräder parten och fullmakt kan om nödvändigt krävas in. Av fullmakten ska vissa formalia framgå (15 §), däribland om ombudet får sätta någon annan i sitt ställe (en sådan fullmakt som ett befullmäktigat ombud utfärdar för någon annan kallas transportfullmakt). Utgångspunkten är att ett ombud har rätt vidta alla nödvändiga åtgärder i ärendet, om inte begränsningar framkommit. En konsekvens blir att kommunikation ska ske med parten via ombudet. Skickas material även till parten är detta att betrakta som en serviceåtgärd (prop. 2016/17: 180 s. 81-93). En stadsdelsnämnd kritiserades av JO (2694-2012) för att inte ha accepterat en generell fullmakt för ett ombud med hänvisning till att fullmakten borde vara tidsbegränsad och för ett tydligt ändamål.

Myndigheten kan enligt 14 § andra stycket besluta att ett ombud eller biträde som bedöms vara olämplig för sitt uppdrag inte längre får medverka i ärendet. Olämpligheten är i sådana fall oskicklighet eller oförstånd. Beslutet kan överklagas särskilt och inte endast i samband med att den enskilde överklagar myndighetens beslut (se även prop. 2016/17: 180 s. 332).

4.9 Jäv

Den tidigare omtalade objektivitetsprincipen får genomslag vid ärendehandläggningen genom bestämmelser om jäv, som hindrar att en jävig handläggare deltar i ärendet. Jäv är inte beroende av att det kan visas i det enskilda fallet att en jävig handläggares medverkan influerat på handläggningen och avgörandet av ärendet. Tilltron till myndighetens saklighet och objektivitet, som är jävsreglernas fundament har fångats i ett klassiskt uttryck: ”Caesars hustru får inte

ens misstänkas”.

Med handläggare avses den eller de som bereder ärendet, dvs. ser till att ärendet blir tillräckligt utrett, liksom föredraganden, som redogör för ärendet inför beslutsfattarna.
Föredragandens roll är viktig då den utövas med möjligheter att inverka på den slutliga handläggningen.

I de nya reglerna har jävet knutits till den påverkan visst beslut kan ha på part eller någon denne närstående. Påverkan ska vara ”inte oväsentlig”. Även ställföreträdar- och ombudsjäv har fått en annan utformning. Om handläggaren själv eller någon närstående till denne representerar, eller tidigare har representerat, som ställföreträdare eller ombud, någon som är part i ärendet eller som kan antas i en inte oväsentlig utsträckning komma att påverkas av beslutet i ärendet, är handläggaren jävig enligt 16 § p. 2.

Tvåinstansjäv träffar den som redan hos annan myndighet deltagit i den slutliga handläggningen av ett ärende och till följd av detta redan tagit ställning till de frågor myndigheten ska överpröva. Slutligen finns också jävsgrunden som brukar kallas ”delikatessjäv”, dit andra situationer hänförs som till exempel vänskap, ovänskap, ekonomiskt beroende med mera. Handläggaren ska själv ange om denne bedömer sig jävig och den som är jävig ska inte närvara i sammanträdesrummet, då det aktuella ärendet behandlas.
Reglerna medger vissa undantag som hittills, där en åtgärd inte kan anstå i avvaktan på att ojävig person kallas in med mera (prop. 2016/17:180. 93 – 10 och 302 f).

4.10 Hur ärenden inleds och åtgärder för att rätta till brister i en framställning

Enligt en ny regel kan en enskild inleda ett ärende hos en myndighet genom en ansökan, en anmälan eller en annan framställning. Framställningen ska innehålla uppgifter om den enskildes identitet, kontaktuppgifter, vad ärendet gäller och vad den enskilde önskar att myndigheten ska göra och nödvändiga omständigheter till stöd för framställningen, 19 §. Att en enskild gör en framställning om något är inte alltid en förutsättning för att myndigheten ska inleda ett ärende. Myndigheten kan vara skyldig inleda ett ärende *ex officio,* dvs. på eget initiativ och utan att någon begärt det. Tillsynslagen har sådana framträdande drag.

En begäran om att få ta del av en allmän handling får göras anonymt enligt 2 kap. 14 § st. 3 tryckfrihetsförordningen (TF) och i ett sådant fall får den enskildes identitet inte efterfrågas och inte heller syftet med begäran. En myndighet får i ett sådant fall inte kräva att den som efterfrågar handlingen legitimerar sig eller uppger vad handlingen ska användas till och inte heller kräva att begäran görs skriftligt, då inga formkrav finns uppställda. Handlingen ska ges ut ”genast eller så snart det är möjligt” (JO 5363-2016).

Skyddas den allmänna handlingen av sekretess får däremot nämnda uppgifter efterfrågas av myndigheten, då dessa kan vara av betydelse för den sekretessprövning myndigheten ska göra (prop. 2016/17:180 s. 129 – 134). Ifråga om ansökningshandlingar finns ingen sekretessbestämmelse, vilket innebär att handlingar av det slag som inges när någon söker en anställning vid en myndighet är allmänna och offentliga. Det gäller cv:n, personliga berättelser och eventuella rekommendationsbrev. En handling är enligt tryckfrihetsförordning (1949:105) allmän, om den förvaras hos en myndighet och enligt 9 eller 10 §§ är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet. Däremot finns sekretesskydd i personaladministrativ verksamhet för *urvalstest* och psykologiska personlighetstest enligt 5 a § 39 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Om en framställning är ofullständig eller oklar ska myndigheten som service hjälpa den enskilde att rätta till bristerna enligt 20 § första stycket. Myndigheten har också rätt att förelägga den enskilde att åtgärda en kvarstående brist och upplysa om att framställningen i annat fall kan komma att inte tas upp till prövning enligt 20 § andra stycket. En intagningsnämnd kritiserades av JO för att den avslog en ansökan till fritidspedagogutbildning, då ett vid ansökan fogat intyg inte var bevittnat (JO 1978/79 s. 397). Trots mängden ansökningar borde nämnden ha anmodat sökanden att skaffa bevittning av intyget.

En myndighet kan om det behövs begära att den enskilde bekräftar en handling, 21 §. Myndigheten bestämmer hur det ska göras. Ett praktiskt fall kan vara att en myndighet som mottagit en flyttningsanmälan vill förvissa sig om att den har ingetts av den som har flyttat eller avser att flytta. Falska flyttningsanmälningar har visat sig förekomma i vissa bedrägerier och identitetskapningar. Flyttningsanmälan ska göras till Skatteverket senast inom en vecka från det att den folkbokförde har flyttat (25 § folkbokföringslag 1991:481). Skyldigheten är straffsanktionerad sedan 2018-07-01 och straffskalan är böter till fängelse i högst sex månader.

4.11 Hur ankomstdagen för handlingar bestäms

Huvudregeln är, 22 §, att en handling har kommit in till myndigheten den dag som handlingen når myndigheten eller en behörig befattningshavare.

I det senare fallet är det tillräckligt att den behörige befattningshavaren mottagit handlingen även om detta inte skett i myndighetens lokaler. Behörigheten bedöms utifrån myndighetens arbetsordning. För handlingar som sänds med post eller tillkännages genom en avi om att en betald postförsändelse som innehåller handlingen har inkommit, har en presumtionsregel införts: om handlingen eller avin nått myndigheten eller en behörig tjänsteman ska handlingen anses inkommen närmast föregående arbetsdag, om det inte framstår som osannolikt. Med denna regel minskar risken för att den enskilde drabbas av rättsförlust till följd av försenad postleverans och osäkerhet om tidpunkt för försändelsens ankomst. På motsvarande sätt föreskrivs också att en handling som finns i en myndighets postlåda när

myndigheten tömmer den första gången en viss dag, ska anses ha kommit in närmast föregående arbetsdag (prop. 2016/17:180 s. 138 – 147).

4.12 Beredning av ärendet

Myndigheten ansvarar för att ett ärende blir tillräckligt utrett 23 § (officialprincipen). Se även 9 §. Förfarandereglerna om ärendets beredning gäller för alla ärenden och kan avse olika beslut under ett ärendes handläggning. Tyngdpunkten ska ligga på första instans och som regel kan krävas mer av myndigheten i fall där den enskilde åläggs en förpliktelse än i ärenden där den enskilde ansöker om en förmån av något slag. En enskild som inlett ett ärende ska medverka genom att så långt som möjligt ge in den utredning som parten vill åberopa till stöd för sin framställning. Om en enskild part vill lämna uppgifter muntligt i ett ärende, 24 §, ska myndigheten ge parten tillfälle till det, om det inte är obehövligt (se även 9 § st. 2).

När en myndighet inte utrett ett ärende tillräckligt kan en överordnad myndighets beslut bli att ärendet återförvisas till beslutsmyndigheten för förnyad utredning. Ett exempel.

En länsstyrelse hade 2018 förelagt en hundägare att förse sin hund med munkorg och kort fast koppel, högst två meter långt vid rastning utomhus och fogat ett löpande vite till beslutet. Åtgärden upplevdes som otillräcklig av grannar, som i en skrivelse undertecknad av 13 personer redogjorde för den bristande tillsyn som ägnades hunden, felaktig och hårdhänt behandling av den och hur den rastats utan munkorg och även lös, trots att ett munkorgskrav utfärdats och fastställts av förvaltningsrätten redan 2014. Flera incidenter hade ägt rum då hunden bitit andra hundar och människor och flera anmälningar hade gjorts till länsstyrelsen och till polisen för brott mot tillsynslagen. Ägarnas bristande tillsyn och hundens aggressivitet var en stor olägenhet för två kvinnor, som fick rätta rastningen av sina hundar efter dessa förhållanden och vars mamma var en av dem som hunden bitit. De överklagade därför länsstyrelsens beslut 2018, men förvaltningsrätten avvisade överklagandet då de inte ansågs ha talerätt, men kammarrätten fann efter deras överklagande att de hade talerätt och återförvisade målet till förvaltningsrätten. Trots den omfattande bevisningen yrkade länsstyrelsen att överklagandet skulle avslås. Förvaltningsrätten gjorde dock bedömningen, mot bakgrund av den tid som gått och instansordningens princip, att saken skulle återförvisas till länsstyrelsen för kompletterande utredning och ny prövning i sak (Förvaltningsrätten i Göteborg dom 2019-09-30, mål 5748-19).

4.13 Kommunikation

Innan en myndighet fattar ett beslut i ett ärende ska den, om det inte är uppenbart obehövligt, underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten möjlighet att inom en bestämd tid yttra sig över materialet (25 §). Uttrycket ”uppenbart obehövligt” indikerar återhållsamhet i bedömningen men ett fall som kan vara relevant är om uppgifterna härrör helt och hållet från parten. Att

material ska kommuniceras med parten innebär att även annat än handlingar omfattas som till exempel uppgifter i utredningar och remissyttranden som talar till fördel eller nackdel för parten; också föremål, som parten får tillfälle undersöka. Regeln gäller oavsett om parten är en enskild eller ett företag. Det är alltså inte ett förslag till beslut som ska kommuniceras.
Skyldigheten att kommunicera har utvidgats (från uppgifter till material) men också begränsats i så måtto att den endast avser material av betydelse för myndighetens ställningstagande i den fråga som beslutet gäller (prop. 2016/17:180 s. 311).

Vissa förutsedda beslut brukar inte kommuniceras, till exempel att myndigheten har för avsikt att begära att ett förelagt vite utdöms eller att en åtalsanmälan ska göras. Däremot kan en myndighet i sådana fall *ex gratia* (av nåd) rätt och slätt underrätta den enskilde om myndighetens åtgärd, särskilt om publicitet kan förutses.

Från kommunikationsskyldigheten görs vissa undantag, till exempel i anställningsärenden om det inte är fråga om prövning i högre instans efter överklagande. Vidare får kommunikation underlåtas om det kan befaras att det annars skulle bli avsevärt svårare att genomföra beslutet eller om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart (prop. 2016/17:180 s. 156 – 169 och 310 ff). Som exempel nämns på s. 312 ”att syftet med en inspektion eller liknande åtgärd inom ramen för en myndighets tillsynsverksamhet förfelas om det blir känt i förväg att åtgärden övervägs (jfr till exempel JO 2008/09 s. 300).”

Beslut som kan behöva meddelas utan fördröjning kan gälla situationer där en akut fara för liv, hälsa eller egendom måste avvärjas. Ett exempel skulle kunna vara ett beslut enligt 11 § om omedelbart omhändertagande av en hund enligt tillsynslagen, som kommit lös och oprovocerat anfallit och bitit några personer i följd, däribland barn. En sådan incident är inte ett uttryck för normalt hundbeteende och länsstyrelsen skulle knappast våga riskera att ytterligare skador inträffade medan anmälan och eventuella överväganden om krav på fast koppel och halsband samt munkorg kommunicerades med hundägaren. Även om tidsfristen för yttrande sattes till 4-5 dagar, talar det inträffade starkt för att undantaget ska tillämpas (beslut utan kommunikation). Materialet, underlaget kan tillhandahållas med beslutet eller snarast därefter.

Myndigheten bestämmer på vilket sätt en underrättelse ska ske. Eventuella hinder mot underrättelse till följd av sekretess enligt 10 kap. 3 § OSL får inte förbises, inte heller avvikande bestämmelse i lag eller förordning.

Inom ramen för sitt utredningsansvar (23 §) kan myndigheten begära ett yttrande från en annan myndighet eller från någon enskild (remiss). För att privaträttsliga subjekt ska vara skyldiga att yttra sig krävs författningsstöd. Inga exempel ges (prop. 2016/17:180 s. 314.)

Myndigheten har som tidigare en skyldighet att snarast dokumentera uppgifter som den får på något annat sätt än genom en handling om dessa kan ha betydelse för ett beslut i ärendet. Det ska framgå när dokumentationen har gjorts och av vem, 27 §.

Det kan vara muntlig information eller uppgifter som framkommit genom undersökningar eller besiktningar av personer, föremål, fastigheter eller miljöer. Bestämmelsen är tillämplig i alla slags ärenden och avser alla beslut som aktualiseras inom ramen för handläggningen av ett ärende. Det innebär att dokumentationsskyldigheten gäller även för förfarandebeslut, exempelvis ett tillfälligt beslut om en viss åtgärd. Utanför tillämpningsområdet faller sådant som kan hänföras till faktisk förvaltningsverksamhet, då denna verksamhet inte avser handläggning av ärenden (prop. 2016/17:180 s. 314).

4.14 Myndigheternas beslut

I 28-29 §§ regleras de olika formerna av beslutsfattande: en befattningshavare ensam eller flera gemensamt eller så kallat automatiserat beslut, som innebär att beslut fattas maskinellt utan att någon befattningshavare vid myndigheten tagit del i beslutet. Av reglerna framgår vilken ordning som gäller för beslutsfattandet om det åtminstone finns två förslag till beslut. De olika förslagen ska då framställas så att det blir möjligt för ledamöterna att ta ställning till dessa genom att svara antingen ja eller nej.
Ordföranden meddelar vad som enligt hans eller hennes uppfattning har beslutats. Detta blir beslutet om inte omröstning begärs.

I 29 § föreskrivs om omröstningen att den ska ske öppet och att beslutet avgörs genom enkel majoritet. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Alla som deltagit i ett beslut ansvarar för detta. Enligt 30 § har ledamot rätt att reservera sig och få sin avvikande mening antecknad. Ledamoten blir därmed inte medansvarig för beslutet. En avvikande mening ska anmälas innan beslutet expedieras eller görs tillgängligt på annat sätt för utomstående. För andra beslut ska den avvikande meningen anmälas senast i samband med att beslutet får sin slutliga form, normalt genom justering av protokoll (prop. 2016/17:180 s. 318 f).

4.15 Beslutets innehåll

I 31 § anges vilka formella uppgifter som ska framgå av beslutet. Kraven kan uppfyllas utan att det sker på ett speciellt dokument. Beroende på omständigheterna kan det i vissa fall vara tillräckligt med en protokollsanteckning eller en anteckning om beslutet på en ansökningshandling, som bevaras i kopia eller i elektronisk form hos myndigheten. Dokumentationen ska vara bestående för framtiden (prop. 2016/17:185 s. 319 f).

4.16 Motivering av beslut

Ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska innehålla en klargörande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt (32 §).

Myndigheten ska uttrycka sig med enkelt språk, korrekt och anpassat, så att mottagaren förstår hur myndigheten resonerat, vilka fakta som den har tillmätt betydelse och hur den har värderat dessa liksom hur den bedömt eventuella invändningar som den enskilde gjort. Det författningsmässiga stödet ska framgå. JO har kritiserat beslut, där myndighet inte värderat partens synpunkter utan enbart återgett kraven i författningstexten (JO 2017/18 s. 121). Undantaget från motiveringsskyldigheten ska tillämpas restriktivt men kan till exempel avse avskrivning vid återkallelse (prop. 2016/17:185 s. 320 f).

I lagrummet anges några fall där motivering får utelämnas helt eller delvis och när den om möjligt ska ges i efterhand.

I en punkt fastslås att förvaltningsmyndigheters och kommuners meddelande av föreskrifter som avses i 8 kap. regeringsformen (RF) inte behöver motiveras. De kan inte heller överklagas (prop. 2016/17:180 s. 320 – 323). Till flera av Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd har föreskriftsmotiv utfärdats.

I 33 § föreskrivs om hur underrättelse om beslutet till part ska gå till och vad som gäller om överklagande, formkrav för detta, tidsfrister och eventuella avvikande meningar. Myndigheten får, som tidigare berörts, bestämma hur underrättelsen ska ske (prop. 2016/17:180 s. 323 f), om inte avvikande regler ska ges företräde enligt 4 §. Enligt 34 § ska 33 § tillämpas även på den som inte är part om han eller hon så begär och beslutet får överklagas (prop. 2016/17:180 s. 262). Enligt 41 § får ett beslut överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt.

4.17 När beslut får verkställas

Huvudregeln i 35 § är att ett beslut får verkställas när tiden för överklagande gått ut och beslutet vunnit laga kraft. I lagrummet anges i vilka fall ett beslut alltid får verkställas omedelbart. Det gäller anställning, där den som anställs får tillträda tjänsten trots att tillsättningen överklagats, tillfälliga beslut och beslut där personkretsen som kan överklaga är så omfattande att det inte går att avgöra när överklagandetiden gått ut.

Vid sidan härav får verkställighet ske om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse så kräver. Myndigheten ska dock noga överväga om verkställigheten bör avvakta då beslutet har mycket ingripande verkningar för någon enskild och verkställigheten inte kan återgå om beslutet upphävs efter ett överklagande. Som ett exempel där omedelbar verkställighet kan behöva ske nämns för att undvika ett svårt lidande för ett djur. Hur avvägningen ska göras får utvecklas i rättstillämpningen (prop. 2016/17:180 s. 325 – 327). Utvecklingen kännetecknas av restriktivitet (se

Kammarrätten i Göteborg, dom 2023-01-16 i mål nr 61-23). HFD: ej prövningstillstånd

4.18 Rättelse och ändring av beslut

I 36 – 39 §§ behandlas rättelsefrågor. Dessa kan indelas i två kategorier: beslut som myndigheten får rätta (36, 37 och 39 §§) och beslut som myndigheten ska rätta (38 §).
En felaktighet som skrivfel, räknefel eller något annat liknande förbiseende får rättas (36 §).
Ett beslut som meddelats i första instans får ändras av myndigheten om den anser att beslutet är felaktigt (37 §). Anledningen kan vara att nya omständigheter blivit kända men även annat. Om det handlar om ett för den enskilde gynnande beslut får det ändras endast om någon av de tre förutsättningarna aktualiseras:

1. Det framgår av beslutet eller de föreskrifter det grundats på att återkallelse får ske under vissa förutsättningar. Detta gäller till exempel när länsstyrelsen meddelat tillstånd för viss djurhållning med sällskapsdjur, hästar eller pälsdjur enligt 6 kap. 4 § djurskyddslagen (DL), då tillstånd får återkallas om kraven på lämplighet inte längre uppfylls (6 kap. 5 § DL). Detsamma gäller enligt 7 kap. 11 §; en djurförsöksetisk nämnd får återkalla ett godkännande om djurförsöket inte utförs i enlighet med detta.
2. När tvingande säkerhetsskäl kräver att beslutet ändras omedelbart, eller
3. felaktigheten beror på att parten har lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter (prop. 2016/17:180 s. 327 – 331).

Ett beslut som har överklagats får enligt 39 § ändras av den myndighet som har meddelat det i första instans enbart i sådana fall som avses i 38 § (dvs. när beslutet ska ändras) förutsatt att överklagandet och övriga handlingar ännu inte har överlämnats till den högre instansen.

Myndighetens skyldighet att ändra ett beslut gäller enligt 38 § om:

1. den anser att beslutet är *uppenbart felaktigt* i något väsentligt hänseende på grund av att det tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning och
2. beslutet kan ändras snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part (prop. 2016/17:180 s. 330).

4.19 Överklagande

Enligt 40 – 43 §§ överklagas ett beslut till allmän förvaltningsdomstol, som ärförvaltningsrätt (12 stycken) i första instans. För vidare överklagan till kammarrätten (4 stycken) krävs prövningstillstånd. Ett beslut får överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte
obetydligt sätt (41 §). Lagrummet reglerar enbart beslutets överklagbarhet, inte vem som får överklaga. Med ”på ett inte obetydligt sätt” avses de faktiska verkningarna

främst i förhållande till någons personliga eller ekonomiska situation. Bedömningen ska göras objektivt. Så till exempel kan ett beslut enligt 14 § andra stycket om att avvisa ett ombud eller biträde få sådana verkningar att beslutet får överklagas. Däremot faller partsbesked utanför.
I 42 § regleras vem som får överklaga och här föreskrivs att det får göras av den som beslutet angår om det har gått honom eller henne emot. Denna paragraf motsvarar i stort sett 22 § i den upphävda lagen (prop. 2016/17:180 s. 262 f och s. 332 f).

Av 43 § framgår formalia: överklagandet ska göras skriftligt till den högre instansen med uppgift om vilket beslut som överklagas och på vilket sätt klaganden vill att beslutet ska ändras. Överklagandet ska ges in till den lägre instansen, beslutsmyndigheten (43 §).

4.20 Överklagandetid

Överklagandet ska ha inkommit till beslutsmyndigheten inom tre veckor från den dag då den som överklagar beslutet fick del av beslutet genom myndigheten. Om den som överklagar är en part som företräder det allmänna, till exempel länsstyrelsen, räknas treveckorsfristen från dagen då beslutet meddelades (44 §).

4.21 Övriga åtgärder

Beslutsmyndigheten ska pröva om överklagandet kommit in i rätt tid (rättidsprövning). Har det kommit in för sent ska överklagandet inte tas upp till prövning utan avvisas.

Avvisning ska inte ske om förseningen berott på en felaktig underrättelse om hur man överklagar eller om överklagandet kommit in till överinstansen inom överklagandetiden.

Om överklagandet inte avvisas ska beslutsmyndigheten skyndsamt överlämna överklagandet och övriga handlingar i ärendet till överinstansen. Om beslutet som överklagas har ändrats, ska även det nya beslutet lämnas till överinstansen och överklagandet ska då anses omfatta även det nya beslutet (46 §).

Beslutsmyndigheten bör som regel ha överlämnat handlingarna inom en vecka.

Överinstansen prövar om överklagandet ska avvisas på någon annan grund än att det kommit in för sent. Ett överklagande som felaktigt ingetts till överinstansen ska denna återsända till beslutsmyndigheten med uppgift om dag då överklagandet inkom till överinstansen.

48 § Överinstansen får bestämma att det överklagade beslutet tills vidare inte ska gälla. Denna åtgärd benämns inhibition och innebär verkställighetshinder.

Slutligen regleras i 49 § handläggningen av ett bifall till en enskilds begäran om att

ett försenat ärende ska avgöras. Överinstansen ska vid bifall förelägga beslutsmyndigheten en viss senaste tidpunkt då ärendet ska vara avgjort. Om detta någon gång inte låter sig göras, får överinstansen istället förelägga beslutsinstansen att ”snarast möjligt avgöra ärendet” (prop. 2016/17:180 s. 338).

Den upphävda förvaltningslagen (1986:223) gäller dock fortfarande i den utsträckning som det i annan lag eller förordning finns bestämmelser som innehåller hänvisningar till den lagen.

Referenser

Brottsbalken (1962:700)
Djurskyddslagen (2018:1192)
Djurskyddsförordningen (2019:66)
Förvaltningslagen (2017:900)
Förvaltningsprocesslagen (1971:291)
Lag (1937:313) om slakt av husdjur m.m.
Lag (2009:302) om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård
Lag (2006:806) om provtagning på djur m.m.
Förordning (2006:815) om provtagning på djur m.m.
Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Patientsäkerhetslagen (2010:659)
Polislagen (1984:387)
Regeringsformen (1974:152)
Rättegångsbalken (1942:740)
Skadeståndslagen (1972:207)
Språklagen (2009:600)
Viteslagen (1985:206)

Kontrollförordning (EU) 2017/625 (EG) nr 1099/2009 av den 24 september 2009 om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning

Förarbeten m.m.
Kungl. Maj:ts prop. 1927:85 Förslag till lag angående slakt av husdjur
Kungl. Maj:ts prop. 1937:188 Förslag till lag angående slakt av husdjur
Prop. 1989/90:42 om det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen
Prop. 2013/14:41 Ändringar i djurskyddslagen
Prop. 2017/18:147 Ny djurskyddslag
Prop. 2017/18: 180 En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag
Ds 2019:21 Märkning och registrering av katter – ett förslag och dess konsekvenser
SOU 2020:7 Brott mot djur – Skärpta straff och ett mer effektivt sanktionssystem

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd:

(SJVFS 2019:7 saknr L 5) om transport av levande djur

(SJVFS 2019:8 saknr L 22) om slakt och annan avlivning av djur
L 22 finns som ändringsföreskrift SJVFS 2020:22
(SJVFS 2019:9 saknr L 150) om försöksdjur
(SJVFS 2023:13 saknr L 44) om offentlig kontroll på djurskyddsområdet
(SJVFS 2019:10 saknr L 117) om avgifter i vissa djurskyddsärenden;
(SJVFS 2023:21 saknr D 35/L 41) om veterinärs ordination av läkemedel, djurhållares registrering av uppgifter samt operativa ingrepp som djurhållare får utföra
(SJVFS 2019:26 saknr L 17) om träning och tävling med djur
(SJVFS 2019: 27 saknr L 120) tillståndsplikt för viss djurhållning av sällskapsdjur, häst och pälsdjur;
(SJVFS 2019:15 saknr L 80) om villkor för hållande, uppfödning och försäljning m.m. av djur avsedda för sällskap och hobby
(SJVFS 2019:18 saknr L 104) om nötkreaturshållning inom lantbruket m.m.
(SJVFS 2020:8 saknr L 102) om hållande av hundar och katter;
(SJVFS 2019:16) om uppfödning och hållande av pälsdjur
(SJVFS 2019:17 saknr L 101) om hästhållning
(SJVFS 2019:19 saknr L 105) om djur i undervisning

Rättsfall
NJA 2013 s. 502 rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (”ne bis in idem”)
RR mål 1994 -2904
RÅ 1990 ref. 39
RÅ 1994 ref. 29
Förvaltningsrätten i Umeå, 2012-02-16, Dnr 1469-11
Attunda tingsrätt, 2019-05-17, mål B 11230–18
Kalmar tingsrätt, 2019-11-19, mål B 278-19
Norrtälje tingsrätt, 2013-01-15, mål B 1463-12
Kammarrätten i Göteborg, dom 2023-01-16 i mål nr 61-23
JO-beslut
JO 5363-2016
JO 1978/79 s. 397
JO 2694-2012
JO 2014/15 s. 525, dnr 6281-2012; om länsstyrelsens skyldighet att anmäla misstanke om brott
JO 2014-11-21 Dnr. 6408-2013
JO 2015-04-10 Dnr 828-2014
JO 2014/15 s. 330
JO 2016/17 s. 191 och 333
JO 2017/18 s. 121, 206 och 552
JO Dnr 6281-2012

JO (1098-2010)
JK-beslut 1992-06-12, Dnr 3003-90-40

Litteratur

von Essen, U.: 2022: *Förvaltningsrättens grunder*, Norstedts juridik, 5:e upplagan.

5. Hunden, katten och lagen

5.1 Allmänt om regelbeståndet

Djurskyddslagen (2018:1192) och djurskyddsförordningen (2019:66) gäller övergripande för alla djur som vi håller. Djuren är beroende av oss för sin vård och behandling oavsett om de är sällskapsdjur, lantbruksdjur eller hålls för andra ändamål (1 kap. 2 § DL). Lagen och förordningen gäller också viltlevande försöksdjur. Enligt portalstadgandet i 2 kap. 1 § DL, ska alla djur behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Ytterligare mål anges i 2 kap. 2 § DL.

För hållande av hundar och katter har Jordbruksverket utgivit ytterligare föreskrifter och allmänna råd (SJVS 2020:8 Saknr L 102). I begreppet ”hållande” ingår många viktiga frågor om vad som gäller om uppbindning, förvaringsutrymmen, burar, hur lång tid en hund eller katt får lämnas utan tillsyn, rastning, rastgårdar, avel med mera. Straffsanktionen följer av 10 kap. 5 § DL och avser överträdelser av föreskrifter i djurskyddsförordningen och Jordbruksverkets föreskrifter. Straff är i dessa fall begränsat till dagsböter.

I 6 kap. 4 § DL föreskrivs om tillståndsplikt vid vissa typer av djurhållning som sällskapsdjur, hästar och pälsdjur. Vad som gäller regleras i detalj av Jordbruksverkets föreskrifter om tillståndsplikt för viss djurhållning av sällskapsdjur, häst och pälsdjur (SJVFS 2019:27 Saknr L 120). Av denna författning framgår, när en verksamhet ska anses vara av ”större omfattning” samt vilka verksamheter som är undantagna från kravet på tillstånd. Tillståndsprövningen omfattar en bedömning av sökandens lämplighet att bedriva verksamheten och lokalernas lämplighet för ändamålet. Härav följer, att ett tillstånd är personligt, inte möjligt att sälja eller överlåta till någon annan och inte heller följer det med vid en överlåtelse eller upplåtelse av fastigheter eller lokaler. Lagstiftningen så här långt har djurens väl och ve för ögonen och tillsynen utövas av länsstyrelsen. Numera kallas det rätteligen ”kontroll”. Ett tillstånd som länsstyrelsen meddelat med stöd i 6 kap. 4 § DL kan också återkallas enligt 6 kap. 5 §.

Den som bryter mot 6 kap. 4 § första stycket med uppsåt eller av oaktsamhet kan dömas till böter eller fängelse i högst två år enligt 10 kap. 1 § 1. DL.

I lagen finns bara två paragrafer som gäller katt, nämligen 1 och 21 §§ som tillåter jakträttshavare eller någon som företräder denne att avliva en katt som ”med skäl kan antas vara övergiven eller förvildad”. I tätbebyggt område krävs tillstånd av Polismyndigheten. Den som avlivar eller låter avliva en katt som inte kan hänföras till denna paragraf, riskerar att dömas för skadegörelse och/eller djurplågeri alternativt brott mot djurskyddslagen; allt beroende på hur den aktuella avlivningen utfördes. Även skadestånd kan komma att utdömas.

5.2 Lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter

Några ord ska sägas om lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter (TL) och förordning (2007:1240) om tillsyn över hundar och katter, som trädde i kraft 2023. Som bekant kan problem av olika slag uppstå för andra människor och även djur, som följd av att en djurägare eller djurhållare inte tar hänsyn till omgivningen. Här är det i första hand tillsynen som brister och därför finns också den nämnda lagen och förordningen. Denna lagstiftning administreras sedan den 1 juni 2018 av länsstyrelserna och handläggning av ärenden ska ske i enlighet med den nya förvaltningslagen (2017:900) som trädde i kraft den 1 juli 2018. Polismyndigheten ska dock ingripa i akuta ärenden.

Länsstyrelsen får rikta förelägganden och förbud enligt 8 § TL mot hundägare och hundhållare som brister i tillsynen av en hund, vilket är en förutsättning för att den bristande tillsynen ska utgöra brott mot TL 23 §. Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte följer ett meddelat föreläggande eller bryter mot ett förbud. Böter kan också följa direkt på överträdelser av vissa av lagens regler, till exempel den stränga tillsynsplikt som aktualiseras under tiden den 1 mars – 20 augusti (”barnkammarregeln”); de subjektiva brottsrekvisiten är uppsåt eller grov oaktsamhet i detta fall. Länsstyrelsen kan också meddela hundförbud för viss tid eller tills vidare. Överträdelse av ett hundförbud är den enda överträdelse av tillsynslagen som kan ge fängelse. När det gäller katter saknar länsstyrelsen rätt att meddela föreläggande eller förbud mot kattägare om bättre tillsyn.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har fått uppdraget att utfärda föreskrifter till stöd för länsstyrelsernas handläggning, nu gällande 25FS 2022:2, A1, som trädde i kraft den 1 februari 2022.

Förelägganden och förbud får inte riktas mot den som är under 15 år, då detta är vår straffmyndighetsålder och överträdelse av ett föreläggande eller förbud är en straffbar handling, som kan ge dagsböter**.**
I fråga om ”olägenheter” krävs att dessa kan anses som ”avsevärda” för att länsstyrelsen ska få ingripa med föreläggande eller förbud. I förarbetena (prop. 2006/07:126 s. 29) uttalas att ju mer bagatellartat ett problem är, desto mer frekvent måste det förekomma för att anses vara en avsevärd olägenhet. Vissa människor kan vara överdrivet känsliga och kanske uppfatta redan närvaron av en hund som en ”olägenhet”. Hundskall är ett naturligt beteende för hunden men pågår det i stort sett oavbrutet kan det bli mycket störande för omgivningen.

Länsstyrelsens utredning med stöd i TL brådskar när anmälan inkommit eller länsstyrelsen får kännedom om att en hund upplevs som ett problem, hänförligt till bristande tillsyn. Det åligger länsstyrelsen att bedöma vad som enligt 5 § FL är en tillräcklig åtgärd för att förhindra skador eller avsevärda olägenheter. Exempel kan visa vad som kan hinna hända när länsstyrelsens handläggning brister.

En länsstyrelse hade 2018 förelagt en hundägare att förse sin hund med munkorg och kort fast koppel, högst två meter långt vid rastning utomhus och fogat ett löpande vite till beslutet. Åtgärden upplevdes som otillräcklig av grannar, som i en skrivelse undertecknad av 13 personer redogjorde för den bristande tillsyn som ägnades hunden, felaktig och hårdhänt behandling av den och hur den rastats utan munkorg och även lös, trots att ett munkorgskrav utfärdats och fastställts av förvaltningsrätten redan 2014. Flera incidenter hade ägt rum då hunden bitit andra hundar och människor och flera anmälningar hade gjorts till länsstyrelsen och till polisen för brott mot tillsynslagen. Ägarnas bristande tillsyn och hundens aggressivitet var en stor olägenhet för två kvinnor, som fick rätta rastningen av sina hundar efter dessa förhållanden och vars mamma var en av dem som hunden bitit. De överklagade därför länsstyrelsens beslut 2018, men förvaltningsrätten avvisade överklagandet då de inte ansågs ha talerätt, men kammarrätten fann efter deras överklagande att de hade talerätt och återförvisade målet till förvaltningsrätten.

Trots den omfattande bevisningen yrkade länsstyrelsen att överklagandet skulle avslås. Förvaltningsrätten gjorde dock bedömningen mot bakgrund av den tid som gått och instansordningens princip att saken skulle återförvisas till länsstyrelsen för kompletterande utredning och ny prövning i sak (Förvaltningsrätten i Göteborg dom 2019-09-30, mål 5748-19). Den förnyade utredningen medförde att länsstyrelsen i Skåne beslutade 2019-10-31, (Dnr 287-30994-2019) att hunden skulle omhändertas och beslutet verkställas av länsstyrelsen. Hundägaren hade erbjudits att yttra sig senast den 28 oktober 2019 men något yttrande hade inte inkommit.

Från och med 2023 gäller att även katter ska ID-märkas och registreras om de är födda den 1 januari 2008 eller senare och ägaren registrera sitt ägarskap i det officiella registret som förs vid Jordbruksverket. Skyldigheterna är nu gemensamt reglerade i 2 till 5 §§ TF för hundar och katter. Fullgörs inte dessa skyldigheter får länsstyrelsen meddela förelägganden, som får förenas med vite enligt 9 § TL

Av förordningen framgår vilka uppgifter som anmälan ska innehålla. Om hunden eller katten säljs eller överlåts ska en anmälan göras till registret inom fyra veckor från förvärvet. När hunden eller katten har dött ska ägaren snarast anmäla detta till registret (5 § tillsynsförordningen).

En länsstyrelse kan behöva känna till när en hund som omfattas av ett föreläggande överlåts för att kunna komma i kontakt med den nye ägaren. Behovet kan tillgodoses genom att länsstyrelsen i föreläggandet till hundägaren tar in ett villkor om en sådan upplysningsskyldighet, något som stöds av 5 § viteslagen (1985: 206). Länsstyrelsen kan också förena sina förelägganden och förbud enligt 8 - 9 §§ med vite.

Det officiella registret får användas för att fastställa vem som äger djuret (dock är det inte ett exklusivt bevis). Flera myndigheter som alla länsstyrelser, Tullverket, Jordbruksverket, Polismyndigheten och sådana kommunala nämnder som fullgör

uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet ska ha direktåtkomst till registret enligt 5 § TL. Enligt 7 a § TF ska myndigheten *på begäran* lämna uppgift ur registret till envar av de myndigheter som har direktåtkomst till registret. De avsedda uppgifterna är olika bakgrundsdata som en myndighet kan behöva i ett enskilt fall.

5.3 Strikt ansvar

Med strikt ansvar menas skadeståndsansvar oberoende av vållande, med andra ord den civilrättsliga konsekvensen av att en hund orsakat skador. Det normala är att vi ansvarar för skador som vi orsakar uppsåtligen eller av oaktsamhet (vållande; regeln om detta brukar kallas culparegeln av *culpa*, som betyder oaktsamhet på latin). Hundägarens skadeståndsansvar sträcker sig längre och gäller även utan vållande. Detta är innebörden i ordet ”strikt”. Ansvaret framgår av 19 §. Vad ägaren eller innehavaren har betalat i skadestånd har han eller hon rätt att få tillbaka av den som vållat skadan. Ett läsvärt rättsfall om bedömningen av en hundägares yrkande om skadestånd av en annan hundägare, som följd av att deras hundar kommit i slagsmål och ene hundägaren skadat sin tumme i bråket, är Hovrätten för Nedre Norrland, dom 2015-01-27, mål T 1260-14. Med ändring av tingsrätten dom ogillade hovrätten hundägarens talan och uttalade om bevisbördan att det måste vara ”klart mera sannolikt” att orsaksförloppet varit det som den skadelidande påstått än någon annan förklaring som lämnats av motparten. Denna förutsättning brast i det aktuella målet.
Att ansvaret är civilrättsligt innebär att ersättningsfrågor är något som länsstyrelsen inte ska engagera sig i utan något som parterna får reglera sinsemellan. Kan parterna inte enas, får den som vållats skada av en hund instämma hundägaren/-föraren till tingsrätten och begära ersättning (se även Åslund: under 45 på s. 26 f).

Om någon anmält ett brott mot tillsynslagen och/eller ett fall där en hund orsakat skada, som Polismyndigheten utreder, ska även ersättningsanspråk för läkarvård, resor, veterinärvård med mera utredas. Detta beror på att Polismyndighetens förundersökning ska bedrivas så att både brottmålet och ersättningsanspråken helst ska kunna avgöras vid ett och samma tillfälle, dvs. vid huvudförhandlingen i brottmålet. Som ”sakskada” betraktas inte bara att ens djur kommit till skada, dödats eller nödavlivats utan även andra skador på kläder och egendom, repor i lacken på en bil med mera. Genom domar har klarlagts att skadestånd för skador orsakade av en hund som illa bitit ett annat djur kan bli ekonomiskt kännbart. Sällskapsdjur kan inte betraktas som vilka saker som helst, enligt Högsta domstolen som därför funnit att det är rimligt att en ägare till ett skadat djur söker veterinärvård ”även om kostnaderna härför kan beräknas komma att överstiga djurets ekonomiska värde.” (NJA 2001 s. 65, nr 1; avsåg katt och NJA 2001 s. 65, nr. 2, hund).
Skadestånd har också tillerkänts djurägare för psykiskt lidande då de utan att kunna ingripa eller avstyra en attack från en eller flera hundar, fått åse den egna hunden utsättas för svåra skador som sedan leder till dess död (RH 2007:17).

Ägare av lantbruksdjur, som tar sig ur hagarna och orsakar skador på andra

fastigheter har strikt ansvar. Det strikta ansvaret är en följd av stängselskyldigheten och stöds på lagen (1933:269) om ägofred.

5.4 Vållandeansvar

I tillsynslagen finns ingen paragraf som medger att förelägganden får meddelas mot kattägare/-hållare om förbättrad tillsyn av katten.

För skador som katter orsakar, har ägaren/skötaren vållandeansvar (culparegeln), vilket innebär att man blir ersättningsskyldig om man bevisligen varit oaktsam och därmed genom sitt djur vållat skadan. Detsamma gäller förstås också för den som med uppsåt låtit sin katt orsaka skada. Låt oss säga att en bilägare vill ha ersättning av en kattägare för att katten gjort repor i bilens lack. Bilägaren måste då kunna visa att det är just den utpekade katten som gjort reporna med uteslutande av andra katter och när det skett. Det skulle nog i princip krävas foton. Därtill måste visas att kattägaren brustit i sin tillsynsplikt, vilket är svårt då katter får gå omkring lösa (se Åslund under 57. s. 31 och där angivna rättsfall).

Med följande exempel ska i någon mån tydliggöras vad vållandeansvar för en katt skulle kunna innebära. Låt oss säga, att en bilägare uppmärksammar en kattägare på att dennes katt repat lacken på bilen med sina klor då den hoppat upp på den varma motorhuven i omedelbar anslutning till att bilen parkerats och troligen av välbehag dragit med klorna i lacken. Om bilägaren påtalat för kattägaren att detta inte kan accepteras och att det endast är dennes katt som tycks vara benägen för detta beteende (eventuellt ett eller flera foton), skulle kanske kattägaren kunna bedömas som vållande till skador som katten därefter orsakade genom att repa lacken. Skulle motorhuven enkelt kunna täckas med något lämpligt skydd? Om inte skulle katten knappast kunna hållas lösgående. JO-beslut 2012- 04-26, Dnr 5448-2010 handlar om kritik mot en kommun för handläggning i ett ärende om olägenheter från katthållning. Trots att det inte bygger på tillsynslagen är det likväl informativt varför hänvisning ges.
Även för hästar har vi vållandeansvar enligt culparegeln.

5.5 Tillsynslagen och förvaltningslagen

I samband med att tillsynslagen överfördes till länsstyrelserna fick tillsynslagen lagrummet 11 a §, vari föreskrivs att om Polismyndigheten beslutat omhänderta en hund ska myndigheten skyndsamt underrätta länsstyrelsen och länsstyrelsen skyndsamt pröva om beslutet ska fortsätta att gälla. Den myndighet som fattat beslutet ska verkställa det. Trots ordalydelsen ska länsstyrelsen skyndsamt ta över ansvaret för som det får förstås den hund som Polismyndigheten placerat på hundhem (verkställt beslut). Enligt huvudregeln i 25 § förvaltningslagen (2017:900) ska parten underrättas om allt material av betydelse för beslutet och erbjudas tillfälle att få yttra sig över detta. De situationer som det kan handla om kan vara av olika slag, vilket bör beaktas i samband med att kommunikation förbereds. I några situationer kan den underlåtas eller göras i efterhand (se prop. 2016/17:180 s. 311 f).

Länsstyrelsen får besluta om formerna för hur underrättelse med part ska ske och om tidsfristens längd för yttrande. Beslut om förelägganden enligt 8 § och hundförbud enligt 15 § kräver dock delgivning enligt 25 § tillsynslagen och vissa former av delgivning får inte användas. Tillsynslagens regler har företräde framför förvaltningslagens regler enligt 4 § förvaltningslagen. Både Polismyndighetens beslut och länsstyrelsens beslut kan överklagas av hundägaren/-hållaren. Enligt 9 b § TF ska länsstyrelsen underrätta Polismyndigheten om beslut enligt 8 och 15 §§ TL.

5.6 Anmälan från Polismyndigheten till länsstyrelsen

Enligt tillsynsförordningen 9 § ska Polismyndigheten skyndsamt anmäla till länsstyrelsen om den finner att det finns förutsättningar för länsstyrelsen att meddela förelägganden eller förbud enligt 8 och 9 §§, att omhänderta en hund enligt 11 § första stycket eller att meddela hundförbud enligt 15 §. Omständigheterna ska redovisas. Polismyndigheten får avvakta med en anmälan om den skulle skada en pågående förundersökning eller den brottsförebyggande verksamheten.
Enligt 9 a § ska Polismyndigheten på länsstyrelsens begäran, då den handlägger ärende enligt 8, 9, 11 eller 15 §§, lämna över uppgifter om ärendet som kan vara av betydelse för länsstyrelsens handläggning i den utsträckning överlämnandet inte skulle skada en pågående förundersökning eller den brottsförebyggande verksamheten.
Länsstyrelsen ska göra sin egen utredning och inte avvakta Polismyndighetens eventuella utredning. Det är länsstyrelsens utredning som kan och ska inriktas på vad som behöver beslutas för att hindra en upprepning. Polismyndigheten utreder om någon kan misstänkas för brott.

5.7 Parter med flera

Tillsynslagen är instruktiv när det gäller att förstå innebörden i olika förvaltningsrättsliga termer (se Djur och rätt, s. 144-146). Person, som blivit attackerad och biten av hund och/eller person vars hund (katt eller annat djur) blivit attackerad och biten av en hund är en saklegitimerad anmälare, om och när personen vänder sig till länsstyrelsen och begär ingripande mot hundägaren.

En åskådare, som rätt och slätt råkat bevittna händelsen och gör en anmälan till länsstyrelsen och/eller Polismyndigheten är enbart en anmälare.
Enligt huvudregeln har en myndighet ingen skyldighet att hålla en anmälare informerad om vilka beslut som fattas, till skillnad från den saklegitimerade, som, om vissa betingelser är uppfyllda, ska underrättas om länsstyrelsens för denne negativa beslut och få möjlighet att få beslutet överprövat.

I 41 § förvaltningslagen fastslås att ett beslut får överklagas om det kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt. Härmed avses beslutets faktiska verkningar. Bedömningen ska vara objektiv och främst avse vilka faktiska verkningar

beslutet får på personens personliga eller ekonomiska situation. Två prejudikat lyfts

fram, RÅ 2003 ref. 87 och RÅ 2007 ref. 7 samt RÅ 2010 ref. 9 (prop. 2016/17:180 s. 332). Sådan påverkan kan uppstå till exempel av en myndighets beslut om att avvisa ett ombud eller biträde med mera. Så kallade partsbesked faller utanför tillämpningsområdet.

I 42 § regleras vem som får överklaga och i förvaltningsrätten blir denne ”klagande”. För att betraktas på detta sätt krävs, att den klagande är saklegitimerad. Lagrummet motsvarar 22 § i den upphävda förvaltningslagen. I propositionen (s. 261) framgår att det gjorts en utförlig genomgång av Högsta förvaltningsdomstolens avgöranden när det gäller frågan om vem som har rätt att överklaga, som redovisas i SOU 2010:29 s. 645 – 658.

När länsstyrelsen inleder ett tillsynsärende mot en hundägare blir han eller hon att betrakta som part under handläggningens alla stadier och har därmed rätt till partsinsyn ifråga om allt som tillförs ärendet (prop. 2016/17:180 s. 77 och 261).

Inskränkning i partsinsyn kan endast göras om synnerliga skäl förekommer enligt 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen, OSL (2009:400).

Länsstyrelsen ska kommunicera allt material som tillförts ärendet enligt 25 § förvaltningslagen (2017:900), som kan ha betydelse för beslutet med hundägaren, förutsatt att situationen inte är så brådskande att beslut ska fattas utan kommunikation, som då får ske i efterhand.

5.8 En studie av överklagade beslut

En grundlig och omfattande genomgång har gjorts av hur förvaltningsdomstolarna bedömt överklaganden av beslut som fattats av polismyndigheter med stöd i tillsynslagen under åren 2008 – 2014. Totalt granskades 107 fall. Vanligast var förelägganden om koppel, några även med munkorg, 47 fall, därnäst avsåg 37 fall omhändertagande av hund, 12 fall avlivning, 5 fall enbart munkorg samt 4 fall omhändertagande och avlivning, och 2 fall hundförbud. Det var inte speciellt lönsamt att överklaga myndigheternas beslut; endast sju stycken av totalt 107 överklaganden bifölls helt eller delvis. Resten av överklagandena avslogs eller avvisades och då för att den klagande inte ansågs vara saklegitimerad (Sarenbo, 2015 s. 74 -77).

Sarenbo sökte även utreda om de hundar som orsakade de största problemen var hundar av de raser som var förbjudna i Danmark och Norge. Totalt identifierades 29 hundraser i materialet och amstaff/pitbull eller en blandning av dessa utgjorde 41 fall och bland blandraserna hade åtminstone 11 st. något inslag av dessa i sin härstamning (se Sarenbo s. 80-82). Utöver rätten att förelägga hundägare/-hållare olika åtgärder med mera kan länsstyrelsen också besluta om att omedelbart ta hand om en hund och även om hundförbud. Omhändertagna hundar ska besiktas av Polismyndigheten (Åslund, under 33 och 34 s. 20 f).

Den som överträder ett hundförbud, 15 §, kan ådömas straff och detta är den enda överträdelse mot tillsynslagen som kan ge fängelse (högst ett år).

I 20 § har vissa ändringar gjorts, föranledda av länsstyrelsens övertagande av tillsynen. Ägaren eller innehavaren av hund som omhändertagits, har kostnadsansvar och återbetalning ska krävas men myndigheterna kan, om det finns särskilda skäl, avstå från krav. Ersättning för kostnader för omhändertagande och försäljning får uttas från köpeskillingen, i första hand för länsstyrelsens kostnader.

5.9 Kostnadsansvar för omhändertagna djur

Ägaren eller innehavaren av en hund som har omhändertagits enligt 11 eller 17 §§ TL ska betala de kostnader som omhändertagandet medfört. Länsstyrelsen och Polismyndigheten får ge förskott på kostnaderna av allmänna medel. Om det finns särskilda skäl, får myndigheterna i enskilda fall medge undantag från återbetalningsskyldigheten. Det är då den förskotterande myndigheten som slutgiltigt ska stå för kostnaden.
Om länsstyrelsen har beslutat att en hund ska säljas får myndigheterna ta ut ersättning för kostnaderna för omhändertagandet och försäljningen ur köpesumman. I första hand ska länsstyrelsens kostnader täckas.
Dessa frågor har reglerats på motsvarande sätt när kostnader uppkommit för åtgärder enligt 9 kap. 5 och 6 §§ DL.

Litteratur och lästips

JO 2012-04-26 Dnr 5448-2010
Länsstyrelsen i Norrbottens läns föreskrifter 25FS 2022:2, A1
PM 2017:34 Saknr 693 *Polismyndighetens riktlinjer om handläggning av ärenden enligt lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter*
Prop. 2016/17:180 *En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag*.
Sarenbo, Sirkku. 2015. *Min hund är egentligen snäll. Jag vet inte varför den gjorde så här*. Recito Förlag. Borås.
SOU 2015:3 *Med fokus på kärnuppgifterna – En angelägen anpassning av Polismyndighetens uppgifter på djurområdet*. Justitiedepartementet.
Sarenbo, Sirkku och Striwing, Helena. 2024. *Djur och rätt. Förvaltningslagen, djurskyddslagen och tillsynslagen m.m*. Stockholm. Norstedts juridik.
Åslund, Mikael. 2015. *Kompendium i lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter*. Linnéuniversitetet. ISBN 978-91-87925–72-6
Ds 2019:21 *Märkning och registrering av katter – ett förslag och dess konsekvenser*

6. Referenshantering, plagiering, hantering av domar

Då en del av er som läser våra kurser inte har någon större erfarenhet av att använda lagtext, har jag skrivit ner både fakta och en del förslag till hur ni kan göra under kursens gång.

6.1 Viktiga författningar

Två övergripande författningar som ni inte klarar er utan är djurskyddslagen (2018:1192) och djurskyddsförordningen (2019:66). Använd alltid den senaste upplagan av lagtexter.

6.2 Domstolarna

Vad gäller domstolar bör ni veta, att vi har allmänna domstolar, där brottmål, till exempel djurplågeri och brott mot djurskyddslagen handläggs. Även tvistemål handläggs där, till exempel fel i fastighet, skadestånd m.m. De allmänna domstolarna är tingsrätt (48 stycken), hovrätt (6 stycken) och Högsta domstolen (1).
Dessutom har vi allmänna förvaltningsdomstolar, där frågor om djurförbud enligt 9 kap. 1-2 §§ DL prövas på överklagan. Andra ärenden kan gälla förelägganden (8 kap. 9 § DL), omhändertaganden av djur (9 kap. 5-6 §§ DL), beslut om vad som ska ske med djuren (9 kap. 8 § DL), frågor om vite ska utdömas och mycket annat. En mycket vanlig fråga hos förvaltningsrätten är prövning av länsstyrelsens beslut om att ålägga djurhållare en kontrollavgift. Förvaltningsdomstolarna är: förvaltningsrätt (12 stycken), kammarrätt (4 stycken) och Högsta förvaltningsdomstolen (1). Vi har också ett antal s.k. specialdomstolar, men dem lämnar vi därhän just nu.

6.3 Hur referera?

När man hänvisar till en författning, särskilt i ett formellt sammanhang, finns vissa regler att följa. Eftersom språket inte är statiskt sker förändringar över tid. För några år sedan skrev man till exempel aldrig ”ska” i en författningstext utan alltid ”skall”. Nu är ”ska” vedertaget språkbruk, se till exempel 2 kap. 1 och 2 §§ i nu gällande djurskyddslag (2018:1192).
En hänvisning till en författningstext görs lämpligen såhär (använd detta sätt att hänvisa i inlämningsuppgifter): ”- - -i 2 kap. 1 § djurskyddslagen (2018:1192) föreskrivs att - - -o.s.v.” En hänvisning till en lag eller förordning ska anges med dess ursprungliga SFS-nummer, som är år och löpnummer. Innebörden är att texten då fått sin slutliga utformning. Lagen ”uppdateras” inte med senare tillkomna paragrafers SFS-nummer. Dessa anges efter respektive paragraf.

6.4 Förkortningar

Första gången en författning nämns/introduceras för läsaren ska den presenteras fullständigt, se ovan under rubriken Viktiga författningar; därnäst kan man använda en förkortning som är vedertagen. till exempel ”DL”, ”DF”, men man bör tala om för läsaren, att man kommer att använda en viss förkortning: I 2 kap. 9 § djurskyddslagen (2018:1192), härefter ”DL”, föreskrivs att djur inte får

överansträngas. Det finns många vedertagna förkortningar av detta slag och de skrivs ofta med versaler (stora bokstäver) men ibland med en blandning av versaler och gemena (små bokstäver), till exempel ”BrB” för brottsbalken, RB för Rättegångsbalken, MB för Miljöbalken m.m. När hänvisning i löptext görs till en balk utesluts årtal för balkens tillkomst och löpnumret, till skillnad från vad som är brukligt när hänvisning görs till lagar och förordningar. Idag ses ofta att även balkens årtal och löpnummer sätts ut.
Djurskyddslagen, i likhet med andra lagar, stavas i utskriven form med gemena (här beror versalt D på att ordet inleder en mening). Likadant med djurskyddsförordningen. Jordbruksverkets författningar kommer ni ofta att få anledning hänvisa till och här följer ett exempel på hur det kan göras.

Enligt 5 kap. 2 § Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18 Saknr L 104) om nötkreatursh**å**llning inom lantbruket m.m. föreskrivs att ”I besättningar med kor eller kvigor som ska kalva ska det inför kalvning finnas kalvningsboxar”.

Ett modernt sätt att referera till en författning är (SJVFS 2019:18, L 104, 5:2), förutsatt att författningen angivits utförligt och korrekt en första gång, med i detta fall Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om nötkreatursh**å**llning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2019:18, Saknr L 104, 5 kap. 2 §). Det går att skriva allt det som parentesen innehåller efter ”m.m.”, som exemplet visar, men parentesen med dess innehåll kan också läggas in efter ”allmänna råd”. Ibland utesluts saknumret, som regel i domar.

När man vill hänvisa till lagtext brukar man använda något av följande uttryck (verb):
I 2 kap. 9 § djurskyddslagen (2018:1192), härefter ”DL”, **föreskrivs** att ”citat”.
I 2 kap. 9 § DL **fastställs** att ”citat”. I 2 kap. 9 § DL **fastslås** att ”citat”.
Av 2 kap. 9 § DL **framgår** att ”citat”.
DL 2 kap. 9 § föreskriver/fastställer/fastslår/**befäster** att ”citat”.
Det är också möjligt att återge innehållet i en lagregel utan citationstecken, men då tillråds stor försiktighet så att resultatet inte blir att man förvanskar innehållet, till exempel skriver att det i 2 kap. 1 § DL föreskrivs att man ska skydda djur mot lidande och sjukdom, vilket blir missvisande. Viktigt att notera är att det står i lagtexten ”onödigt lidande och sjukdom.” Fördelen med att inte citera är att man kan ändra ordföljden i lagregeln, så att den bättre stämmer med det språkliga sammanhanget.
Det är inte så bra att skriva ”DL 2 kap. 2 § säger ”- - -”lagen menar osv”. Varför? Jo, därför att en lag inte kan ”säga” eller ”mena” någonting till skillnad mot människor, som är subjekt. Verben ovan ger däremot uttryck för en konsensus, som gäller till dess det ändras, återkallas, upphävs eller modifieras genom rättspraxis. Här kan noteras att även i vårdat språk ses ibland uttryck som ”I 9 § TL sägs….osv.”. När ni har behov av att citera lagtext kommer det oftast att vara aktuellt för en eller annan mening, som det finns anledning lyfta fram i sammanhanget.

6.5 Blockcitat

Längre citat, så kallade blockcitat, görs med en annorlunda teknik, med indrag på ömse sidor av citatet, sista skiljetecknet i behåll åtföljt av parentes med referens, enligt min uppfattning även med sida (Enligt Harvard anges oftast med författarnamn och utgivningsår, till exempel (Striwing, 1998). Vi jurister vill alltid ha sidan angiven, då detta är synnerligen tids- och arbetsbesparande. Om citatet är lagtext behöver däremot sida inte anges, men då måste i stället framgå i vilken författning den aktuella paragrafen återfinns. I exemplet nedan är det i djurskyddsförordningen (2019:66).

De avslutande siffrorna som anges i en parentes efter citatet, upplyser om vilket år paragrafen infördes eller fick den utformning som framgår av citatet. Behöver man veta exakt från vilken dag paragrafen gäller, får man söka rätt på uppgiften med hjälp av vad som anges i parentesen eller i författningens övergångsbestämmelser.

> 8 kap. 9 § Träder i kraft I: 2019-12-14
>
> Livsmedelsverket ska, genom de officiella veterinärerna och de officiella assistenterna på slakterier, utöva de djurskyddskontroller som en officiell veterinär eller en officiell assistent är skyldig att utföra enligt artikel 18 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel samt om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 999/2001, (EG) nr 396/2005, (EG) nr 1069/2009, (EG) nr 1107/2009, (EU) nr 1151/2012, (EU) nr 652/2014, (EU) 2016/429 och (EU) 2016/2031, rådets förordningar (EG) nr 1/2005 och (EG) nr 1099/2009 och rådets direktiv 98/58/EG, 1999/74/EG, 2007/43/EG, 2008/119/EG och 2008/120/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 854/2004 och (EG) nr 882/2004, rådets direktiv 89/608/EEG, 89/662/EEG, 90/425/EEG, 91/496/EEG, 96/23/EG, 96/93/EG och 97/78/EG samt rådets beslut 92/438/EEG (förordningen om offentlig kontroll). Förordning (2019:713).

6.6 Användning av hakparentes, […]

Använd hakparentes endast för att visa utelämnad text i ett citat:

> 3 § Djur får inte flyttas runt och i samband med det förevisas offentligt i burar eller andra utrymmen eller inhägnader som begränsar djurens rörelsefrihet på ett liknande sätt som en bur. Följande djur får inte heller på annat sätt flyttas runt och i samband med det förevisas offentligt vid cirkus eller vid annan liknande verksamhet:
> 1. apor,
> […]
> 11. strutsfåglar, och
> 12. krokodildjur.

…eller för tillägg och kommentarer till citat

> 8 § Förbudet i 3 kap. 1 § första stycket 1 djurskyddslagen (2018:1192) mot lidande vid prov ska inte tillämpas vid grytanlagsprov för hundar där levande grävling [*sic!*]
> används. Ytterligare föreskrifter om undantag från förbudet mot lidande vid prov

Använd **inte** hakparentes i hänvisning till författningar, utan formulera om meningen (se Myndigheternas skrivregler (https://www.isof.se>vagledningar)

6.7 Stor eller liten bokstav?

I tidigare text står det med inledande versal ”Statens jordbruksverks föreskrifter - - osv.”. En källa, som är mycket översiktlig och lättillgänglig är https://tt-spraket.tt.se.

Denna källa föreslår, att man skriver myndigheters namn med versal, när det finns en enda myndighet av detta slag och beteckningen därför framstår som ett namn. Alltså med versal: Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Högsta domstolen och Polismyndigheten medan försäkringskassan, arbetsförmedlingen m.fl. skrivs med gemena. Däremot, om du anger till exempel en specifik länsstyrelse, ska denna skrivas med versal; exempelvis Länsstyrelsen Kalmar län (till skillnad från t.ex. det allmänna ”länsstyrelsen är den myndighet som …”). När en länsstyrelse beslutat något ska länsstyrelsen anges med versal som namn.
I fallet med (SJFVS 2019:9, Saknr L 150) om försöksdjur blir det tungt med det långa namnet och man kan därför introducera en egen förkortning, till exempel ”- - i fortsättningen/härefter benämnd ”SJFVS 2019:9, Saknr L 150” eller ”SJVFS 2019:9” eller till och med ”L 150” i mindre formella sammanhang. Om ni hänvisar till författningar som är indelade i kapitel är det noga att ni anger både kapitel och paragraf. Många författningar är indelade i kapitel, den nya djurskyddslagen till exempel i elva kapitel. I formella sammanhang brukar en viss vedertagen ordning användas. Den är som följer: Siffra – kapitel – siffra – paragraf (2 kap. 4 §). Såhär ska författningstext då citeras.
Det är i huvudsak i protokoll, föreningsstadgar, avtal, testamentsklausuler etc. som den omvända ordningen ”paragraf – siffra” som i följande exempel ”§ 1, § 2 osv” används. Som i exemplet ska ni alltså inte skriva. Ingen regel utan undantag. En domstol kan förordna om en preliminär undersökning av den tilltalades sinnesbeskaffenhet. En sådan undersökning som utförs som ett timslångt läkarsamtal mellan en psykiatriker och den tilltalade, kallas för en ”§ 7-undersökning”.

Det är inte heller fel att skriva BrB 16:13, vilket är djurplågeriparagrafens plats i brottsbalken, nämligen som paragraf tretton i kapitel sexton. Vad gäller ”punkt” eller inte punkt” i förkortningar, så gäller följande. Man kan förkorta genom avbrytning av ett ord, till exempel kan ”moment” skrivas ”mom.” eller genom sammandragning, då t.ex. ordet ”jämför” sammandras till ”jfr”. I detta senare fall ska man inte sätta ut ”punkt” efter förkortningen, då sista bokstaven i ordet avslutar förkortningen. Det är alltså fel att sätta ut ”punkt” efter ”Dr.” och ”Nr.”, något som man ofta ser. Detta gäller också när förkortningarna skrivs med små bokstäver. Det som utmärker sammandragningen är, att första och sista bokstaven i ordet finns med i förkortningen. I det första fallet kan man numera använda ”punkt” eller utesluta punkten. Man kan välja att skriva ”t.ex.” och ”bl.a.” eller ”t ex” och ”bl a”.

Språknämnden rekommenderar att man använder punkt. Det blir tydligare så och dagens datorer tränger texten så att en punkt inte upptar lika mycket utrymme som den gjorde i maskinskriven text.

Vanligt idag är att många människor har börjat särskriva ord, som rätteligen ska skrivas ihop. Ibland kan felaktig särskrivning leda till missförstånd, i andra fall är den komisk.
I Gösta Åbergs ”Första hjälpen i svenska” (2004) ges en rad exempel som ”brunhårig sjuksköterska” (rätt) att jämföra med ”brun hårig sjuk sköterska” och ”trumpetsolo” (rätt) att jämföra med ”trumpet solo” (fel), 175 sidor i pocketutgåva, kan rekommenderas.
Glöm inte heller att läsa om plagiering på kursens hemsida. I den 16-sidiga skriften ”Refero” finns några sidor om hur man citerar vad någon annan har skrivit eller sagt
http://refero.lnu.se/

6.8 Några tankar på temat ”plagiering”

Plagiering och upphovsrätt är begrepp som idag har en ganska distinkt betydelse och kan avse produkter av olika slag. Längre tillbaka i tiden verkar det som om författare, kompositörer och konstnärer lånade fritt av varandras idéer, en målning kunde till exempel vara utförd i mästarens ateljé av hans elever, som tränade sig i att måla som mästaren. Synen på det egna verket förändrades efterhand under 1800-talet och med Bernkonventionen 1886 lades grunden till ett upphovsrättsligt skydd. I den här artikeln är det enbart texter som är föremål för intresse. Plagiering av texter är en disciplin inom rättslingvistiken. Nedan kommer jag att referera till ett par framstående namn inom rättslingvistiken, nämligen professorerna Malcolm Coulthard och John Olsson, som båda utöver annat intresserat sig för vad som kännetecknar plagiering.

Idag är frågan om plagiering och hur den ska undvikas mycket aktuell, inte minst i akademiska sammanhang. Universitet och högskolor antar egna program i ämnet, publicerar vägledningar och instruktioner och kontrollerar studenternas examensarbeten och skriftliga uppgifter genom olika datoriserade program.

Med att ”plagiera” menas att någon ”lånar” från en text utan att dess författare ges ”credit” för sin text genom att citeras eller anges som källa på tydligt sätt. Skribenten undertrycker källan och utger lånegodset för att vara ”sitt eget”. Ibland kan skribenten hämta ett textparti från något tidigare egenproducerat utan att ange varifrån inlånet skett.

Det finns olika sätt att plagiera på:

Ord-för-ord-plagiering kan lätt upptäckas med hjälp av olika dataprogram, som inte

behöver vara speciellt avancerade. Olsson beskriver hur man ur en text kan lyfta ut en ordslinga, som verkar bekant eller främmande. Ibland kan man behöva förkorta texten, andra gånger välja ett större textstycke för sökningen. Utdraget omges med citationstecken innan det klistras eller skrivs in i sökmotorns display. För varje ord, som läggs till en ordsekvens, minskar antalet fynd på Internet dramatiskt. Olsson visar med ett exempel, där han börjat med ordet ”some” och sedan lägger till ett ord i taget, hur han vid satsen ”some of these results are given in the” har kommit fram till slutsatsen att sannolikheten är 0,01 för att denna sats skulle vara fristående och oberoende. Lägger man sedan till ”table” och ”below” bekräftas iakttagelsen.
Utan ”table below” består ordslingan av 8 ord och 31 bokstäver. Han slår fast att det är ytterst osannolikt att man skulle finna en ordslinga på mer än 31 bokstäver två gånger i ett corpus om ca 800,000,000,000 ord. För att vara på den säkra sidan föreslår Olsson att vi utökar våra bokstäver till 40 (i stället för 31) för att göra en anpassning till vanligare fraser och ordslingor. Slutsatsen är att förekomsten av fler än ett 40-tal bokstäver i en ordslinga som överensstämmer med en annan text talar för att endera texten är hämtad från den andra (Olsson s. 112 f).

Å ena sidan räcker inte en enda passage på några ord för att vi ska kunna slå fast att en text är ett plagiat av en annan text, men när åtminstone halvdussinet sådana passager uppträder när texterna jämförs, är anklagelsen knappast ogrundad (Olsson, 2007 s.114 f). De olika tillvägagångssätten för kontroll och de program som används förbigås här. Linnéuniversitetet använder ”Urkund” för sin dokumentkontroll.

Mosaikplagiering innebär att skribenten blandar delar av ursprungstexten med sin egen text, tar ord och uttryck, idéer med mera ur en text och maskerar åtgärderna genom att ersätta och anpassa textdelarna till eget ordval. Olsson anger två kriterier, som kan appliceras på mosaikplagiering:

- Ursprungstexten är normalt kortare och mindre utsmyckad än plagiatet.
- Både meningar och ord är vanligen längre i plagiatet.

Om två texter om vardera ungefär 250 ord jämförs och därvid 30 % eller däröver identiska lexikala ord påträffas är det osannolikt att texterna producerats oberoende av varandra (Olsson s. 116). Utöver detta ska texterna jämföras med avseende på sekvens, i vilken ordning de olika tankarna presenteras. Lexikal täthet, ord med betydelsebärande innehåll, utgör ett viktigt mått och det är svårt att åstadkomma en text med hög lexikal täthet om den inte samtidigt är begreppsligt och intellektuellt rik (Olsson s. 117).

När vi ska jämföra två texter är de lexikala orden viktigare än formorden. De lexikala orden är substantiv, adjektiv, adverb, verb etcetera. Man brukar också säga, att lexikala ord är ord som kan böjas. Formord är ord som till exempel *att, om, men, för, då, nu, sedan* m.fl. Hur unikt ett lexikalt ord är, kan mätas genom att dess förekomst kontrolleras med en ordsamling, en så kallad *corpora*. Man studerar då enstaviga

ord för sig, tvåstaviga, trestaviga osv. (Olsson, 2009 s. 97 f och 180 f).

Coulthard framhöll i ett föredrag vid Aston University 2009 en tänkvärd iakttagelse i samband med plagiering och det var att när ett specifikt ord hämtats från den oredovisade källan, användes det vanligen bara en gång i plagiatet. Ett ord som används bara en gång i en text kallas *hapax legomen* (plur. hapax legomena). Mer om detta i Coulthard och Johnson s. 190. De behandlar också de stilbrott som kan ses i en text där uttryck och fraser hämtats från en oredovisad källa.

Coulthard ställde frågan: ”Hur unika är vi egentligen när vi ska skriva om samma ämne?” Från Coulthards föredrag har jag antecknat, att en likhet mellan två texter uppgående till 70 % inte är misstänkt medan 84 % talar för plagiering. En detalj, som också kan avslöja skribentens källa är *felaktigheter och misstag* som traderas till den förment ”nya” texten av den aningslöse skribenten. Olsson nämner för engelskans del, att man i vissa fall kan notera blandad ortografi, där engelsk och amerikansk stavning blandats, förkortningar och sammandragningar förekommer tillsammans med utskrivna ord med mera (Olsson s. 115).

Olsson påpekar, att plagiering och intrång i upphovsrätt avser en och samma fysiska aktivitet, men att deras sociala inramning skiljer sig åt (Olsson, 2009 s. 24). Olsson åskådliggör hur vi bygger vårt verbala beteende på ramar och tar som exempel hur vi beter oss som kunder på en snabbmatsrestaurang och likaledes hur personalen där bemöter oss. Replikerna på ömse sidor är förutsägbara och följer ett förutsägbart schema. Ingendera parten faller ur ramen. Serveringspersonalen förväntar sig inte att vi frågar om man kan hyra en bil och vi förväntar oss inte heller att bli tillfrågade om våra föräldrar alltjämt är i livet (Olsson, 2009 s.30).

Om vi stöter på två föregivet orelaterade berättelser som företer stora likheter, bör vi ställa oss följande två frågor (Olsson, 2009 s.31):

1. Finns det en underliggande allmänt känd kognitiv struktur för de båda berättelserna?
2. Om det finns en struktur av detta slag, kan vi då anta att den beskrivna scenen är generisk och att frågan om plagiat därmed inte uppstår?

Om vi inte kan finna en sådan struktur, som kan förklara likheterna, får vi undersöka texterna. Denna form av plagiering, mosaikplagiering, upptäcks enligt Olsson genom att plagiaten har vissa kännetecken, som ursprungstexten inte har. Synonymerna, som skribenten använder, är inte de ord, som först skulle dyka upp i medvetandet om man tänkte uttrycka samma tanke som skribenten och det beror på, att det första och bättre ordvalet redan är använt. Skribenten kommer därför att använda sig av mindre närliggande ord för de scener som är ”lånade” från den oredovisade källan (Olsson, 2009 s. 32). Skribenterna brukar också ha en tendens att vilja ”förbättra” den ursprungliga versionen, vilket leder till att antalet ord i plagiatet i flertalet fall utökas och även att längre ord används, något som lätt går att räkna ut. Detta har

redan berörts (Olsson s.117). Vad gäller valet av synonymer är det också lätt att med datorns hjälp anlita en ordsamling och jämföra med vilken frekvens olika synonymer förekommer och även hur ofta ett visst ord ses tillsammans med vissa andra ord (Olsson, 2009 s. 28 f).
För egen del gör jag den reflektionen att våra äldsta folksagor troligen utgör exempel på berättelser, som bygger på en sådan allmänt känd kognitiv struktur. Sagorna har vandrat så länge att ingen längre vet hur sagan en gång uppstod eller vem som är dess upphovsman. Om du, som läser det här, och jag, skulle skriva var sin version av ”Askungen” eller ”Rödluvan” skulle våra berättelser troligen komma att likna varandra i ganska hög grad. Om du hade skrivit din ”Rödluva” 2010 och jag min 2011, hade troligen min version uppmärksammats av ”Urkund”, för dess misstänkt stora likheter med din. I det här fallet skulle både din och min version av Rödluvan ha byggt på ett och samma underliggande narrativa mönster. Med andra ord: berättelseinnehållets element får nog betraktas som ”generiska” och inte individuella och särskiljande. Låt oss däremot säga, att du kommit på den originella idén att berätta din Rödluva baklänges och kryddat din berättelse med olika inpass av sensmoral. Hur sannolikt är det att jag skulle komma på idén att göra likadant utan att först ha läst och beundrat vad du har skrivit? Jag vågar säga, att sannolikheten är mycket liten och kritiken mot mig och mitt tilltag, om jag låtsades att idén var min, skulle bli svidande.

Om du och jag blev ombedda – och accepterade - att skriva fem A4-sidor om ”Lycka, vad är det?” eller ”Svanskupering i en juridisk kontext”, hur stora likheter skulle då våra skrifter visa? Troligen skulle det senare ämnet generera fler likheter än det förra, vilket beror på att begreppet ”juridisk kontext” fasar in oss i en genre, där det ligger i sakens natur att vi båda skulle komma att hänvisa till lagtext med stor överensstämmelse, eventuellt citera ett eller flera uttalanden i någon proposition eller kort referera samma prejudikat. I alla sådana fall ska källan tydligt anges. Dessutom skulle både du och jag behöva använda substantiv som *häst, hund, svans, förbud, amputation, smärta och lidande med flera*. Likheten mellan våra skrifter skulle till stor del kunna tillskrivas genren och de specifika krav, som ämnet ställer. Vi kan knappast skriva om ämnet utan att konfronteras med lagtext och förarbeten och knappast heller undgå att använda de kursiverade substantiven. Rent allmänt brukar det vara lättare att upptäcka plagiat när det gäller ”fiktion” än facklitterära verk. Likväl är det möjligt att fastslå fall av plagiering även för de senare. Olsson redovisar en intressant analys som han själv har gjort av Dan Browns så omtalade ”Da Vinci-koden” (2004) med författaren Lew Perdues ”Daughter of God” (2000) och även ”The Da Vinci Legacy” (1983) av Perdue. Hans analys av detta fall ger en god inblick i metod (Olsson, 2009 s. 24 – 34).

GTP och annan generativ AI
Generative Pre-trained Transformer (GTP) är en avancerad språkmodell som analyserar stora mängder information och använder den för att skriva unika sammanhängande texter, svara på frågor osv. Kvaliteten och ”sanningshalten” i

texterna kan variera stort. Klokt att kontrollera med kursledningen vad som gäller för användning GTP med flera på just din kurs eller utbildning.

Litteratur

Olsson, John (2006): *Forensic Linguistics. An Introduction to Language, Crime and the Law* Continuum New York London.
Olsson, John (2009): *Word Crime Solving. Crime through Forensic Linguistics*
Olsson, John (2018): *More Word Crime.* Bloomsbury Academic.
Continuum International Publishing Group.
Coulthard, Malcolm: Föredrag vid Aston University 2009.
Coulthard, Malcolm & Johnson, Alison (2007). An Introduction to Forensic Linguistics: Language in Evidence. *Applied Linguistics* 30(1): 147-150.

En av Olsson rekommenderad referens är

Johnson, A. (1997). Textual kidnapping – a case of plagiarism among three student texts? *Forensic Linguistics Journal,* 4 (2): 210 – 25.

6.9 Viktig information om domar

Domar och beslut är så kallade allmänna handlingar. Vi har ändå valt att avidentifiera personuppgifterna i dokumenten som vi lägger upp på kurssidan. För våra ändamål saknar det betydelse vad den tilltalade (tt) heter. För enskilda och deras närstående kan uppgifter, som förekommer i domar, förelägganden etc. upplevas som kränkande. Domen som du hämtar/beställer från tingsrätten och använder i inlämningsuppgiften är ibland inte avidentifierad i vidare mån än att de fyra sista siffrorna (personnumret) numera som regel svärtats. Andra domstolar går så långt att de krypterar domarna. Hantera domen med försiktighet.

Det är ju inte bara spridning av osanna uppgifter om oss själva, som kan skada oss, som många föreställer sig. I realiteten kan även sanna uppgifter om oss vara minst lika sårande och kränkande. I brottsbalken 5:1 fastslås följande om ärekränkning: "Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för förtal till böter." Detta kan göras på olika sätt, genom att en dom eller annat dokument visas/sprids, genom att uppgifterna om personen ifråga med namns nämnande återberättas från dokumentet till andra osv.

Det är en sympatisk inställning från lagstiftarens sida, att man inte i alla lägen ska kunna freda sig med hänvisning till att de kränkande uppgifterna råkar vara "sanna". Därför har detta brott konstruerats så, att det kommer an på situationen. Om "sanningssägaren" kan visa att han var "skyldig att uttala sig" eller att det på annat sätt "med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken" får han, först om en på detta sätt privilegierad situation visats föreligga, freda sig från straffansvar genom att visa, att den kränkande uppgiften var sann (eller att han hade skälig grund för den). Härigenom skapas ett visst skydd för den enskilde och det är i

någon mån mot denna bakgrund, som metoden med avidentifiering av personuppgifter har tillämpats vid kurserna. Efter dataskyddsförordningens (GDPR) ikraftträdande har vi ändrat vår policy och maskerar nu även andra uppgifter än namn, som kan underlätta identifiering av personer.

I ett JO-beslut (2020-11-17 Dnr 3103-2018) uttalar JO kritik mot ett par poliser som hållit en föreläsning på en gymnasieskola för att de lämnat ut namnuppgifter på dömda personer. Den dom som poliserna hänvisade till hade vunnit lagakraft och är en så kallat allmän handling. Bland eleverna fanns dottern till en av poliserna namngiven person.

JO-beslutet är intressant för den verksamhet vi bedriver och i de avslutande synpunkterna sammanfattar JO vilka författningar som åsidosatts, nämligen artikel 8 i Europakonventionen (EKMR), regleringen om behandling av personuppgifter (här avses främst GDPR), den straffrättsliga reglering som finns till skydd mot ärekränkning, regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet (1 kap. 9 §).

Utöver dessa gällde för polisernas del polisförordningens krav på att anställda inom polisen ska agera så hänsynsfullt som möjligt och uppträda på ett sätt som inger förtroende (10 §). JO föreslog att myndigheten skulle utarbeta riktlinjer för framtida insatser av detta slag.

6.10 Fakta om våra personnummer

Sverige lär ha varit först med att införa personnummer som gjorde oss unika. Personnummer infördes 1947 och var då tresiffriga. Varje län fick från början en egen siffersekvens att arbeta med. I Stockholms län var den 001-139. Tredje siffran skulle vara udda för män och jämna för kvinnor, något som gäller alltjämt. 1967 blev födelsenumret ett personnummer och en fjärde kontrollsiffra lades till. 1990 upphörde länsserierna och ersattes med en serie för hela Sverige, 1-999 för män, 2-998 för kvinnor. Det är datorer som självsvåldigt avgör de tre siffrorna närmast efter födelsetalet.
Det går inte att utläsa födelseort av personnumret, inte heller om någon är invandrare. Det år en person fyller 100 år, byts bindetecknet mellan födelsenumret och personnumret mot ett plustecken.

Andra länder som också har personnummer är Norge, Danmark, Finland, Ungern, Bulgarien, Israel med flera USA har ett ”social security number”. Uppgifterna härrör från Thomas Erikson, folkbokföringsjurist på Riksskatteverket, hämtade från Svenska Dagbladet 1999-09-14 i en artikel undertecknad Omar Magnergård.

7. Hur löser man ett juridiskt problem?

HUR löser man ett juridiskt problem? Det beror för det första på vem ”man” är. Om jag är en privatperson, som vill veta svaret på en viss fråga, har jag stor frihet att söka svaret via olika kanaler, som via nätet, olika hemsidor, i litteratur och tidningar. Kanske frågar jag någon, som jag anser ”borde veta” och förlitar mig på det svar jag får.

Är jag däremot anställd till exempel som djurskyddshandläggare vid en länsstyrelse, har jag inte samma frihet när det gäller val av informationskällor. I mångt och mycket använder en sådan handläggare samma material som en jurist skulle göra. Man talar ofta om ”rättskällor” och avser då vissa specifika dokument. Efter att ha behandlat vilken betydelse ”man” äger, kan den inledande frågan besvaras på följande sätt, om frågeställaren är en handläggare i färd med att fatta ett rättsligt beslut, som också skall motiveras.

De ”rättskällor” som kommer till bruk är följande:

- EU-förordningar som faller inom DL:s tillämpningsområde
- Lagtexter
- Förordningar (regeringens)
- Föreskrifter (och Allmänna råd)
- Förarbeten (främst SOU och propositioner och departementspromemorior, Ds)
- Rättspraxis (från HD och HFD); saknas relevant sådan kan även lägre instansers avgöranden vara vägledande
- EU-rätt, främst EU-domstolens domar
- Europakonventionen (EKMR); gäller som lagtext och domar från Europadomstolen. Även Barnkonventionen gäller som ny lag sedan 2020-01-01.
- JO:s och JK:s beslut
- Doktrin (juridiska verk)

Även handelsbruk kan vara en rättskälla, men har hittills saknat betydelse inom djurskyddssektorn. Närmast behandlas de olika rättskällorna kortfattat. Syftet med denna framställning är att snabbt ge en överblick och i någon mån en referensram åt den, som är helt obevandrad i fråga om vad rättskällor är och vad som i akademiska sammanhang utgör ”primärmaterial” respektive ”sekundärmaterial” inom det juridiska ämnesområdet.

EU-förordningar; det framgår av 1 kap. 5 § DL att djurskyddslagen kompletterar sådana bestämmelser i EU-förordningar som faller inom lagens tillämpningsområde. Trots det sagda kommer i praktiken oftast nationell lagtext att bilda utgångspunkt.

Den Europeiska gemenskapen heter numera Europeiska unionen, EU, varför förordningarna ska anges i överensstämmelse därmed (prop. 2017/18: 147 s. 68 f). Se även rubriken till 10 kap. 3 § DL, *Brott mot vissa EU-bestämmelser om transport och avlivning av djur* gäller som lag och är omedelbart tillämpliga på nationell nivå och av våra myndigheter. Direktiv förutsätts bli inarbetade i våra lagar.

Lagtexter; den offentliga makten utövas ”under lagarna” enligt regeringsformen (RF) 1:1, vilket ger lagtext en speciell dignitet som rättskälla. I RF finns regler om normgivningskompetens, dvs. på vilken ”nivå” olika frågor ska lösas. Vissa frågor, till exempel om frihetsberövande, har bedömts vara så viktiga att de i RF omgärdats med krav på riksdagens beslut.

Förvaltningslagen (2017:900) har beslutats av riksdagen. Ändringar i en lag, måste också göras i ”lagform”, dvs. i en ändringslag (Vogel, Heuman, Leijonhufvud, Seipel och Bernitz (2014), härefter ”Finna rätt”: 92 ff, hela avsnittet 4.1.2 Terminologin).

Föreskrifter: som regeringen utfärdar med eller utan riksdagens bemyndigande. Riksdagens medverkan krävs för att regeringen ska delegeras rätt att vidaredelegera till central förvaltningsmyndighet att besluta om bindande föreskrifter. Djurskyddsförordningen (2019:66) är ett exempel och här har regeringen fått rätt att vidaredelegera rätt att utfärda föreskrifter till annan myndighet.

Den centrala förvaltningsmyndighet som fått rätten att utfärda bindande föreskrifter är i detta fall Statens jordbruksverk. Litet förvillande är det, att både regeringen och även EU kan utfärda ”förordningar”, som omedelbart blir gällande (Finna rätt: 65 under 3.4.2 Förordningar, direktiv och beslut).

Föreskrifter; när en statlig myndighet utfärdar föreskrifter, ska ordet ”föreskrift” ingå i författningens titel. Därmed markeras att reglerna är bindande (Finna rätt:92 ff, hela avsnittet Terminologin).

Allmänna råd; är rekommendationer som inte är bindande (Finna rätt:48 f).

Förarbeten; till regelsystem finns ”förarbeten”, där man kan finna uttalanden, som underlättar förståelsen av en viss (lag)regel. En annan benämning är ”lagmotiv”, varmed förstås ”de utredningar och förslag till lagtext med åtföljande kommentarer och motiveringar som lagen grundar sig på” (Finna rätt: 109).

Som djurskyddshandläggare kan man förutses komma att behöva använda främst propositioner och departementspromemorior, vari man finner auktoritativa uttalanden som kan vara vägledande för tolkning och tillämpning. För DL är prop. 2017/18:147 den centrala. Att läsa förarbeten förutsätter vissa kunskaper om hur man använder dessa och vad man ska vara särskilt uppmärksam på, så att man inte aningslöst bygger upp sin argumentation på inaktuella uttalanden (Finna rätt:109 – 125 fram till avsnitt 5.4).

Rättspraxis; är också en viktig rättskälla, och då gäller det framförallt avgöranden från Högsta domstolen (HD) och Högsta förvaltningsdomstolen (HFD), vars föregångare var Regeringsrätten (RR). Regeringsrättens avgöranden är fortfarande aktuella och påverkas inte av att domstolen ersatts av HFD som är dess efterträdare. Sådana avgöranden, i fortsättningen benämnda ”domar”, kan vara viktiga prejudicerande domar, som refereras, eller notismål, som inte är viktiga på samma sätt. De förra, ”prejudikaten”, är avsedda att vara vägledande för rättstillämpningen. Med fog kan man därför fastslå, att rättspraxis är *normerande*, dvs. ingår i vårt normsystem. Även om vi i Sverige har ett system, där prejudikat inte obetingat måste följas av andra domstolar, är det brukligt att så sker. Det har en processekonomisk betydelse och det underlättar i många avseenden att veta hur en fråga kommer att bedömas (Finna rätt:129 – 133).

7.1 EU-domstolens domar

EU-rätten är en viktig rättskälla och främst är det då rättspraxis från EU-domstolen. EU-rätten saknar den bakgrund som vår inhemska lagstiftning har med förarbeten, motiv, lagrådsgranskning med mera. Rättspraxis kommer därför att svara för normbildningen inom många områden. Information från EU-domstolen finns på www.curia.europa.eu. Eftersom svenska är ett av EU:s officiella språk översätts domarna till svenska. De publiceras i Rättsfallssamling EUR-Lex (https://eur-lex.europa.eu behövde inte användas). Tribunalen, inrättad inom EU-domstolen, fungerar som en ”förstainstansrätt” som avlastar domstolen genom att avgöra vissa mål, som dock kan överklagas till domstolen. I Rättsfallssamlingen är det enkelt att välja aktuella avgöranden, som är tydligt förtecknade och därifrån den dom man vill läsa.

7.2 Europakonventionen (EKMR)

Den Europeiska konventionen (1950) om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (EKMR) intar en särställning, då den inkorporerats att gälla som lag i Sverige sedan 1995; dess bestämmelser kan åberopas direkt inför domstolar och myndigheter. Till konventionen hör också tretton tilläggsprotokoll.

Konventionens särställning framgår av att det i 2 kap. 19 § RF föreskrivs, att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen. I 2 kap. RF finns våra mänskliga rättigheter grundlagsfästa. Konventionen har stor praktisk betydelse för rättstillämpningen, särskilt för brottmålens del artikel 6, om vad som förstås med en rättvis rättegång, rätten för den som anklagas för ett brott att betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts, rätten att utan dröjsmål bli underrättad på ett språk, som han förstår och om innebörden av och grunden för anklagelsen, rätt till bistånd av tolk med mera. Stor betydelse för vår del har Europadomstolens rättspraxis haft om rätten till domstolsprövning av förvaltningsbeslut.

Europakonventionen, som har 47 anslutna medlemsländer, handlar om skydd för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna och Europadomstolen granskar konventionens efterlevnad i medlemsländerna. Svenska medborgare som anser att staten kränkt deras rättigheter enligt konventionen kan, efter att ha fått sitt ärende prövat i HD, HFD eller av regeringen, vända sig till Europadomstolen; i vissa fall utan denna föregående prövning.

På Sveriges domstolar (https://www.domstol.se) under rubriken ”Domstolar i Europa” finns information om Europadomstolen. En grafik visar antalet fällningar under 2001-2017. Högst antal fällningar, 2 923, hade Turkiet, därnäst Ryssland med 2 127, på tredje plats Italien med 1 443 fällningar och Sverige med 38.

Europadomstolen: HUDOC database-ECHR-Case-Law-EHCR-EHCR/CEDH(coe.int)

Konventionen kunde ha redovisats under lagtext, men då dess betydelse framgår av flera prejudikat (SOU 2010:87; Skadestånd och Europakonventionen, se särskilt s. 119-137), redovisas den här under rättspraxis.

JO (riksdagens ombudsmän) och JK (Justitiekanslern) är inte några domstolar och de kan inte ändra domstolars eller andra myndigheters avgöranden. Både JO och JK är i grunden åklagare, som i allvarligare fall kan välja att väcka åtal mot viss befattningshavare. JK är exklusiv åklagare i mål om tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrott, men däremot omfattar inte JK:s tillsyn myndigheter under riksdagen. Det vanligaste beslutet från dessa institutioner är dock ett uttalande som kan vara kritiskt gentemot viss handläggning hos myndighet eller person. Beslutet kan ange att en åtgärd strider mot lag eller annan författning, är felaktig eller olämplig. Besluten ger viktig vägledning i fråga om hur aktuell lagtext ska tolkas och för förståelsen av hur den ska följas. Förhållanden som ligger längre tillbaka i tiden än två år utreds sällan.

Med doktrin menas de uttalanden som olika författare gör i juridisk litteratur.

Litteratur

Vogel H-H., Heuman L., Leijonhufvud M., Seipel P. och Bernitz U. 2014. *Finna rätt. Juristens källmaterial och arbetsmetoder*. Norstedts Juridik AB. ISBN 9789139206842.

8. Några tankar på temat ”språkbehandling”

I arbetet som djurskyddshandläggare förväntas ni vara opartiska och sakliga. I förvaltningslagen (2017:900), i kraft sedan den 1 juli 2018, finns regler om jäv i 16 – 18 §§, som är avsedda att underlätta ett sådant förhållningssätt genom att handläggaren har en rättighet såväl som en skyldighet att avstå från att aktivt handlägga och besluta i ärenden, där någon omständighet typiskt sett kan medföra att handläggarens opartiskhet och saklighet kan ifrågasättas.

Det är viktigt att myndigheternas språkbruk också återspeglar kraven på opartiskhet och saklighet. I vår språklag (2009:600) fastslås att språket i offentlig verksamhet ska vara ”vårdat, enkelt och begripligt” (11 och 12 §§ språklagen). Med vårdat avses att språket ska följa vedertagna språknormer, med enkelt att det ska ligga relativt nära talspråket och med begripligt att det ska vara anpassat så att mottagaren kan förstå på vad sätt hans/hennes situation påverkas av handlingens innehåll. I den förra förvaltningslagen fanns ett lagrum (7 §) som särskilt angav att myndigheterna ska ”sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt”. Detta gäller även därefter men följer nu enbart av språklagen. Det råder ingen motsättning mellan att vara opartisk och saklig och att samtidigt uttrycka sig lättbegripligt. Inom myndigheterna bedrivs ett fortlöpande språkvårdande arbete, där strävan är att göra språket lättbegripligt. Myndigheterna har också ett särskilt ansvar för att svenska termer finns tillgängliga, används och utvecklas inom deras olika fackområden (12 §).

Eftersom ett språk inte är statiskt utan föränderligt och påverkbart, utmönstras vissa ord och ordformer medan nya tillkommer. Olika ämnesområden har också fackspråk, dvs. en mer eller mindre utarbetad terminologi, som är svår att helt undvara. Många facktermer är tids- och utrymmesbesparande, då de har en klar och avgränsad betydelse. Om en sådan term ska ersättas leder det ofta till att många fler ord behövs för att betydelsen ska preciseras. Inom offentlig förvaltning, där överklagbara beslut fattas, var tidigare begreppet ”besvärshänvisning” vanligt. Det har numera ersatts med ”hur man överklagar”. Idag finns ett stort utbud av webbsidor, där språkråd ges. Länkar till några sådana sidor finner ni i slutet av det här kapitlet.
I Sverige finns också några minoritetsspråk, som har fått denna status genom konventioner som vi anslutit oss till. Numera är deras ställning lagfäst i språklagen. Det faller utanför den här framställningen att behandla myndigheternas ansvar för våra minoritetsspråk, de olika modersmål som talas i Sverige idag (uppemot 150 olika språk enligt Skolverket), samt ansvaret för tolk- och översättningshjälp och även för teckenspråken.

Kravet på opartiskhet och saklighet innebär att ni ska vara medvetna om att ord kan vara neutrala eller i olika grad värdeladdade. Värdeladdade ord bör undvikas, då de lätt kan upplevas som kränkande, subjektiva och orättvisa. Följande formulering i en polisrapport, där en man burit en fällkniv på allmän plats, ansågs kränkande:

> NN:s bristande fysiska och allmänna omdöme/mentala nivå är inte tillräcklig imponerande för att ens ägna en tiondels sekunds tanke åt.- - -NN är ”springpojke” för de andra och utnyttjas flitigt för diverse simplare ärenden åt andra kriminella. NN:s kraftigt ifrågasatta bristande omdöme gör att ingen normalbegåvad person kan finna att NN - - - -osv.

Ett annat exempel: En djurhållare påstod i ett överklagningsärende, att ett par djurskyddsinspektörer var jäviga, då de tidigare handlagt ett ärende som avsåg hennes djur. I en rapport hade inspektörerna skrivit om djurhållaren, att *”Det är uppenbart att hon ljuger”*. Förvaltningsrätten noterade uttrycket, som en skrivning med en ”tydlig, subjektiv prägel”. ”Ljuger” är ett bra exempel på ett värdeladdat ord särskilt som det implicerar att den verbala handlingen är medveten, avsiktlig och klandervärd. I den västerländska kulturtraditionen har sanningen ett egenvärde och barn får lära sig att de ska tala sanning och inte ljuga. Vill man undvika kritik för ett värdeladdat språkbruk, kan man välja att skriva någonting i stil med ”Lämnade uppgifter har vid kontroll visat sig föga tillförlitliga”, eller ”sanningshalten i påståendet kan med fog ifrågasättas” e.dyl.
Gör man ett uttalande av detta slag måste man också kunna peka på några fakta och omständigheter, som man grundar sitt omdöme på. Domstolar brukar ibland formulera sig i termer av *”rätten fäster således inget avseende vid invändningen - - -”*. Häri ligger ett visst mått av kritik mot den som gjort invändningen. Ännu skarpare kritik ser man någon gång uttryckas med orden *”vad NN anfört förtjänar ej avseende”*.

Handläggarna vid en försäkringskassa använde mallar och färdiga texter för att effektivisera sitt arbete. På grund av ett rent misstag klippte en handläggare i ett beslut i ett omprövningsärende till en helt annan person in en felaktig motivering: ”I denna nya genomgång av ärendet finner Försäkringskassan att det är du som orsakat den felaktiga utbetalningen av sjukersättningen eftersom du inte anmält att din arbetsförmåga förbättrats genom att du haft en ledande roll i narkotikasmuggling.” Beslutet blev föremål för en JO-anmälan och JO noterade att Försäkringskassan till följd av ovarsam hantering i ett beslut infogat en helt ovidkommande mening hämtad från ett annat beslut, som använts som mall. JO fann att det inträffade givetvis inte var acceptabelt och att Försäkringskassan förtjänade kritik för sin vårdslöshet (2015-07-17, dnr 1919-2015).

Det är inte förenligt med kraven på opartiskhet och saklighet att någon i tjänsteställning raljerar. Ett exempel på hur man inte får skriva i tjänsten är följande, där en polisman rapporterade att ett förlustanmält körkort påträffats.

> Av oförklarlig anledning hade detta körkort tvärtemot alla naturlagar återigen materialiserat sig från tomma intet och denna gång till NN:s stora olycka på hans persedlar. Detta trolleritrick av sällan skådad art kan nog även den med

> endast bristfällig juridisk insikt och verklighetsanknytning förklara på ett lättförståeligt sätt med att NN helt enkelt ljugit….om att han haft bort sitt körkort.

Myndigheter undviker exempelvis ett vanligt adjektiv som ”äcklig”. Ordet har betydelsen ”otäck” med bibetydelsen i en ”kväljande” mening, dvs. något som väcker ”illamående”. En myndighet skulle snarare välja ett uttryck som ”motbjudande” eller frånstötande. I dagens media möter vi ständigt ord som ”terrorist” kontra ”frihetskämpe”; det förra synnerligen negativt laddat medan det senare har en positiv klang. Men om ”frihetskämpen” använder attentat, överfall, våld och rån i sin kamp, ägnar han sig då inte åt ”terror”? Så tycker nog de flesta. ”Djurens befrielsefront” ansåg, att de ”befriade” djur från undermåliga förhållanden medan deras befrielseaktioner från rättssamhällets ståndpunkt rubricerades som ”olaga intrång, skadegörelse, egenmäktigt förfarande” med mera Ändamålet helgar inte alltid medlen. Alltså, bäst är att välja ord och uttryck, som inte är värdeladdade eller starkt emotionellt färgade.
I projektarbeten och uppsatser återkommer vissa ord och uttryck, som är felaktiga och andra, som inte nödvändigtvis är felaktiga men som av något skäl är mindre bra i sitt sammanhang för det man vill uttrycka. Här följer några exempel:

Chans - risk

”Chans” och ”risk” är inte synonymer. Valet mellan dem måste göras med omdöme. Exempel: ”Om man köper en eller flera lotter finns en chans att vinna.” ”Chans” är positivt. Däremot kan man inte säga såhär: ”Gå inte till jobbet nu när du är så förkyld, då chansen är stor att andra blir smittade.” I detta fall måste man använda ”risken” istället, som har en negativ laddning.
Ytterligare exempel: ”Smuggelhundar innebär smittorisk för människor och hundar” (inte ”smittochans” och prepositionen ska vara ”för”). Både ”smittorisk” och ”smittrisk” är godtagna i Svenska Akademiens Ordlista över svenska språket (SAOL).

Cirkulera runt!

Tänk efter vad verbet ”cirkulera” betyder. Substantivet är ”cirkel”. Skriv antingen ”cirkulera” eller ”gå/promenera/springa m.m. runt” (eller ”omkring” går också bra) Cirkulera ”omkring” kan man nog också tänka sig. Det är kanske en litet annorlunda aktivitet.

Djurskyddskontrollverksamhet

Undvik att överutnyttja ordet ”verksamhet”. ”Djurskyddskontroll” är en form av verksamhet, som länsstyrelserna ska fullgöra. Skriv bara ”djurskyddskontroll”. Detsamma gäller förstås om ”uppfödningsverksamhet”, där ”uppfödning” med angivande av djurslag, till exempel ”av grisar” räcker. När man har upplyst om vilket djurslag uppfödningen gäller, kan man använda ordet ”uppfödning/en” eller ”verksamhet/en” som ett alternativ, till exempel om man skriver, att ”verksamheten startade 1989”.

Fodra – fordra

Viktigt att hålla isär dessa verb. Djur ska (ut)fodras genom att ges lämplig föda medan fordra betyder kräva, begära något och ställa upp villkor

Förståelig
”Förståelig” är ett adjektiv och det måste skrivas med ”e” (inte ”förstålig”).
Alltså: ”Känslorna är förståeliga, men man får inte själv återta djuret.”
Importera - exportera
Ordet betyder ”ta in i landet”, ”införa” varför det är ”tårta på tårta” att skriva ”importera in” och inte heller ska man skriva ”exportera ut”, då ”exportera” redan har betydelsen ”föra ut ur/från landet”. Substantiven är ”import” men även ”importering”, som betyder ”införsel” respektive ”export” och ”exportering”, som betyder ”utförsel”. Jfr nedan under Kontroll.
Insinuera – antyda
I talet insinuerades att NN:s förordnande skulle förlängas. Att insinuera någonting innebär att det som insinueras är något negativt. Här hade ”antyddes” varit klart bättre.
Kontroll
Länsstyrelserna utför offentlig kontroll (inte ”kontrollering”) Jfr import – export ovan.
Läkemedel – medicin
Vad som är läkemedel framgår av läkemedelslagen (2015:315), som i 4 kap. 1 § upptar de grundläggande krav som gäller för läkemedel. Lagen har arton kapitel och innehåller bestämmelser om läkemedel för både människor och djur och även vad homeopatiska läkemedel är och vad som gäller för användning av sådana. Medicin är ett vardagligt uttryck som är oprecist till sitt innehåll och även kan avse verksamhet som ”inom medicinen”.
Målsättning
Ordet bör bara användas när det är fråga om att man ”**sätter** upp ett mål”. I de flesta fall kan med fördel ”mål” användas eller ”syfte, uppgift”.
Målsägande – ordförande
Målsägande är den, mot vilken ett brott är begånget, som därav blivit förnärmad eller lidit skada, lyder den juridiska definitionen. Vad en ordförande är, vet alla.
I bestämd form singular heter det målsäganden och ordföranden. Dessa ord har samma plural, två målsägande, tre ordförande. I bestämd form får de tillägget – na
Oral - muntlig och verbal
Hästar kan ägna sig åt olika ”stereotypier”. Några anses ha med foderintag med mera att göra. De kallas ”orala stereotypier” Det går inte att ersätta ”orala” med ”muntliga” och inte heller ”verbala” stereotypier. De båda senare orden betecknar ett ”röstuttryck” av något slag. I lexikon står visserligen ”muntlig” som ett alternativ till ”oral”, men inte i alla situationer.
Ett PM eller en PM?
Man brukar utgå från ”ett A, ett B, ett C osv.” och därför ”ett P” och ”ett M” och då anses det naturligt, att man skriver ”ett PM”. PM är en förkortning för ”promemoria”. Om man skriver ut ordet ”promemoria” så heter det istället ”en promemoria”.
Om man känner till vilket genus grundordet har, så ska dess artikel användas även framför förkortningen. Detta gäller också sammansatta ord. Ex: TV står för televisionsapparat och i ett sammansatt ord som detta, bestäms ordets genus av det andra ordets genus. I detta fall är det ”en apparat”, varför det heter ”en TV”. Ex. en trädgård (ett träd + **en** gård).

Problemställning
Här gäller detsamma som för ”frågeställning”. Om det går att ersätta ”problemställning” med ”problem”, är detta att föredra.

Respekt
Tänk på valet av preposition! Man har ”respekt för” någon eller något (inte ”respekt till” eller ”på”).

Råda - avråda
Man *råder* någon ”till” något; däremot när man *avråder* så ska verbet konstrueras med prepositionen ”från”; man avråder någon från (att göra) någonting.

Svårhet - svårighet
Inom försöksdjursverksamhet förekommer svårhet med avseende på vad ett djurförsök kan innebära för ett försöksdjur. I 7 kap. 10 § första stycket djurskyddslagen ska djurförsöket klassificeras utifrån graden av lidande hos djuret i någon av kategorierna terminal, ringa svårhet, måttlig svårhet eller avsevärd svårhet. Med svårighet avses ett problem, ett hinder, motstånd av något slag som kan vara konkret eller av abstrakt karaktär.

Tack vare
Detta uttryck betyder detsamma som ”till följd av” och ”på grund av”. Uttrycket kan bara användas när orsaken till någonting är positiv och något man har anledning att vara tacksam för. Det går inte att säga ”Tack vare jordbävningen dog 10 000 människor.” Däremot. ”Tack vare att tåget var 5 minuter försenat, hann jag med det.”

Till sin läggning
Med uttrycket förstås vanligtvis en egenskap, ett kännetecken, något för personen (eller djuret) karakteristiskt som uppfattas som ursprungligt och medfött.
”En hund som inte behandlas väl kan bli rädd och orolig *till sin läggning*”. Hunden kan säkerligen bli rädd och orolig, men knappast ”till sin läggning”, då tillståndet upplevs som orsakat av yttre, tillstötande faktorer och inte som ursprungligt.

Upptäcka – se tecken
Bättre än att skriva ”genom blodanalysen kan man upptäcka tecken på smitta hos hunden” är att skriva ”upptäcka smitta” eller ”se tecken på smitta- - -osv.”

Va?
Ordet är inte ”vårdat tal”. I dagligt tal vänner emellan etc. kan man förstås ställa en fråga i påståendeform med tillägg av ”va”. Exempel: ”Han har inte hört av sig, va?” Så gör vi ofta, men i andra sammanhang, där högre krav ställs, bör vi inte använda ”va?” Man bör hellre använda ”eller hur?”
I andra talsituationer, där man inte uppfattar vad någon säger, bör vi inte heller säga ”va?” utan ”hur sa?” eller ”ursäkta, jag uppfattade/hörde inte vad du (ni) sa.”

Var - vart
De båda frågeorden hör ihop med olika verb. ”Var” hör ihop med verb som ”är, bor, ligger, sitter, står, äter, sover, vilar, somnar, vaknar, arbetar, studerar, läser, träffar, träffas, ses” och många fler. Om man reflekterar över dessa verb, så noterar man att de uttrycker handlingar och tillstånd ”på stället”, dvs. ”befintlighet” och ”position”.
Några exempel:
Var är Eva? Var bor dina föräldrar? Var ligger apoteket? Var studerar din syster? Var ska vi träffas, på teatern eller utanför?

När vi talar om ”rörelse på stället”, så använder vi också ”var”. ”Vet du var man tränar halkkörning? – Ja, på halkbanan”. ”Var åker han skidor? – Han brukar åka (i) elljusspåret.”
”Vart” hör ihop med verb som ”går, springer, reser, åker, kör, far, flyttar, ringer, skickar, mailar” och många fler. Dessa verb uttrycker ”rörelse” och ”riktning”. Några exempel:
Vart gick han? Vart ska ni resa på semestern? Vart flyttade familjen Berg? Vart åker han för att åka skidor? – Till Schweiz eller Österrike. Vi kan till och med säga ”vart ska du?” när vi menar ”vart ska du gå/åka etc.”.
Verben ”lägger, ställer, sätter” anger rörelse men konstrueras trots detta oftast med ”var”. Exempel:
Var ska jag lägga tvätten? Var ska jag ställa bokhyllan? Var ska jag sätta (hänga) lampan? Man bör därför säga: ”Som köpare bör jag veta varifrån (ifrån var) hunden kommer” (inte ”vart hunden kommer ifrån”).

Vår – vårt – våra - er – ert – era

På vårdad svenska heter det som ovan i 1:a och 2:a person pluralis, när vi uttrycker ”ägande” och ”tillhörande”. Många använder de talspråkliga formerna: ”våran” och ”vårat”, ”eran” och ”erat” i skrift. Alltså heter det: ”vår bil, vårt hus, vårt diarienummer” och ”er bil, ert hus, ert diarienummer” med flera (inte ”våran/vårat” och ”eran/erat”).

Några länkar till sidor med råd om språk:

- ”Svarta listan”, Dnr PM 2011:1 (https://www.regeringen.se)
  Listan upptar ord, som med fördel kan användas istället för ord som bör undvikas. Skriv in som sökord ”Svarta listan”, uppdaterad 2015.
- Institutet för språk och folkminnen (https://www.isof.se)
- TT-språket (https://tt.-spraket.tt.se)

9. Terminologi

Adressat	Namngiven fysisk eller juridisk person (mot vilken ett myndighetsbeslut är riktat).
Avisering	En underrättelse i förväg till en djurhållare om att kontroll kommer att ske viss dag.
Avslå	Motsatsen till bifall; domstolen eller myndigheten ogillar efter prövning i sak ett yrkande om något.
Avvisa	Domstolen eller myndigheten visar en framställning ifrån sig utan att göra en prövning i sak av framställningen. En avvisning sker på formell grund, exempelvis har framställningen gjorts för sent eller av någon som är obehörig.
Besitta	Inneha någonting (med eller utan rätt).
Brist	Avvikelse från djurskyddslagstiftningens miniminivå.
Brott	Enligt brottsbalken (BrB): 1 kap. 1 § BrB "Brott är en gärning som är beskriven i denna balk eller i annan lag eller författning och för vilken straff som sägs nedan är föreskrivet." 1 kap. 2 § BrB "En gärning skall, om inte annat är särskilt föreskrivet, anses som brott endast då den begås uppsåtligen." Har gärningen begåtts under självförvållat rus eller var gärningsmannen på annat vis genom eget vållande tillfälligt från sina sinnens bruk, skall detta inte föranleda att gärningen inte anses som brott.
Brottmål	Ett brott uppstår när någon begår en gärning som kan straffas enligt lag. När brottet ska tas upp i domstol heter det brottmål.
Culpa	Oaktsamhet (latin).
Delgivning	Avser enbart underrättelse till någon i enlighet med delgivningslagen (2010:1932).
Djurskyddslagstiftning	▪ EU-förordningar inom ämnet ▪ Djurskyddslagen (2018:1192) ▪ Djurskyddsförordningen (2019:66)

	▪ Föreskrifter utfärdade av Jordbruksverket *Nota bene!* Tillsynslagen, dvs. lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter har annat syfte och ingår inte i kategorin djurskyddslagstiftning.
Djurplågeristadgande	16 kap. 13 § BrB "Om någon uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande, dömes för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år."
Ex gratia	(latin) av nåd (utan skyldighet)
Ex officio	Å tjänstens vägnar vilket innebär att en domstol eller myndighet ska utföra något på eget initiativ, utan att någon har begärt det.
Fodra	Förse med foder, (ut)fodra djur
Fordra	Kräva något. ”Korna fordrar att utfodras”.
Förarbeten	Förarbeten är ett samlingsnamn för till exempel utredningar, propositioner och betänkanden som tas fram innan riksdagen beslutar om en ny lag. De som ansvarar för förarbetena är regeringen, riksdagen och Lagrådet. Källa: https://www.lagrummet.se/rattsinformation/forarbeten
Förbud	Ett beslut som en myndighet riktar till en enskild. Att något inte får göras eller förekomma (till exempel förbud att använda byggnad pga. rasrisken, eller låta någon under 15 år rasta hunden).
Föreläggande (=påbud, åläggande)	Ett beslut som en myndighet riktar till en enskild. Ålagd skyldighet att vidta åtgärder (till exempel laga staketet, ta katten till veterinären).
Författning/ar	Benämning på olika regelbestånd när det inte är nödvändigt att specificera dessa, till exempel ”**författningarna** är många på området”.
Förolämpning	Nedsättande och ärekränkande tillmälen och omdömen riktas direkt till den berörde, BrB 5 kap. 3 §.
Förordning/ar	Regelbestånd utfärdade inom EU eller nationellt av regeringen.

Föreskrift	Bindande rättsregel, bestämmelse.
Företagsbot	Enskild näringsidkare och juridiska personer kan åläggas företagsbot enligt 36 kap. BrB när brott begås i utövningen av näringsverksamhet
Förtal	Ärekränkande uppgifter om någon lämnas till tredje man (även sanna uppgifter kan vara ärekränkande) BrB 5 kap. 1 §.
Förvaltningsmål	När länsstyrelsen fattat beslut i ett djurskyddsärende, kan beslutet överklagas till förvaltningsrätten i första instans. Då förvaltningsrätten är en domstol, blir benämningen på denna nivå och i instanserna därefter ”förvaltningsmål”.
Garantställning	Den som intar garantställning har handlingsplikt och kan hållas ansvarig för underlåtenhet, till exempel den som har hand om djur. Enligt tillsynslagen har den som har hand om en hund ställning som övervakningsgarant och är skyldig hålla den tillsyn över hunden som krävs för att förebygga att den orsakar skada eller avsevärd olägenhet. En skyddsgarant ska skydda sitt skyddsobjekt från angrepp och utifrån kommande faror; aktuellt också för djurhållare.
Handlingsplikt	Skyldighet (enligt lagen) att agera, till exempel ge foder och vatten till djuren som man ansvarar över, se till att de får veterinärvård och det de behöver. H. kan också följa av ett avtal: ”Inga problem, jag tar hand om din hund medan du är på semester.” För den som skapar/ger upphov till en farlig situation, till exempel eldar löv i trädgården, gräver en grop i trottoaren uppkommer h. att förebygga att skador inträffar.
Huvudförhandling	Ett brottmål ska avgöras vid en huvudförhandling (undantag finns), till vilken åklagaren, den tilltalade, vittnen och sakkunniga kallas. All bevisning ska framläggas vid detta tillfälle enligt omedelbarhetsprincipen och rätten överlägga enskilt om dom i anslutning till huvudförhandlingen. ”Kallas ofta rättegång och är den muntliga förhandling i domstolen som hålls i brottmål och tvistemål, som innebär att målet avgörs. I brottmål föregås huvudförhandlingen av polisens och åklagarens förundersökning. I mer omfattande mål kan också en förberedande förhandling förekomma. Huvudförhandlingen är uppdelad i tre moment: sakframställning, bevisning, där hela bevisningen ska läggas fram inför rätten, och slutanförande (också kallat plädering).” (Allt om juridik

	https://www.alltomjuridik.se/lar-dig-juridiska/juridisk-ordlista/)
Inhibition	Ett beslut av en högre instans att ett beslut av en lägre instans inte får verkställas (till exempel beslutar förvaltningsrätten att länsstyrelsen inte får låta avliva en viss hund som omhändertagits).
Kontrollobjekt	Fysisk eller juridisk person som omfattas av djurskyddslagstiftningen
Laga kraft	En dom, ett beslut vinner laga kraft när det inte längre kan överklagas med normala rättsmedel. Därmed är det verkställbart.
Lagrum	Motsvarar en regel i en lagtext. Oftast avses en lagparagraf. Allt om juridik (https://www.alltomjuridik.se/ordlista/lagrum/)
Målsägande	Den mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada (Rättegångsbalken 20:8 sista stycket)
Offentlig sakkunnig	Sakkunnig som förordnas av domstol
Otillbörligen	Utan goda (l. godtagbara) skäl
Otillbörligt lidande	Uttrycket ska inte användas längre, det utmönstrades från lagtexten i mitten av 60-talet. Otillbörligheten syftar idag till *gärningens* beskaffenhet (en gärning ”utan goda/godtagbara skäl”). Se djurplågeristadgandet, 16 kap. 13 § BrB: Om någon uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande, dömes för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år.
Originära fång	Originära fång - ett av de lagliga sätten att få äganderätten till något. Kan delas i ytterligare kategorier, ex. ockupation (ex. en herrelös katt eller en kvarlämnad tidning på tåget plockas upp) se också laga fång i: https://lagen.nu/begrepp/Laga_f%C3%A5ng
Part	En person, fysisk eller juridisk, som är direkt berörd av en fråga såsom klagande, sökande eller motpart. Vittnen, ombud och biträden är inte parter. https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/for-professionella-aktorer/juridisk-ordlista.pdf Beteckning på den som uppträder på var sin sida i en rättegång, i brottmål åklagare respektive tilltalad, dvs. åtalad, i tvistemål kärande respektive svarande. https://www.alltomjuridik.se/lar-dig-juridiska/juridisk-ordlista/ ”Uttrycket annan part inbegriper bland annat den som är föremål för ett tillsynsärende och därmed intar ställning som s.k. förklarande

	part” (prop. 2016/17:180 s. 295) Med part avses ”såväl fysiska och juridiska personer som offentliga organ” (prop. s. 158).
Partsbesked	Ett uttalande som en myndighet gör om den ståndpunkt som myndigheten intar som företrädare för staten (prop. 2016/127:180 s. 55). Dessa besked är inte en slutlig reglering av tvisten mellan det allmänna och den enskilde.
Partssakkunnig	Sakkunnig som förordnas av åklagaren eller försvararen i ett brottmål eller av parterna i ett tvistemål eller förvaltningsärende/-mål
Preskription	Tidpunkt efter vilken påföljd inte får ådömas; tidpunkten sammanhänger med brottets art. Vissa brott, till exempel mord eller dråp, terroristbrott och folkrättsbrott preskriberas inte.
Presumtion	Antagande att ett visst förhållande föreligger om vissa omständigheter är uppfyllda. Exempel från Bonniers juridiska lexikon (Lundgren och Viberg 2010): "(...) i ett äktenskap presumeras mannen vara far till barn som fötts under äktenskapet." från Lagen.nu kan läsas definitionen: "Ett antagande som gäller så länge inget annat visats."
Primärproduktion	Enligt livsmedelslagstiftningen klassificeras boskapsuppfödning och mjölk- och äggproduktion som primärproduktion (även jakt och fiske) och som primärprodukter kallas de produkter, som härleds från denna produktion. Primärprodukter är också bär, frukt och grönsaker.
Remiss	Begäran om yttrande över lagförslag med mera och även erbjudande till mottagare om att avge frivilligt yttrande. Enligt förvaltningslagen (2017:900) kan en myndighet inom sitt utredningsansvar begära ett yttrande från en annan myndighet eller från en enskild (remiss).

Progressiv	Framstegsvänlig
Påföljd	Straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård (BrB 1 kap. 3 §).
Rekvisit	Krav som ska vara uppfyllda för att en lag ska vara tillämplig. Rekvisiten är brottets byggstenar, alla måste föreligga för att en gärning ska vara ett brott. De objektiva rekvisiten i djurplågeri är • djurets lidande • att lidandet orsakats utan goda skäl (= otillbörligen) • djur • gärningstyperna misshandel, överansträngning, vanvård och annat sätt. De subjektiva rekvisiten är • uppsåt och grov oaktsamhet
Rättskälla	Lagtext, förarbeten, domstolspraxis och doktrin Källa: https://lagen.nu/om/rattskallor.html
Rättspraxis (prejudikat)	Hur domstolarna tillämpar en lag i praktiken genom olika rättsfall. Källa: Åklagarmyndighetens ordlista. https://aklagare.se/ordlista ”Vissa författare använder prejudikatbegreppet i en rent deskriptiv betydelse av ”tidigare domstolsavgörande” utan att begreppet får någon normativ referens […] Särskilt vanligt är att man förbehåller prejudikatbeteckningen åt HD-avgörandena eller åt vissa HD-avgöranden.” (prop. 1986:1 s. 47.)
Samhällstjänst	Innebär att den tilltalade som dömts för ett brott samtycker till att utföra oavlönat arbete under lägst 40 timmar och högst 240 timmar
Skyddstillsyn	Påföljd som innebär kriminalvård i frihet under tre år varvid den tilltalade står under övervakning viss del av denna tid. Kan bara utdömas för brott där fängelse ingår i straffskalan (brottet förtjänar

	fängelse men inte den tilltalade).
Subsidiär	En lag är subsidiär i den mån bestämmelser i en annan lag eller förordning ska ges företräde. Förvaltningslagen (2017:900) är subsidiär i likhet med sin föregångare.
Svårhet	Inom försöksdjursverksamhet förekommer svårhet med avseende på vad ett djurförsök kan innebära för ett försöksdjur. I 7 kap. 10 § första stycket DL ska djurförsöket klassificeras utifrån graden av lidande hos djuret i någon av kategorierna terminal, ringa svårhet, måttlig svårhet eller avsevärd svårhet.
Svårighet	Ett problem, ett hinder, motstånd av något slag som kan vara konkret eller av abstrakt karaktär
Tillsyn, DL	Användning av termen "tillsyn" i djurskyddslagen (2018:1192): Djur ska ges tillräcklig tillsyn (2 kap. 4 §). Prop. 2017/18:147s. 92 och 94. Det nuvarande kravet på att djur ska ges tillräcklig tillsyn förs över till den nya lagen. Det nuvarande kravet på att djur ska ges tillräckligt med foder och vatten av god kvalitet förs över till den nya lagen. Foder, vatten och utfodringsrutiner ska anpassas efter djurets behov […]. Uttrycket tillräcklig tillsyn omfattar enligt regeringens uppfattning, såväl att övervaka och kontrollera att djuren mår bra som ett krav på att vidta åtgärder för att komma till rätta med sådana problem eller brister som upptäcks. Tillräcklig tillsyn får även avses omfatta en mer allmän uppmaning till djurhållare att sköta och vårda sitt eller sina djur i sådan omfattning att deras behov av vård och skötsel tillgodoses.
Tillsyn, TL	Definition i 1 § tillsynslagen (2007:1150) avser både hundar och katter; dock kan kattägare inte meddelas föreläggande eller förbud enligt 8 § samma lag om tillsynen över en katt brister
Tillsynslagen	Lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter
Tillsynsförordningen	Förordning (2007:1240) om tillsyn över hundar
Tilltalad	Benämning på den åtalade i brottmålet
Transportfullmakt	En fullmakt som ett befullmäktigat ombud utfärdar till någon annan att helt eller delvis utföra det uppdrag som det befullmäktigade ombudet mottagit

Underlåtenhet	Att man låter blir att agera, göra något (som krävs i situationen) - till exempel kan man bli anmäld till åtal för underlåtenhet att utfodra/vattna de djur man har ansvar över, eller underlåtenhet att ge sin hund veterinärvård . En sådan brottslig underlåtenhet innefattas i begreppet ”gärning”, som avser både aktivitet och underlåtenhet
Underrättelse	Myndigheten får enligt förvaltningslagen bestämma i vilken form underrättelsen ska fullgöras
Uppsåtligen	Med avsikt
Villkorlig dom	Den tilltalade ådöms inte annan påföljd och har en prövotid på två år utan övervakning. Domen kan förenas med dagsböter. Prognosen för att de tilltalade ska avhålla sig från brott bedöms god. Förutsätter att fängelse ingår i straffskalan (brottet förtjänar fängelse men inte den tilltalade).
Vite	I förväg bestämd penningsumma som kan komma att tas ut vid exempelvis underlåtenhet att följa en myndighets förelägganden
Åtal	Talan som väcks vid domstol om ansvar för brott

Tidigare utgiven litteratur

Böcker och kompendier

Striwing, Helena (1984, 1990, 1991, 1995 och 2001). *Arbetsgivarens arbetsmiljöansvar*. Landstingsförbundet. ISBN 91-7188-661-3.

Striwing, Helena (1987). *Djurplågeri. En studie i lagstiftning och rättsfall.* Norstedts. ISBN 91-1-877931-X

Striwing, Helena (1998). *Djur som brottsoffer*. Bokförlaget Nya Doxa. ISBN 91-578-0040-5

Striwing, Helena (1998). *Djurskyddsärenden. Fakta och tips.*

Striwing, Helena och Åslund, Mikael (2002). *Utredning av vanvård.* Författares Bokmaskin. Stockholm. ISBN 91-631-2836-5

Striwing, Helena och Åslund, Mikael (2005). *Djurskydd. Fakta och tips*. Författares Bokmaskin. Stockholm. ISBN 91-7910-676-5

Striwing, Helena (2015). *Ord som fängslar*. Vulkan. ISBN 978 916 37707

Striwing, Helena (2017). *Vårdjuridik inom hälso- och sjukvård och omsorg för medicinska sekreterare*. Folkuniversitetet. Kursverksamheten vid Uppsala universitet.

Striwing, Helena (2018, 2020). Kompendium i förvaltning och djurskydd m.m.. Linnéuniversitetet. ISBN 978-91-88761-81-1 och ISBN 978-91-89081-62-8.

Sarenbo, Sirkku och Striwing, Helena (2024). *Djur och rätt. Förvaltningslagen, djurskyddslagen och tillsynslagen m.m.* Stockholm. Norstedts juridik AB.

Artiklar

Striwing, Helena (2002). Animal Law and Animal Rights on the Move in Sweden. *Animal Law* (8) 93 – 106.

Striwing, Helena (2005). La Eutanasia en el Ordenamiento Sueco. *Altarriba* (3) 137-148.

ISBN: 978-91-8082-170-4.